

YÜRÜYORDU, ÇIRPINAN BİR YÜREKLE

ABDULLAH ŞAİK VE ŞİİRLERİ

Hazırlayanlar:
Prof. Dr. Ganire Paşayeva - Doç. Dr. Faik Elekberli

TÜRK EDEBİYATI | ŞİİR

21,4 x 18,9

YÜRÜYORDU, ÇIRPINAN BİR YÜREKLE

ABDULLAH ŞAİK VE ŞİİRLERİ

Hazırlayanlar:

Prof. Dr. Ganire Paşayeva- Doç. Dr. Faik Elekberli

934K 2839

AŞM
Fonduna qəbul olundu

DK 75 25

YAYIN NU: 1907

EDEBÎ ESERLER: 970

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI

SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-437-9

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Damla Acar

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: VİZYON BASİMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü Q.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika No: 52098

Kitabın bütün yayın hakları Ötügen Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen
veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda
kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul - 2022

İÇİNDEKİLER

Abdullah Şaik'in Sanatında Türkçülük ve Millî Aydınlanma..... 13

ABDULLAH ŞAİK'İN ŞİİRLERİ

VATAN	47
BİR KUŞ	48
NİYE UÇTU?.....	50
EKİN NAĞMESİ.....	51
GÖÇ	52
PARÇALAR	53
YİRMİNCİ ASRA HİTAP.....	54
HÜRRİYET PERİSİNE	55
YÂD ET	56
NİŞANLI KIZ.....	58
BAHAR.....	59
DAĞLAR	60
ŞİKÂyetLERİM	61
LEVHAY-İ GURUB.....	62
CEHALETLE MÜCADELE.....	63
VATANA KAYIDARKEN.....	64
KÖY DÜĞÜNÜ	66
HER ŞEY KÖHNE.....	69
VEREMLİ HAYAT	70
İKİ KIRLANGIÇ	71
ŞEKLİNDE.....	72
BU DA BİR ŞİİR-İ FANİ-Yİ DİĞER	73
BİR YILDIZA	75
LAYLAY	76
KİŞ GECESİ.....	77
GELECEK KORKUSU	79
HEPİMİZ BİR GÜNEŞİN ZERRESİYİZ	81

SÜKÛTUMDAN ŞİKÂYETÇİ BİR KADINA.....	82
SONBAHAR.....	83
KIŞ.....	84
DAĞLAR SULTANI.....	85
ALDANMA.....	88
IŞIK MENBEGİ.....	89
EKİNÇİ VE KAN.....	90
BİRİ SENSİN, MELEKÇİĞİM, BİRİ BEN.....	92
FİDAN.....	94
İLERİ.....	95
DAN YILDIZI.....	96
SİMURG KUŞU.....	97
ASRİMIZA HİTAP.....	101
İKİ MÜCAHİT.....	102
TÜRK ADEM-İ MERKEZİYET FIRKASI "MÜSAVAT" A	
İTHAF (MARŞ).....	104
NİÇİN BÖYLE GECİKTİN? (İNTİZAR KARŞISINDA).....	105
VATANIN YANKILI SESİ.....	106
ARAZ'DAN TURAN'A.....	115
YENİ AY DOĞARKEN.....	118
ÜLKER.....	121
O SEN İDİN.....	122
HAYAT - SEVMEKTİR.....	124
UNUTULMUŞ PARÇALAR.....	126
SEVGİ HÂKİM OLMALI.....	127
ŞARK GÜZELİNE.....	128
İSYAN ET.....	130
GENÇLİK MARŞI.....	132
SAVAŞ.....	133
BİZİMDİR.....	135
HER ŞEY VAR.....	136
GÖZLER.....	138
HİRÇİN KIZ.....	138
GENÇ KALEMLERE.....	141
O BAKIŞLAR.....	142
ŞAİRİN ŞAİRE TESELLİSİ.....	144
BAŞLANGIÇ.....	146
HALK DÜŞMANINA.....	147
BU GURURLU BOYUN.....	149
GEMİRİK.....	150

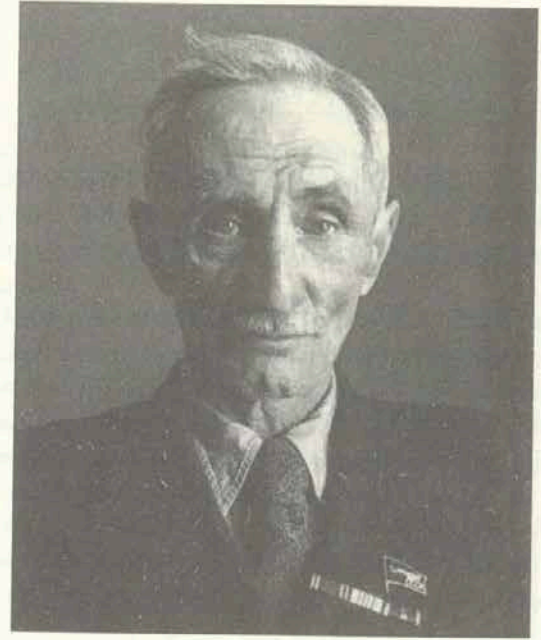
VATAN NAĞMESİ.....	153
ANA.....	155
ATA ÖĞÜDÜ.....	156
BAHAR.....	159
ÖLÜME HİCİV.....	161
VATANIM.....	163
SENDEN DE HOŞTUR.....	164
TEBRİZ.....	165
LAYLA.....	166

GAZELLER

Bu nakş ki sen ol gül-i ruhsare çekersin.....	168
Göresen ah bu güzel, hangi gönül hanesidir?.....	169
Gönlüm etmiş o leb-ü laline, ey yar, heves.....	171
Cigge-yi hüsnümü başımda bugün yan ederim!.....	172
Günc-i meyhanede, eykeski, makamın vardır.....	173
Vuram ger zülf-i- ruhsare hemin ziver, hemin şane.....	174
Dilber beni bir buse ile yade salıptır.....	176
Yetir, ey bad-i seba, arzımı canane benim.....	177
Nola başım üste bir dem sevgili yarım gele.....	178
Eşheb-i hüsnü gerek ersede cövlane salam.....	179
Dilbera, halimi ol bad-i sabadan haber al.....	181
İsterim görmeyi bir de seni ben.....	183
Nice yıldır ederim seyr bu dünyanı tamam.....	184
Ey kamet-i tuba, sözü şekker, lebi ballı.....	186
Gönül gönül ki deler, ufuksuz ummandır.....	188
Aldı kararımı senin ol kare gözlerin.....	189
Âşıklar için bir dil-i divane gerektir.....	190
Nakş-i teviz yine bu dil-i- şeydaye çeker.....	191
Huda eğerci beni derde müptela yaratıp.....	192

ABDULLAH ŞAİK EV MÜZESİ FOTOĞRAFLARINDAN

SEÇMELER.....	193
---------------	-----

*Dalgalar üstümde şanlı Turan bayrağı,
Alevlenir kalbimde Ergenekon ocağı.
Haydi, yola çıkalım, haksızlığı yıkalım,
Turan'da gün doğunca zulmetle çarpışalım!*

Abdullah Şaik şiirlerinin Azerbaycan'da olduğu gibi kardeş ülke Türkiye'de de anlaşılır bir üslup ve dile sahip olduğunu düşünerek Türkiye Türkçesine aktarma gereği duymadık.

Üstat şairin toplanmış bu şiirleri, onun "Türk dünyası" birliğine ne denli samimiyetle inandığının apaçık göstergesidir. Abdullah Şaik ve onunla aynı düşünceyi paylaşmış bütün aydınlarımızın ruhlarının şad olduğuna inandığımız bugünlerde böylesine bir kitabın yayımlanması usta şairin ruhuna şükranlarımızı sunmanın bir ifadesidir.

Abdullah Şaik'in doğumunun 140. yılı dolayısıyla hazırladığımız bu kitabın Türkolog, filolog, kültür bilimci ve bütün Turan sevdalılarının ilgi odağı olacağı inancındayız.

Prof. Dr. Ganire Paşayeva-Doç. Dr. Faik Elekberli

ABDULLAH ŞAİK'İN SANATINDA TÜRKÇÜLÜK VE MİLLÎ AYDINLANMA

Prof. Dr. Ganire PAŞAYEVA
Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi
Kültür Komisyonu Başkanı

Doç. Dr. Faik ELEKBERLİ
Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Felsefe ve
Sosyoloji Enstitüsü

1881 yılında Tiflis'te doğan Abdullah Şaik (1881-1959) önce altı sınıflı dinî okulda okumuş, daha sonra Horasan'da öğrenim görmüştür. 20. yüzyılın ilk yıllarında Bakü'ye taşınan Şaik, ünlü Azerbaycan düşünürü, politikacı Neriman Nerimanov'un tavsiyesiyle Türk dilinin gramerini, imla kurallarını, pedagojiyi öğrenmiş ve 1901 yılında Türkçe öğretmeni olarak çalışmaya başlamıştır.

1901-1906 yılları arasında Habip Bey Mahmudbeyov'un müdürlüğünü yapmış olduğu altı sınıflı şehir okulunda, Sabuncu'da bulunan altı yıllık okulda ve gimnazyumda çalışmıştır. 1906 yılında 7. Rus-Tatar, 1908 yılında da Bakü Realnı okullarında öğretmenlik yapan Şaik, 1906 ve 1907 yılında gerçekleştirilen Türkçe öğretmenleri birinci ve ikinci kurultaylarına katılmıştır.

1900-1917 yılları arasında ulusal demokratik ve romantik edebiyatın oluşmasında *Füyuzat* dergisi ve *Hayat*, *İrşat* gazetelerine yazı yazan M. E. Resulzade, A. Ağaoğlu, A. Hüseyinzade, M. Hadi, H. Cavid, A. Sehhet, A. Divan-

beyoğlu ve diğerleri gibi A. Şaik de önemli katkıda bulunmuştur.

Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasını sevinçle karşılayan Abdullah Şaik devletin resmî yayını olan *Azerbaycan* gazetesinde hem okulların millileştirilmesi hem de Türkçülük ve Turancılıkla ilgili yazılar yazmıştır. Aynı zamanda o, 1919 yılında Bakü Devlet Üniversitesi'nin kurulmasını konu eden *Öğrenci Hayatı* oyununu yazmış, yarım kalan *Asrımızın Kahramanları* romanını da bitirmiştir. O, bu dönemde yazdığı *Araz'dan Turan'a*, *Vatanın Yankılı Sesi*, *Yeni Ay Doğarken*, *Marş*, *İki Mücahit* ve birçok şiirinde Türkçülüğü, Turancılığı tanıtmıştır.

Cumhuriyet yıllarında (1918-1920) Bakü, Gence, Şuşa, Erivan, Tiflis ve benzeri şehirlerde 90 civarında gazete ve dergi (*İstiklal*, *Azerbaycan*, *Müslümanlık*, *Kurtuluş*, *Övrag-i Nefise*, *Medeniyet*, *Gençler Yurdu*, *Şeypur*, *Zenbur*, *Müsavat*, *Basiret* vb.) yayımlanıyordu. M. E. Resulzade, A. Hüseyinzade, A. Ağaoğlu, M. Hadi, H. Cavit, M. B. Memmedzade, Seyit Hüseyin, H. Ağayev, Emin Abit, E. Cevat, Ü. Hacıbeyli, Y. V. Çemenzeminli, C. Cabbarlı, F. B. Köçerli, E. Müznip ve diğer düşünürlerimizle birlikte, A. Şaik de eserlerinde ve basında yer alan yazılarında ulusal bilincin, ulusal felsefenin gelişmesine hizmet vermiştir.¹ İşte böyle bir zamanda, 1918 yılının eylül ayında, aralarında Abdullah Şaik'in de bulunduğu A. Cevat, T. Nağızade, A. Kazımzade, V. Mikayılzade ve diğer millî aydınlarımızın katılımıyla Bakü'de *Türk Ocağı'nın* kurulması bir rastlantı değildi.² Bu konuyu araştıran ilim adamlarından Akif Aşırılı şöyle yazıyor:

¹ *Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Ansiklopedisi*, (2004), 1. Cilt, Bakü, "Lider", s. 80.

² *Azerbaycan Tarihi*, (2007), 6. Cilt (1900 – 1920), Bakü, "İlim", s. 287.

Amacı, "Osmanlı Türkleriyle Azerbaycan Türklerini birbirine tanıtmak" olacak ve bağımsızlığını kanla yeni kazanmış Azerbaycan Türklerinin milli yükselişine, bilim ve eğitim alanında gelişmesine katkıda bulunacak bir birliğe ihtiyaç vardı. İşte bu amaçla özgürlük ve demokrasi ortamında Azerbaycan Türk gençliğinin millî bir ruhta yetişmesine, sosyal bilimler alanında kalkınmasına yardım edecek bir birlik olarak Türk Ocağı'nın Bakü kolu kuruldu. 24 Eylül 1918 tarihinde Ahmet Cavad Ahundzade, Abdulla Şaik Talıpzade, Abbasgulu Kazımzade, Kerbalayı Veli Mikayılzade ve Tağı Nağızade Bakü şehir komutanına dilekçe yazarak "Osmanlı Türkleriyle Azerbaycan Türklerini birbirine tanıtmak" için Türk Ocağı Vakfını kurma izni istediler.³

Şunu da belirtelim ki Azerbaycan Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Behbut Han Cavanşir onların dilekçesine bakarak "*Türk Ocağı'nın tüzüğü doğrultusunda kurulmasında hiçbir sakınca yoktur.*" yazdı.⁴

Şaik, Azerbaycan'da *Türk Ocağı'nın* kurulmasına ve gelişmesine büyük katkıda bulunmakla kalmadı, bu dönemde yayımlanan *Türk Çelengi*, *Edebiyat Dersleri* (H. Cavit'le beraber) adlı iki ders kitabı yazdı.

Sovyet Rusya'nın 27 Nisan işgali sonrası da edebî-pedagoji çalışmalarını sürdüren Şaik pedagoji kurslarında, yüksekokullarda ve diğer okullarda ders vermiş; kültürel çalışmalarını sürdürmüştür. 1923 yılında onun edebî-pedagoji çalışmalarının 20. yılı büyük bir coşkuyla kutlanmış, çalıştığı okula *Şaik Numune Mektebi* adı verilmiştir.

A. Şaik Sovyetler Birliği döneminde *Görev*, *Sinirli Adam* gibi öyküler ile *Eloğlu*, *Vatan*, *Fitne*, *Karaca Kız* gibi oyunlar yazmış, yazmış olduğu makaleler edebî camiada ilgiyle karşılanmıştır.

³ Aşırılı, Akif (2015), *Türk Ocağı Azerbaycan'da*, Bakü, s. 27.

⁴ *Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Ansiklopedisi* (2004), 2. Cilt, Bakü, "Lider", s. 414.

Onun eserlerinde Sufizm, tasavvuf, Hurufilik hakkında araştırma ve incelemeler önemli bir yer tutmuştur.

A. Şaik 1959 yılında Bakü'de vefat etmiştir.

Abdullah Şaik, yalnız Azerbaycan ulusal felsefi ve sosyal düşünce tarihinde değil, Türk dünyasında da önemli yeri olan aydınlarımızdan biridir. Özellikle de onun sosyal-siyasî görüşlerinde millî bilinç, Türkçülük ve Turancılık idesi⁵ önemli bir konuma sahipti. Bu bağlamda Şaik'in eserlerinde Türk dili ve Türk edebiyatının gelişmesi meselesinin yanı sıra, Türk birliğinin kurulması, Turancılık düşüncesinin yaygınlaştırılması fikirlerine çokça yer verilmiştir. Türk ruhlı Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Şaik'in Turan sevdası daha da pekişmiş, hayalini kurduğu Türk birliğinin gerçekleşmesi konusundaki inancı da artmıştır.

A. Şaik millî bilinç, özellikle de Türkçülük ve Turancılık düşüncesini daha çok makale ve şiirlerine yansıtmıştır. "*Türküm kendim, işte dinim İslam'dır.*"⁶ yazan Şaik, Türkçülüğün önemli sütunlarından birinin Türk dili ve edebiyatı olduğu düşüncesindedir. Ona göre Türk dili, halk dili ve edebiyat dili olarak ikiye ayrılmaktadır:

Allah vergisi olan halk dilimize gelince, dilimiz çok kolay ve oldukça güzel bir lisandır. Türk dili bütün Asya'da ortak dil olarak kabul edilir. Komşularımız Ermeni ve Gürcülerin çoğu bu dili bilir, hatta Ermeniler bayramlarda Azerbaycan şarkıları, nağmeleri söylerler.⁷

⁵ İde: fikir, düşünce.

⁶ Şaik, Abdullah (2005), *Seçilmiş Eserleri*, II. Cilt, Bakü: Avrasiya Press, s. 138.

⁷ Memmedov, M. (2002), *Azerbaycan Edebi Tenkidi, Müntehabat*, Bakü, "Tural-E" NPM, s. 286.

Ona göre halk dilimiz, halk edebiyatındaki bayatılar, bulmacalar, atasözleri ve şarkılara da yansımıştır. Bu dil, "*Hakk Taâlâ hazretlerinin bize bahsettiği paha biçilmez, en büyük bir nimettir. Böyle bir dilin ulu ve büyük bir kavime verileceğine de kuşku yoktur.*"⁸

Şaik, her milletin ancak mükemmel yazı diline sahip olarak yaşayabileceğini yazıyordu. Başka bir deyişle, bir millet için dilin yazı varlığı, onun aynı zamanda siyasal varlığıdır. O, "*Dili mükemmel surette ıslah olmuş bir kavmin milliyetini, kavmiyetini ne zaman ve ne de hiçbir silah mahvetmeye kadir olmaz! Zira mükemmel bir dil zamanemizdeki dehşetli silahların en kuvvetlisi ve en dehşetlisidir.*"⁹ diyordu.

Şaik'e göre bugün Türk edebiyatının Türk dilinin gerisinde kalmasının önemli nedeni, edebiyatımızın (edebiyatçılarımızın) birkaç yüzyıl kadar Farsçanın etkisinde kalmış olmasıdır:

Bunda bir parça tarihî sebepler olduğu gibi, eski büyük şairlerimizin de kusurları görülmektedir. Gerçi Hakani ve Nizami gibi büyük şairlerimizin Fars lisanında türettikleri şiirlerin şerefi yine de bizlere aittir. Fakat edebiyatımızın parlak sayfalarında onların eserleri hiçbir yer almayacak ve nam-ı mübarekleri edebiyatımızı ziynetlendirmeyeceği teessüf olunacak şeylerdir. Ana dilinde şiir söyleyen şairlerimizin birçoğu da bütün bütüne dilimizin ahengini bozmuşlar. Celi ve taklidi olarak meydana çıkardıkları eserleri ne edebiyatımızda ve ne de insanlarımızın ahval-i ruhiyesinde başkalkılar türetmeye muvaffak olmuştur. Odur ki edebiyatımız ilerlememiş ve hemen bir hâlde donup kalmıştır.¹⁰

Ona göre, Osmanlı döneminin Türk edebiyatçıları ve şairleri de Fars ve Arap dilinin büyük etkisinde kaldıkları için

⁸ Age., s. 286.

⁹ Age., s. 283-284.

¹⁰ Age., s. 290-291.

çok sapsmışlardı. Fakat o, dilin ıslah edilmesine de karşı olmadığını şu sözlerle ifade ediyordu:

Terakki zamanı ve yenileşme dönemi olduğu halde biz ne için terakkiye çalışmayalım? Biz ne için güzel dilimizin ıslahı ve mükemmeliyeti uğruna çaba etmeyelim? Çalışalım, dilimizi en fesih ve en mükemmel bir dil derecesine ve gıpta edilecek yazı dili haline getirelim. Ancak endazesıyla.¹¹

Şaik millî yazı dili meselesinde ne Füyuzatçılar gibi Osmanlı-İstanbul lehçesinin ne de Molla Nasrettinciler gibi halkın konuştuğu dilin yanlısı olmuş, bu konuda daha çok ikisinin ortasında kalmıştır. Yani o, millî yazı dili konusunda Mehmet Emin Resulzade'nin, Hüseyin Cavid'in, Ahmet Cevad'ın ve diğer millî aydınlarımızın yolundan gitmiş, ortak Türkçe çizgisine yakın olmuş ve eserlerine de bunu yansıtmıştır.

Gerçi 27 Nisan işgali sonrası kurulan Sovyet Azerbaycan'ı döneminde kaleme aldığı *Hatıralarım*'da Şaik, millî yazı dili konusunda ve diğer millî konularda Füyuzatçıların Osmanlı-İstanbul lehçesini eleştirerek Molla Nasrettincilerin doğru yolda olduklarını yazmıştır.¹² Örneğin, Şaik "*Füyuzat'ta hürriyet meseleleri servetkarların, zenginlerin menafisine uygun olarak açıklanmaktaydı. 'Molla Nasrettin' dergisindeyse konunun çözümü demokratik yöneydi.*"¹³ diyordu. Tabii ki bütün bunlar daha çok Sovyetler Birliği dönemi şartlarından kaynaklanmaktaydı. Çünkü *Füyuzat* dergisinin gittiği yol -bazı kusurlarını göz ardı edersek- *Molla Nasrettin* dergisine kıyasla daha millî-demokratik bir yoldu ve Türk birliğine dayanmaktaydı.

¹¹ Age., s. 292.

¹² *Azerbaycan Metbuat Tarihi Antologiyası*, (2010), 1. Cilt, Bakü, "İlm ve Tahsil", s. 400.

¹³ Age., s. 405.

Şaik eserlerinde Türk dili ve Türk edebiyatının gelişmesinin yanında, Türk birliğinin oluşturulması, Turancılık idealinin yaygınlaştırılmasına da önemli ölçüde yer vermiştir. Henüz genç yaşlarındayken yazdığı *Vatan* şiirinde Türklüğünü, vatan ve millet sevdasını anlatmaya çalışmıştır.

*Ey çeşmimin önünde mücessem, vatan, vatan!
Kalbim gibi elemelere hemdem, vatan, vatan!
Fikrim sarayını dolaşırsan zaman zaman,
Kanlı kefenle, dert ile benzer vatan, vatan!
Baktıkça hasret ile o solgun cemaline,
Çeşminde tor görünür alem vatan, vatan!*¹⁴

Şairin *Işık Kaynağı* şiirinde de vatanın özgürlüğü ve Azerbaycan Türklerinin kurtuluşu ön plandadır. Şaik, karanlık içinde olan vatanının, esaret altında kalmış milletinin bir gün özgürlüğüne kavuşacağına inanıyordu. Bu yüzden de vatanın ve milletin kurtuluşunda kadın erkek ayrımı yapmadan herkesin emeği olması gerektiğini düşünmekteydi. Hatta ona göre kadınların, annelerin bu yolda emeği daha çoktu.

*Karanlıktır vatanın her bucağı,
Sönmüş ata-babamızın ocağı.
Babalarımız çalıştı ad gazandı,
Himmetle koydular dağ üstüne dağı.
Yaramaz bir evlat kalırsa yurtta,
Söner babasının yanan çırağı.
Hiçbir zaman bir nev ile geçinmez,
Her bir esrin var bir terakki çağı.
Terakki etmeye lazımdır ancak*

¹⁴ Şaik, Abdullah (2005), *Seçilmiş Eserleri*, II. Cilt, Bakü: Avrasiya Press, s. 7.

*Terbiyeli anaların kuağı,
Kadınla her millet eyler terakki,
Kadıdır milletin şanı, çırağı.¹⁵*

O, özellikle de Cumhuriyet Dönemi'nde yazdığı *Marş, Araz'dan Turan'a, İki Mücahit, Vatanın Yankılı Sesi, Yeni Ay Doğarken* ve diğer şiirlerinde Türkçülüğü ve Turancılığı satarılarına işlemiştir. Örneğin *Marş* şiirinde Türk halklarının birleşmesi, yeniden zaferle, şanla Türk tarihinin yazılması ve düşmanlara yerlerinin hatırlatılması gerektiğini belirtmektedir:

*Birleşelim, Türk oğlu, bu yol millet yoludur,
Ünle, zaferle, şanla tarihimiz doludur.
Yürüyelim ileri, haydi, millet askeri,
Geçmişimiz şan, zafer, durmayalım biz geri.
Yıldırımlı gözünüz kan ağılatır düşmana...
Türk kafasında korku yuvalamaz, düşmanım!
Hep demirden yapılmış ruhum, kalbim, bedenim.
Süngümüzün ucundan damlar ketre ketre kan,
Hürriyetten, vatandan ölünce geçmem, düşman!
Dalgaları üstümde şanlı Turan bayrağı,
Alevlenir kalbimde "Ergenekon" ocağı.
Haydi, yola çıkalım, haksızlığı yıkalım,
Turan'da gün doğunca zulmetle çarpışalım!¹⁶*

O, *Niçin Böyle Geç Kaldın?* şiirindeyse Kafkas Türk-İslam Ordusu'nun geç kalmasından dolayı merakını, endişesini ifade etmiştir. Şaik, açık şekilde Azerbaycan'da görmek istediği tek ordunun Türk ordusu olduğunu belirtmiştir:

*Sen gelmesen, dolumsanmış yürekler hiç şad olmaz,
Sen gelmesen, harabeye dönen kalp abat olmaz.*

¹⁵ Age., s. 36.

¹⁶ Şaik Abdullâh. (2005), *Seçilmiş Eserleri*, II. Cilt, Bakü, Avrasiya Press, s. 52.

*Sen gelmesen, güneş doğmaz, ümit gülüm açılmaz,
Dudaklarım gülmez, sönük bahtıma nur saçılmaz.
Başkasını istemem de ey Türk, çabuh sen gel, sen,
Beklemekten yoruldu, eh, işte geç kaldın neden?¹⁷*

Türkçülük, Turancılıkla ilgili benzeri düşüncelerini *Vatanın Yankılı Sesi* eserinde de devam ettiren Şaik'e göre, "*Türk'ün Altın Ordusu*" "*Güç*" diyerek yerinden bir kalkarsa karşısında hiç kimse duramaz.

*O gün tufan gibi Elhan ordusu
Ki, "Güç" diye kıvıldandı yerinden.
O tufanı selamlamak duygusu,
Eksilmiyor, azalmıyordu benden.
Yürüyordu sarsılmaz Altın ordu,
Yürüyordu lekesiz bayrağıyla.
Yürüyordu güneşe, Şark'a doğru,
Altın oku, kargısı, mızrağıyla.*

*Yürüyordu, çırpınan bir yürekle,
Ün, şan, zafer arkasına düşerek.
Yürüyordu o, bükülmez bilekle,
"Altın ordu" türküsü söyleyerek.¹⁸*

A. Şaik *Araz'dan Turan'a* şiirindeyse atanın zorda olduğunu ve onu kurtaracak Türk oğlunu beklediğini yazıyordu. O, Türk yurdunun içine sokularak onu parçalamak isteyen hainleri engelleyecek tek kuvvenin Türk oğlu olduğunu savunuyordu.

*Nerede o Türk nişanlım, o koç yiğit, kahraman?
Yolunu pek özledim, yol ver ona, Yaradan?
Yel atına binsin de gelsin seni kurtarsın!*

¹⁷ Age., s. 53.

¹⁸ Age., s. 54.

Yağı olan bu hain başları hep koparsın,
Şu sihirli tilsimi kırsın namus aşkına.¹⁹

O daha sonra Türk oğlunun bu haykırışı duyup, yardıma koşacağını yazıyordu:

"Kuzgun Deniz" bu kara haberleri dinledi,
Yaralanmış bir arslan gibi inledi.
Bastı Kür'ü, Araz'ı dalgaların seline,
Birdenbire köpürdü, taştı Turan eline.
O dağ gibi yükselen dalgaları yürüdü,
Yüz milyonluk Turan'ı baştan başa bürüdü.
Her küçücük dalgasında bir yıldırım patladı,
Elmas kirpiklerinde birer şimşek oynadı.
Her bir öksüz bucahta koşturdu yeni bir tufan,
Coşkun seller kaldırdı engelleri aradan.
Artık sihirli devler yediğini hep kustu,
Sonra Turan da sustu; deniz de gök de sustu.²⁰

Şaik, *İki Mücahit* şiirindeyse Türk'ün maddi ve manevi varlığının bütünlüğünü anlatmıştır. Başka bir deyişle Şaik, Türk'ün manevi değerlerini anlatmakla kalmamış, onun manevi gücüne güç katan demir silah ve atından da söz etmiştir:

Sen, ey ateş vücutlu, oynak atım!
Ey yıldırım bakışlı kol kanadım!
Biz Türklere, saldırgan babamız
İki ağır miras bırakmış yalnız:
Biri demir silah, birisi attır.
Biz Türklere bunlar iki kanattır.²¹

¹⁹ Age., s. 60.

²⁰ Age., s. 60-61.

²¹ Age., s. 51.

Şaik *Aydoğdu*, *Yazıya Pozu Yok* ve diğer oyunlarında da Türkçülüğü ve Turan ruhunu tanıtmıştır. Örneğin o, *Yazıya Pozu Yok* oyununda Türk kağanının oğlu Basat'ın kahramanlığı dışında Türkçülüğü de özetlemiştir.²²

Gördüğümüz kadarıyla Türk-Turan ruhlu Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Şaik'in Turan sevdası daha da pekişmiştir.

27 Nisan işgali sonrası bazı aydınlarımız gibi Şaik'in de zamanla Türkçülüğe, Turancılığa olan yaklaşımı değişmiştir. Sovyet Azerbaycan'ının ilk dönemlerinde Türkçülüğe ve İslam'a karşı ılımlı bir tavır takınıldığı için, bir süre Şaik'in eserlerinde millî çizgi devam etmiştir. Yani Şaik, Cumhuriyet'e kadar ve -Cumhuriyet Dönemi'nde olduğu kadar olmasa bile- Sovyet Azerbaycan'ının ilk yıllarında da Türkçülüğe ve İslam'a karşı hassasiyetini koruyabilmiştir.

Sovyetler Birliği Dönemi'nde Şaik'in bakış açısını inceleyen Prof. Dr. Midhet Ağamirov da onun eserlerinde, 27 Nisan işgaline kadarki dönemde dinî ve millî etkilerin, ilahi kudrete güvenin yansıtıldığını ve bunun daha sonraları da görüldüğünü yazıyordu. Ağamirov'a göre, Şaik'in eğilim gösterdiği millî-demokratik akım yanlıları *Hayat*, *Füyuzat*, *Kaspi*, *İrşat* gibi millî gazete ve dergilerde millî düşüncelerini yayıyorlardı ve Azerbaycanlı Marksistler de buna karşıydı. Ağamirov'a göre millî Marksistler; toplum bireylerini zenginler ile fakirler, kapitalistler ile işçiler, ağalar ile fakir köylüler şeklinde ayırıyorlardı. Güya, ilk dönemlerde Şaik bunu derinden anlamamış; bütün milletlerde burjuvazinin sömürgeci ve zalim olmasını, bütün milletlerden olan proletaryayı istismar ettiğini algılayamamıştır.²³ Ağamirov'a göre ise Şaik, ilk dönemlerde

²² Age., s. 327-336.

²³ Ağamirov M. M. (1982), *Abdulla Şaik'in Dünya Görüşü*, Bakü, "Maarif", s. 60.

toplumun farklı kutuplara ayrıldığını, yani burada zenginlerle fakirler, ezenlerle ezilenler, zalimlerle mazlumların olmasını kısmen anlamıştır.²⁴

27 Nisan trajedisi sonrasında, millî-dinî duygulardan tamamen kopmayan Şaik'in yavaş yavaş Marksizm-Leninizm felsefesine yakınlaştığını düşünen Ağamirov, bu ideolojinin onda bir süre devam ettiğini yazıyordu. Ağamirov'a göre 20. yüzyılın 30'lu yıllarında da Şaik, bir yandan Türklüğün, İslam'ın ilerlemesi için bir köprü olduğuna inanmış, öte yandan ise İslam dininin insanlara zorla, kılıç gücüyle kabul ettirildiğini de belirtmiştir.²⁵

Bizce de Şaik, Sovyet Azerbaycan'ının ilk dönemlerinde İslam dinini ve Türk medeniyetini koruyup yaşatmaya çalışmıştır. Herhâlde onun *Nüşabe* oyununda (1945) belirttiği düşünceler, görüntü olarak Sovyet Enternasyonal'ine bağlı olsa da içerik olarak Azerbaycan Türk medeniyetine bağlı olmuştur. Şaik, Nüşabe'nin dilinden şöyle yazıyordu:

Babalardan süzüldü saf kanımız,
Ne kadar var hayatımız, canımız,
Bizi koynunda besleyen toprak,
Düşmene, bil ki, taptak olmayacak!
Kalbimizdir bölünmeyen vatanım!²⁶

Bütün bunlar, onun Sovyet Azerbaycan'ı döneminde sosyalizm adı altında adil bir toplum kurulması umudu taşıdığı, bununla birlikte İslam ve Türklük konularındaki duyarlılığını kaybetmediği anlamına gelmektedir.

²⁴ Age., s. 68.

²⁵ Elekberli, Faik. (2020), *Azerbaycan Türk Felsefi ve İctimai Fikir Tarihi* (19. -20. yy.), II hisse, Bakü, "İlm ve Tahsil", s. 850.

²⁶ Şaik, Abdullah. (2005), *Seçilmiş Eserleri*, II. Cilt, Bakü: Avrasiya Press, s. 560.

Burada kısaca da olsa belirtmemiz gerekir ki Abdullah Şaik'in ağabeyi Yusuf Ziya Talibzade de (1877-1923) Türkçülük ve İslamcılık uğruna mücadele vermiş değerli fikir adamlarımızdan biridir. Yusuf Ziya'nın Türkçülüğe ve İslamcılığa bağlılığının sebepleri arasında; ilk önce Kaçarlarda İngiliz himayesindeki İranlıların Farslaştırma, Kuzey Azerbaycan'da Çar Rusya'sı ideologlarının Ruslaştırma politikası etkili olmuştur.²⁷ O, Farslaştırma ve Ruslaştırmaya karşı İslamcılık ve Türkçülük düşüncelerini savunmuştur.

Talibzade'nin 20. yüzyılın başlarında yazmış olduğu eserlerinde (*Hakikat-i İslam*, *Teelüm-üş Şeria*, *İslam Tarihi*, *Muallim-i Şeria*, *İslam ve Mezhep* vb.) daha çok İslam felsefesi yer almıştır. İlk dönemlerde millî meseleye de dinî açıdan yaklaşan²⁸ Talibzade'ye göre, İslam dini milletlerin oluşum ve kalkınmasının temelidir. Ona göre, Allah'ını tanıyan birey milletini, millî birliğini de doğru algılar.²⁹ O genelde makalelerinde, bir Müslüman gibi idealist bir kurum olarak materyalizmi hep eleştirmiştir:

İdealizm ve materyalizm birbirini yalanlayan akımlardır: eğer birincisi manevî âlemlle bağlhyrsa, ikincisi maddî âlemlle bağldır. Biz götürüyoruz ki hayat uğruna mücadele eden insanlık maddeye uyararak, materyalizmden kurtulamaz! İdealizmi algılayabilmek için materyalizmi bir kenara bırakmak gerekir.³⁰

²⁷ Esedli, M. (2005), *Yusif Ziya Talibzade'nin Heyatı ve Mühiti*, Bakü, Nurlan, s. 14.

²⁸ Age., s. 37.

²⁹ Age., s. 8.

³⁰ *Yeni Fityuzat* dergisi, 1910, s. 10.

Talibzade, İslam dinini Müslüman halklarının geriliğinin önemli nedeni olarak gösteren Ermeni, Rus ve diğer Hristiyan inancılı milletlerin ideologlarına da ağzının payını vermiştir. Örneğin 1906 yılında, bir Ermeni oryantalist *İrşat* gazetesinde yayımlanan *İslam ve Terakki* makalesinde “İslam ruhanilerinin imanları budur ki, eğer Müslümanlar Avrupa milletlerinin emellerinden birini bile yaparlarsa kâfir olurlar.”³¹ diyordu. İşte bu Ermeni oryantalist daha da ileri giderek Müslümanlara nasihatini, bilimin ve kültürün faydası olmadığını yazıyordu. Talibzade de bu tip Ermenilere cevap olarak İslam’ın hiçbir zaman dünyevi bilimlerin öğrenilmesine karşı olmadığını, tam tersi her zaman çağdaşlıkla uyum sağladığını ve kendi yenilikçi ruhunu koruduğunu yazıyordu:

Sizin söylediğimize bakılırsa “İslam milleti Avrupa medeniyetine düşmandır”. Oysa kutsal Kuran-ı Şerif’e göre tüm bilim ve terbiye, terakki ve kültür İslam’ın önemli temelidir. Ve İslam dininde ruhaniyetin haram olduğu ve Çin’e kadar bilim arkasınca gitmek tavsiyesi bu konuya şahittir.³²

Talibzadeye göre, İslam âlemindeki manevi-ideoloji durumu Batı milletlerini epey düşündürmektedir. Çünkü Batı milletlerinin düşüncelerine göre, Müslümanlar Kur’an-ı Şerif’e uygun yaşamaya gayret ettikçe İslam âlemi kuvvetlenerek onlar için tehlikeli bir ufuk açacaktır.³³ Ona göre, Müslümanların perişan olmalarının nedeni İslam, Kur’an ve Peygamber değil, yalancı din adamları, despotik hükümdarlar, dağıtıcı mezheplerdir. Bu anlamda Talibzade’nin aynı dönemde *İrşat* gazetesinde yayımlanmış *Hürri-*

³¹ Esedli, M. (2005), *Yusif Ziya Talibzade’nin Heyatı ve Mühiti*, Bakü, Nurlan, s. 40.

³² Talibzade Y. Z. (1906), “Hakiketi İslam”, “İrşad”, Sayı: 263, Bakü.

³³ Talibzade Y. Z. (1907), “İzhari-bütlan”, Bakü, “Füyuzat”, Sayı: 16.

yet-i Diyanete Cevap ya da Ahunt Yusufzade ile Röportaj başlıklı makalesi de ilgi çekmektedir. Talibzade; mezhepler arası çekişmelerin -özellikle Müslümanların Sünni ve Şii olarak ikiye ayrılmasının- ikiyüzlü din adamlarının amellerinin ve diğer problemlerin dinin temelini sarsacağını belirtiyordu.³⁴

Talibzade, Türk-İslam dünyasının kalkınma yolunu, Türk-İslam birliğinin temeli saydığı Osmanlı İmparatorluğu’nda görmüştür. Özellikle, 1910-1918 arasında Osmanlı ordusunda önce Balkan Savaşı, daha sonra da 1. Dünya Savaşı’na katılması, onun Türk-İslam birliği inancını daha da kuvvetlendirmiştir. 1918 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti’nin askerî yardım çağrısı doğrultusunda Nuri Paşa komutanlığında Azerbaycan’a gönderilen Kafkas Türk-İslam ordusunda bulunan Talibzade, Türk-İslam birliği yanlısıydı. O, ilk dönemlerde Azerbaycan’ın Osmanlı Devleti’yle birleşmesi gerektiği kanaatindeydi. Talibzade hakkında bu konuyla ilgili araştırma yapan M. Esedli şöyle der:

Hiç kuşkusuz İttihatçı ve koyu Panislamizm yanlısı olan Yusuf Ziya direkt olmasa da sonuç olarak Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin istiklal düşüncelerini desteklememiş. O da dönemin birçok büyük Türk aydını gibi, Azerbaycan’ın kurtuluşunu Osmanlı sınırları içine girmekte görüyordu.³⁵

Ancak bazı durumlarda Talibzade’nin Azerbaycan Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını savunduğunu da görüyoruz. Şöyle ki 1919 yılında *Azerbaycan* gazetesinde yayımlanan *Cemiyet-i Akvam* makalesinde Talibzade, Versay Barış Konferansı yönetimine hitaben, Azerbaycan halkının bağımsız yaşamaya hakkı olduğunu belirtmiştir:

³⁴ Esedli, M. (2005), *Yusif Ziya Talibzade’nin Heyatı ve Mühiti*, Bakü, Nurlan, s. 43.

³⁵ *Age.*, s. 80.

Herkes bu barış sonucunda kendi hakkını ister ve tüm milletleri mesut görmeyi arzu eder. Bilhassa bu hususta yükümlüdür, böyle bir önemli görev ve sorumluluğu algılamakta olan toplumlar herkesten daha ziyade düşünmeye mecburdur. Cebir ve ilhak, istila ve nifak dönemi geçmiştir, eski dünyaya yeni ruh vermek ve yeni dünyanın ihtiyacına riayet etmek için ruh millileri tatmin ve milliyetlerin mesut yaşamalarını temin etmek lazımdır.³⁶

Kuzey Azerbaycan'ın Sovyet Rusya'sı tarafından işgali sonrası Kaçarlarla sınırda saklanarak Bakü'ye gönderilen Talibzade, Nerimanov'la görüşten sonra bir süre Nahçıvan'da askerî komiser görevinde çalıştı. Fakat Bolşeviklerle beraber çalışmayı sindiremeyen ve Türk-İslam birliğine inanan Talibzade, çok geçmeden Kuzey Azerbaycan'ı terk ederek Türkistan'da Enver Paşa komutasında, Bolşevizm'e karşı *Basmacılar* harekâtına katıldı.

Türk dünyasının ünlü aydını Zeki Velidi Togan *Hatıralar*'ında Talibzade'yi "*Azerbaycanlı Panislamizmi ve Pantürkizmci*" olarak değerlendirmiş, onun bir fikir adamı ve din adamı olduğunu söylemiştir: "*Ahmet Yusuf Talibzade Azerbaycan'ın fikir hayatında önemli konumu olan düşünür ve yazardı. Onun Türkçe eserleri ve liberal fikirlerini kapsayan kısa Kur'an meali vardı... O tam anlamında bir Panislamizmi ve Pantürkizmciydi.*"³⁷

Kur'an'ı ilk defa Azerbaycan Türkçesine tercüme ettiren Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in, bu nüshayı Yusuf Ziya aracılığıyla 1907 yılında İstanbul'a Sultan 2. Abdülhamit'e hediye olarak gönderdiğini belirtmemiz gerekir.³⁸

³⁶ Talibzade Y. Z. (1919), "Cemiyeti-ekvam", Bakü, *Azerbaycan gazetesi*, Sayı: 348.

³⁷ Esedli, M. (2005), *Yusif Ziya Talibzade'nin Heyatı ve Mühiti*, Bakü, Nurlan, s. 134-135.

³⁸ Cabbarov, Ferhad (Haz.), (2013), *Müasirleri Hacı Zeynalabdin Tağıyev Hakkında*, Bakü, "Ziya" NPM, s. 66.

Yeri gelmişken müellifi Yusuf Ziya Talibzade olduğu tahmin edilen *Servet ve Sahavetle Meşhur Cenap Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in Tercüme-i Hâli* eserde (1903), millî mektepler yaptıran Tağıyev'in, bu dönem bir tek erkek çocukları değil, kızları da düşünerek *Necip Kızlar Okulu'nu* kurduğu belirtiliyor. Y. Talibzade yazıyordu:

Gerçekten de kimseyle ortak olmadan, kimsenin yardımı olmadan böylesine zor görevi üstlenmesi büyük mertliktir. Gerçekten vatana cömertlik ve saadet kapısını açan, milleti sevgi ve şerefle yetirmeye çalışan bu zata benzer daha birisini Müslümanlara yetirmeye yıllar, zaman lazımdır.³⁹

*Tek milletine olmayıp onun himayeti,
Her millete ziyade geçmiştir inayeti.
Çün eylemiştir cümle elli o bini yaz,
Ol bareden alıp nice devletten imtiyaz,
Her millet ol cenaba eder çok teşekkürün,
Hem var lütfu merhametinin tezekkürün.*⁴⁰

Abdulah Şaik, millî felsefi ve sosyal düşünce tarihimizde millî aydınlanma görüşleri ve felsefi romantizmiyle farklıdır. Şaik'in millî aydınlanma görüşlerinin temelindeyse insan ve toplum durmaktadır. Yani Şaik'in bakış açısına göre, yeni bir insan tipinin ve adil toplumun oluşması ana amaçtır. Şaik'e göre insan, geleceğe olan ümitler vesilesiyle içindeki kötülükten kurtulup insanlı düşünceyi sahiplenebilir. Genel olarak Şaik'in insanlık felsefesinde insanlık zalim ile mazluma ayrılmış olarak mücadele içindedir ve bu mücadelede mazlumlara önemli bir rol dü-

³⁹ *Age.*, s. 50.

⁴⁰ *Age.*, s. 174.

şer. Diğer bir deyişle iyiliğin kötülüğü yenmesi için insan özünde güç bulmalı, manevi-psikolojik problemlerini iç güdülerıyla çözerek, daha sonra da kötülüğe karşı mücadeleye başlayıp onu yenmelidir.

A. Şaik'in millî maarifçilik ya da sosyal-felsefi görüşlerinde dünyaya, topluma ve insana yaklaşım önemli bir yer tutmuştur. Onun bu görüşlerinde, toplumun ve insanların geleceğiyle ilgili ütopyik ümitler vardır. Şaik, ancak geleceğe olan ümitlerin insanı ayakta tutabileceğine inanıyordu:

Oynatmaktadır kalbimi ateşli bir ahenk,
Volkan gibi püskürmede etrafa şerare.
Nolmuş ki yakarsan beni sen, ey dili-pare?
Etmış mi hayatın bu muhiti seni de terk?
Muzlim gece, etrafı bulut, sis bürürken,
Gözyaşlarımızın beslediği, ey güzel ümit,
Karşımda tecessüm ederek ver bana teyit,
Bu zulmet ile şüphe kadar ta vuruşum ben.⁴¹

Şaik, 20. yüzyıla hitaben yazdığı şiirinde de daha çok olmayacak hayallere kapılır, fazla beklentisi olduğunu itiraf eder. Gerçi, bu yeni çağın gelişimiyle ilk illerde büyük bir korku ve kaos yaşanmıştır. Fakat Şaik bunların geride kalacağına inanıyor ve 20. yüzyılın bütün insanlara iyi geleceğini umuyordu:

Kaldır bulutlu perdeleri, anlasın cihan
Sönmez güneş mi ya kara bir gölgedir doğan?
Var mı ümit bir daha feyz-ü saadete?
Ya çekmede bizi yine girdab-i zillete?
Bu kırmızı şafaklar içinde nihan nihan
Doğmaz mı nur, mihr, muhabbet cihan?⁴²

⁴¹ Şaik Abdullah. (2005), *Seçilmiş Eserleri*, II. Cilt, Bakü, Avrasya Press, s. 13.

⁴² *Age.*, s. 13.

Onun "Hatırla (Yâd Et)" şiirinde de romantik düşünceleri yine kendini gösterir:

Vakit ki güler bahar-i amal,
Her yerde yeşillenir çimenler,
Vakit ki, olur müsaait ikbal
Bülbüller öter, susar zeğenler,
Parlak bir ışık alır fezanı,
Dünyanın yüzü döner cihane,
Gezdikçe o âlemi-ziyanı,
Baktıkça o gülşen-i cihane,
Yâd et beni – Şaik'ane yâd et!⁴³

Bir Yıldıza şiirinde ise şairin fikri gibi sevdaları da bir yıldız dikkatini çeker:

Nefretle çevirdim yüzümü göklere nagah,
Cezbetti benim ruhumu tez seyri kevakip.
Binlerce semada uçuşurlardı o dem, gâh
Titrer gibi birden sönerek olmadı gaip.

Yıldızlar içinde gözüme değdi bir ahter,
Meftun olarak sevdim onu, hayrete daldım.
Aydan daha parlak, daha ince, daha dilber,
Fersiz gözümü diktim ona, hem bakakaldım.

Zulmet gecelerde saçarak nurunu, sansız,
Azmışlara hey gösterir o doğru sıratı.
Dinle beni, ol rehberim, ey sevgili yıldız,
Olmaz mı bana gösteresin rah-ı necatı?⁴⁴

Onun dikkat çeken şiirlerinden biri de *Hepimiz Bir Güneşin Zerresiyiz'*dir. Aslında bütün insanların bir güneşin zerresi

⁴³ *Age.*, s. 14.

⁴⁴ *Age.*, s. 23.

olması insancılık felsefesinin getirdiği bir düşüncedir. İnsanlar tek bir güneşin zerresi olup, değişik dillere ve dinlere ayrılıp değişik yerlerde mesken tuttıklarını bilmeli, birbirleriyle savaşmayı bırakmalılar:

Hepimiz bir güneşin zerresiyiz!
Hepimiz bir yuva perverdesiyiz!
Ayıramaz bizleri tağyiri-lisan,
Ayıramaz bizleri tebdili-mekân.
Ayıramaz bizleri "İncil", "Kuran",
Ayıramaz bizleri serhetti-şehan,
Ayıramaz bizleri umman-ü muhit,
Ayıramaz bizleri sahrayı-basit,
Ayıramaz bizleri haşmetli cibâl,
Ayıramaz: şark, cenup, garp, şimal.
Yetişer kinü-adavet taşımak,
Kokuşmuş mezheplerde yaşamak,
Uzadın dest-i ühüvvet sıkalım,
Rişeyi-zülmü, nifaki yıkalım.
Kalbimizde yaşasın mehr-ü vefa
Verelim birbirine desti-vefa.⁴⁵

Başka bir şiirinde de Şaik bütün dikkati güneşe yöneltmiş; bütün insanları, onun çevresinde birleşerek karanlığı, kötülüğü def etmeye çağırmıştır:

Güneş hep doğsun da Hakk aşkına, hiç sönmesin!
Şen şen yurtlar bir karanlık mezarlığa dönmesin!
Ben isterim ki şu güneş yıldızları dinletsin!
Ufuklara çöken kara bulutları inletsin!
Ben isterim şu güneşe bütün yer, gök tapınsın!
Kurt kuzu hep bir otlasın, bir yatağa sığınsın!
Şu güneşten volkan gibi hayat coşsun, kaynasın!

⁴⁵ Age., s. 29.

Dört yanımda hep yıldırım çaksın, şimşek oynasın!
O güneştir işte benim talihimin ülkeri!..⁴⁶

Şair "Hayat, Sevmektir" şiirindeyse insanların kendi hayallerini gerçek hayatı anlayıp onu sevmekle gerçekleştirebileceğini yazıyor:

Hayat-sevmek, periciyim, senin için yaşamak,
Gece gündüz çalışarak sene kavuşmak ancak.
Bak, bu tatlı hakikati hep sen bana anlattın,
Acı, sömük hayatıma ışık saçtın, bal kattın.
Sen sevdirdin o öğrenip çiğnediğim hayatı,
Gözümde sen şirinlettin bu isli kâinatı.
Bana yeni hayat veren, güneş veren sensin, sen!
Sevmek - işte yaşamaktır, yaşayamaz sevmeyen!..⁴⁷

Felsefe tarihçisi, Doç. Dr. Müstegil Ağayev şöyle yazar:

Abdulla Şaik'e göre hayatın anlamı hoş hayatta ve rahat yaşamakta değil. Hayvanlar çimlerde rahat yaşıyor. O zaman insan hayatıyla bunun arasındaki fark nedir? Tabii ki burada amaç da fark eder. Fakat hayvan gibi doğayı sadece yemek için kullanmakla yetinmez; o, hem doğadan ilham, zevk alır, etkilenir ve hem de doğayla birbirini etkiler. Bu süreç bile insanda hayata devam etme, onu değiştirme, onu daha verimli kullanma arzusu, hevesini güçlendirir.⁴⁸

Şaik Mantar adlı öyküsünde kutsal amaçlarla yaşayan insanla, hayvani iç güdülerle yaşayan insanın farkını göstermeye çalışmıştır. Öyküde, Kulu Bey adlı karakter yalnız yemek, gezmek, keyif çatmak için yaşamak gerektiğini söylüyor, hatta bu yüzden anne babasını eski kafalı diye

⁴⁶ Age., s. 29.

⁴⁷ Age., s. 66.

⁴⁸ Ağayev, Müstakil, (2009), *Azerbaycan Demokratik Fikrinde İnsan Konsepsiyası*, Bakü, "Nurlan", s. 99.

itham ederek onların bir an önce ölmesini istiyor, bencil düşüncelerini saklamıyordu.⁴⁹ Burada Şaik'i korkutan, insanın evlatlık duygusunu kaybederek kendisini tamamen *hayvani*, hatta *şeytani* duygulara teslim etmesidir.

Bu hâllerin insanlığa zıt olduğunu, doğru olmadığını kanıtlamaya çalışan Şaik'e göre, dünyada insan için değerli ve eşsiz bir şey varsa o da sadeliktir, hümanist olmaktır. Kısacası, insan *şeytani* duygulardan uzak durarak, *melek* olsun, yani hümanist olsun ister. Konuyu *İblis'in Huzurunda* öyküsünde devam ettiren Şaik, son dönemlerde insanın içindeki ikiliğin, yani şeytani ve insani duygular arasında mücadelenin durmadığını, tam tersine güçlendiğini yazıyordu. Öykü, insanların yolundan sapmaları için İblis'e ve onun evlatlarına ihtiyaç kalmadığını, çoğu insanın şeref ve benliğini unuttuğu için başıboş bırakılması gerektiğini, dünyanın şu anki durumunda İblis'in âlem yaptığını, insanları yoldan çıkarmayı başarmış çocuklarına tatil vermek istediğini anlatıyor. Fakat İblis'in çocuklarından bazıları, bunu kabul edip tatil yapmak istemiyor ve insanların boş bırakılmasına da karşı çıkıyor:

Şah baba, biz ancak insanları istediğimiz gibi gördüğümüz zaman rahatlarız. Yüzyıllarca verdiğimiz emek, kurduğumuz bin oyun, çıkardığımız bin türlü fesat sonucu insanoglunu kendimize kul etmeyi başardık. Şimdi onları kendi başına bırakmak ne kadar doğrudur?⁵⁰

Evlatlarından bazılarının böyle düşünmesinden endişe eden İblis'i, çocuklarından en kurnazı olan Kennas sakinleştirmeye çalışır. Kennas; insanların Hakk yoluna dönmelerinin, İblis'in ve onun evlatlarının oyunları dışında kalmalarının imkânsız olduğunu iddia eder:

⁴⁹ Şaik, Abdullah, (1974), *Eserleri*, I. Cilt, Bakü, "Azernesr", s. 41-42.

⁵⁰ *Age.*, s. 60.

Büyük babamız! Benim fikrimce, bundan sonra onlar tamamen boş bırakılabilir. Zira ektığımız tohumlar o kadar derine kök bırakmış, ördüğümüz ağ onların el kolunu öylesine sarmış ki insan bütün şeref ve benliğini unutmuştur. Yüzyıllarca onların çevresinde dolaşmak bile alışmış oldukları huylarını bırakmazlar. Zaten bizsiz de onların içinde o kadar iblisler yetişmiş ki onlar bizim yerimizi alabilir.⁵¹

Daha sonra sözlerini kanıtlamak için Kennas, insanların birbirlerine yardım etmek yerine arkalarını döndükleri, yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmek yerine kılıçla öldürdükleri ya da cimrilik ettikleri sahnelere yer verir. Bütün bunlardan sonra İblis, evlatlarına hitaben, artık insanlarda insanlık kalmadığını ve onların, benliklerini çoktan unuttuklarını söyler:

Oğlanların, artık kuşku kalmadı. Oğlum Kennas söylediklerini çok güzel kanıtladı. İnsanlığın güzel sıfatlarından biri de cömertliktir. Biz veren eli olan insanların kalbini, vicdanını karartmak ve onları bu yoldan saptırmak için çalışıyoruz. Kağıt ve maden parçalarına tapınan ve onu kendi cinslerinden daha değerli bulan, kardeşlik ve insanlık duygularını kaybetmiş bu insancıklar için endişe etmeye değmez. Gidin; birkaç yıl her türlü hizmetten muafsiniz.⁵²

Şaik'in bu öyküsünde iki meseleye özellikle dikkat etmek gerekir. Bunlardan birincisi, insanlığın en önemli vazifelelerinden olan insanlara yardım etmek, zor durumlarda onların yardımına koşturmasıdır. Müstegil Ağayev'e göre, Şaik bu öyküsünde veren eli olmayan birisine, "insan" adının kesinlikle yakışmadığı sonucuna varıyor:

İslam dininin hükümlerine göre de sahavet sahipleri Allah yanında ibadet sahiplerinden daha saygın ve daha yüksekteler. Cömertlik

⁵¹ Şaik, Abdullah. (1974), *Eserleri*, I. Cilt, Bakü, "Azernesr", s. 60-61.

⁵² *Age.*, s. 62-63.

(sahavet) insanı bu dünyada ve ahirette en yüce makama ulaştırır. Eli açık ve merhametli insanlar bu özellikleriyle kendilerini yaratanlarına yakınlaştırır ve ona benzerler. İnsanı dünyada sahavet kadar tanıtan, sevdiren ikinci bir özellik yoktur. Fakat yazar insanların bu özelliklerden uzak oldukları için İblis ve Kennas'ın saygısını, sevgisini kazandıklarına teessüf eder. Onlarsa insanlığı mahvetmek, Allah'tan intikam almak için bütün çabalarını buna yöneltmişler. Başardıkları, insanların kalbindeki merhamet ve şefkat duygusunu dondurdukları için İblis tarafından birkaç yıllığına her türlü hizmetten muaf tutulurlar.⁵³

M. Ağayev'e göre, Şaik, yazmış olduğu bu öyküde İblis'in oğullarıyla konuşması, onların atalarına verdikleri rapor ve Kennas'ın kurduğu ibretlik sahneyi göstererek insanlığın uğradığı hasarın büyüklüğünü ve bu hasarın insanın kendisi tarafından yapıldığını belirtmek istemiştir: "*İnsanın aklı, zekâsı öylesine bir düzeye düşmüş ki, artık ona hiçbir İblis, hiçbir Kennas engel olmak istemez. İnsan hem İblis'in hem de Kennas'ın yerine geçmiş zaten. Oysa felaket, bela da buradan kaynaklanır. İnsanın kendisine yaptıklarını hiçbir düşman yapamaz.*"⁵⁴

Şaik'in *İdeal ve İnsanlık* oyununda da insanlık konusunun içeriğini açmaya çalıştığı, *melek* ve *şeytan* arasında kalmış insanın hangisini tercih edeceğinin önemini anlattığı kanısındayız. Burada *İnsanlık* için problem olan, *hasta* ve *ümitsiz* olma hâlidir. *İnsanlık*'ın devamı olan *İdeal*'in bu durumda olmasında esas olarak *İnsanlık* suçludur. Bir yaşlı *Kadın*'ın dilinden Şaik *İnsanlık*'a şöyle der:

⁵³ Ağayev, Müstekil. (2009), *Azerbaycan Demokratik Fikrinde İnsan Konseptiyası*, Bakü, "Nurlan", s. 106.

⁵⁴ Ağayev, Müstekil. (2009), *Azerbaycan Demokratik Fikrinde İnsan Konseptiyası*, Bakü, "Nurlan", s. 107.

*O sağalmaz sendeki hastalıkla
Yüreğini, vicdanını temizle!
Her tarafın taş kayadır, uçurum,
Sene hâkim olmuş haset, kin, zulüm.
Bunlar gıdasını nefsenden alır,
İdeal, İnsanlık bundan alçadır.*

*Öz nefsenden doğar fitne, kin, gurur,
Sarıldığı her çiçeği soldurur.*⁵⁵

Şaik'e göre mücadelenin bir tarafında *Adalet*, *Saadet*, *Merhamet*, *Vicdan*, karşı tarafta ise *Şeytan*, *Felaket* ve *Zulüm* durmakta. *Şeytan İdeal*'e mal mülk, memleketler ve şöhret verdiğini söyler. Fakat bunların karşılığında *İdeal*, gönlünü başkasına kaptırmıştır.

Zulüm ve *Felaket* de *Şeytan*'ın sözlerini onaylar. *İdeal*'i savunmak isteyen *İnsanlık*'ın susması için *Zulüm* şöyle der:

*Sus, ey karı! İnsanlıktan bana ne?
Sen, ey miskin insanlığın anası,
Bana yabancı bu sözlerin manası.
Bana şahsi menfaatimden danış,
Beşikteyken oldum onunla tanış.
Ben tek onun ruhuyla beslendim,
Öz hayrımı gütmek olmuştur, peşem.
Ben yaşayım, âlem mahvolsun, batsın,
Kaş, isteyim benim vaktinde çatsın.*⁵⁶

"*Bu âlemde insan insan kemirir. Yer, gök bütün kandır ana, kandır, kan!*" diyen, *İdeal*, *İnsanlık*'a sarılarak onlardan uzaklaşmak ister. *İnsanlık* da *Adalet*, *Saadet*, *Merhamet* ve *Vicdan*'dan yardım ister. *Vicdan İdeal*'e dikkatle bakarak der:

⁵⁵ Şaik Abdullah. (2005), *Seçilmiş Eserleri*, II. Cilt, Bakü, Avrasiya Press, s. 305.

⁵⁶ Age., s. 308.

Dehşetlidir bu keslerin ahvalı,
İnsanlığın ölgün, solgun ideali!
Milyon illik tarih altında zahir,
Gelecek de dumanlıdır kim bilir?
Hahm ise acımacak bir haldir.⁵⁷

Adalet, Saadet, Merhamet ve Vicdan birleşerek Şeytan, Fela-
ket ve Zulüm'ü yenerler. İnsanlık buna sevinip İdeal'in bunu
görmesini istese de İdeal, onu acele etmemeye çağırır.

Hay hay, ana, bu ışığa aldanma!
Bir gül açmakla bahardır, sanma.
Parmağımın ucundan dikkatle bak!
Kan içinde yüzer seraser afak,
Yer, göy bütün ateş, dumandır, kandır,
Zulmün demir pençesi hükümrandır.
Vuran, boğan, ölen, ezen, ezilen,
Kovan, kaçan, düşen, kesen, kesilen.
Bunlar değil midir senin evladın?
Hepsi de vahşi, zalim ve azgın.
Her yerde bak, insan insan kemirir.⁵⁸

İdeal'e göre bunun çaresi, yalnız her insanın kendisini ıslah etmesi gerekmektedir:

Var, ana, bu derde yalnız derman,
İslah etsin özünü her bir insan.
Uymasın içindeki iblise,
Bir yamanlık eylesin hiç kese.
İnsanlığın manasını öğrensin,
Sağlam akla, temiz kalbe güvensin.
Sarılısın bu sevimli kuvvetlere,
Zulmetlerden uzaklaşsın bir kere.⁵⁹

⁵⁷ Age., s. 311.

⁵⁸ Age., s. 314.

⁵⁹ Age., s. 311.

Bunu söyledikten sonra İdeal, İnsanlık'tan ayrılmak ister ve onu tembihler; Adalet, Merhamet ve Vicdan'dan bir an bile ayrılmamaya, emir ve hükümlerine uymaya çağırır. İnsanlık sonra şöyle der:

Baktıkça, ah, gözlerime nur gelir.
Uf, meleşim, sevgili idealim!
Sensiz nece geçer hayatım, hahm?
Ey saadet, ey dostum, ey parlak nur!
Anasına oğlunu tez kovuştur!⁶⁰

O, 27 Nisan işgali sonrasında da insanlıkla ilgili romantik fikirlerini devam ettirmiş, adaletsizlik ve şiddet olan yerde haksızlığın öne çıkarak insanlığı yetim bıraktığını yazmıştır. Şaik'e göre, dünyada güçlülerin güçsüzleri ezdiği bir dönemde sadece haktan söz etmek değil, adaletsizliğe karşı mücadele etmek de gerekir:

Zor, güç hâkim olan yerde çiçeklenmez mehebbet!⁶¹
Yürek bir nur ocağıdır – karanlıktan hoşlanmaz.
Ruh ki hayat ıtırığıdır – söner, o yerde yanmaz.
Zulmetle nur bir araya girmez, bu bir hakikat!

İnsanlığa kuvvet değil, bırak sevgi hâkim olsun!
Kaba kuvvet bir şam gibi eriyerek bırak sönsün!
Lügatlerden zulmün adı gerek silinsin bütün!
İnsanlığın kalbi, ruhu sevgiler ile dolsun!⁶²

O, bu dönemde yazdığı Hakikate Doğru oyunundayşa hayalinde aradığı insanlığı bu dünyada bulmanın mümkün olduğunu savunuyordu. Eserin kahramanı olan Kâmil, ha-

⁶⁰ Age., s. 316.

⁶¹ □ Muhabbet, sevgi.

⁶² Age., s. 72.

yalden gerçeğe yol alır. Kâmil hayal kurarken ütöpik kitaplar okuyarak şöyle der:

Bunları okudukça duygularım o kadar coşar, ruhum, kalbim o kadar değişir ki bu âlemden tamamen kopar, kendimi başka bir hakikat ve ziya âleminde hissedirim. Oraları dolaşır, oraları seyrederek ve saatlerce dalıp giderim. O zaman kat kat durmuş bulutları nurlu elleriyle yırtarak ışık ve güzellik heykeline benzer bir peri karşımda zahir olur. Yavaş yavaş da ora kadar yaklaşır. Ona yaklaşmak istedikçe uzaklaşır ve elleriyle bulutların arkasını göstererek "Aradığın oradadır." diye, o alıcı siyah gözleriyle yüzüme bakarak gülümser. O gülümsedikçe çevreyi saran bürüten perde perde kesif hava yırtılır; önümde senelerden beri ona yetişmek için can attığım o hakikat âlemi, o ışık dünyası görünür. Elimde olmadan yerimden fırlar, ona koşarım.⁶³

Şaik, Kâmil'in dilinden, tüm hakikatin hayalden doğduğunu söyler: "*İnsanların hayal sandıkları birçok hakikat bugün aramızda bütün muazzamlığı ve büyüklüğüyle tecelli etmekte değil mi? Hayır, ben bu dünya için doğmadım.*"⁶⁴ İşte bu yüzden de eserin kahramanı Kâmil, evrendeki bütün pislikleri yıkip yakmak, onun temelini kötülükten iyiliğe doğru değiştirmek ister.⁶⁵ Onun öğretmeni olan Kemal de evrenin duyguyla yaşadığını düşünür: "*Yeryüzünde duygu kaybedildiği gün hayat sönmüş ve kıyamet kopacak demektir. Duyguyu terbiye eden, insanlarda aşk ve ümit doğuran, şairlerimizdir.*"⁶⁶

Fakat ihtiyar Kemal, genç Kâmil'e saadetin, hakikat ışığının, hakikat âleminin uzaklarda değil evin içinde, hayatın özünde olduğunu, artık hakikat ışığının doğduğunu, sadece onu tamamlamak gerektiğini anlatmaya çalışır. Bunun için de gerçek hayatta hakikat âlemini yeni nesiller

⁶³ Age., s. 337.

⁶⁴ Age., s. 337.

⁶⁵ Age., s. 338.

⁶⁶ Age., s. 339.

kurmalıdır. Bunu Şaik, Kemal öğretmenin dilinden şöyle açıklar:

En önemli konu; eskiyi yakıp yıkmak ve yeniyi kurmak için nasıl çalışmak ve buna nasıl yaklaşmak gerektiği konusudur. Sosyal hayatında dönüşüm yapmak istediğin halkın diline, örf ve geleneğine, tarihine ve ruhuna aşına olmaktır. Yalnız böyle başarır ve kurmak istediğin âlemin ana yasalarını pek özenle kurabilirsen. Yine söylüyorum; dilini, karakterini bilmediğin halk içine sokulma. Onların iç, dış işlerine karışma, zira senin orada çalışman şimdiki zamanda faydadan daha çok zarar verir. Sonra daha feci sonuçlar doğurabilir. Oralarda sizinle aynı kafalı gençler yetiştirmeye çalış; çünkü dilsizin dilinden anası anlar.⁶⁷

Demek ki Şaik'in kahramanı artık göklerden inmiş ve yerdeki gerçeklerin daha farklı olduğunu görmüştür. O göklerdeki değil, yerdeki hakikat âlemine yetişmek için her fedakârlığa hazırdır. Gerçi yine de rüyalarında, hayali hakikat âlemine can atar ve orada aradığı şeyi gerçek hayatta da aradığını fark eder. Rüyadan ayılınca eserin kahramanı gerçek hayatta hakikat âlemini kurmak uğruna mücadeleye başlar.⁶⁸

Şaik, diğer bir eserinde de insanları gerçek hayatta mücadeleye çağırıyordu. Yani hayaller âlemindeki hakikat âlemi'ni, yaşadığı dünyada elde etmek için mücadele etmeyi tavsiye ediyordu. "*Zalimleri yaşatan mazlumlardır. Zulme boyun eğmek, insanlığı alçaltmaktır; zulme karşı zulüm, adildir.*"⁶⁹ Aynı zamanda o, artık bir meselenin çözümünü yarınlara bırakmaktan değil, hemen ve zamanın şartları doğrultusunda çözmekten yanaydı. "*Bugünkü meseleyi bugün çözmek gerekir. Zaman ne doğarsa ona göre davranılmalıdır.*"⁷⁰

⁶⁷ Age., s. 339-340.

⁶⁸ Age., s. 342-344.

⁶⁹ Age., s. 347.

⁷⁰ Age., s. 347.

Şaik'e göre, insanlar cehalet ve irticadan uzaklaşım bilimle silahlanmalı, emek ve zahmete katlanmalıdır. O, yeni neslin cehaletten uzak durup bilgili olması için şöyle diyordu:

*Sen de çalış ilim ile şöhret kazan
Kalma cehalette, olursan yaman.
İlim ile abat olmuş cihan.*

Artık bu düşüncelerle Şaik, insanlık felsefesinde beşeriye-
tin zalimle mazluma bölünmüş hissesi arasında mücadele
ettiğini ve bu mücadelenin mazlumlara bağlı olduğunu
belirtiyordu. Yani iyiliğin kötülüğü yenmesi için insan
dayanmalı; sorunlarını çözüp, iç güdülerinin ve zayıflık-
larının farkında olup, daha sonra da kötülüğe karşı müca-
dele ederek onu yenmelidir. Bunun için de insan bilimle
silahlanmalı, emek ve zahmete katlanarak hep mücadele
vermelidir. Bu ise şu demektir: 27 Nisan işgali sonrası Şa-
ik'in insanlık felsefesi daha çok *Sovyet Uluslararasılığı* ile
uyuma eğilimli olmuştur.

Böylece, Şaik'in bakış açısında ilk sırada, bazen ütöpik ba-
zen de gerçek güzellik taşıyan insanlık felsefesi (toplum
ve insan) önemli yer tutmuştur. Onun en büyük dileği
dünyanın, toplumun ve insanın bugünü ve geleceğini -is-
ter romantik isterse gerçek anlamda- ideal bir şekilde gör-
mekti. Kendisinin de yazdığı gibi bu *ideal*; insanlığın için-
deki kötülüğü, zulmü, felaketi ortadan kaldırmak, onun
yerine de saadet, vicdan, merhamet duygularını koyup bu
duyguları pekiştirmektir.

Şaik'in Türklük ve Turancılık ile ilgili görüşlerine ge-
lince... Onun bu konulardaki duruşu samimidir. Çünkü

Şaik için Türklük ve Turancılık, millî duyguların tercümanı
olmanın yanında, Türk halklarının en azından millî-kültü-
rel birliğinin ifadesiydi. Burada önemli olan Türk'ün özü-
ne dönüşü ve geçmiş kudretine kavuşarak yeniden dirili-
şiydi. Gerçi Kuzey Azerbaycan'ın Sovyet Rusya tarafından
işgali sonrası Şaik'in Turancılık meselesine bakışı epey de-
ğişti. Şöyle ki artık Şaik, Turancılıktan daha fazla *evrensel*
düşünceleri esas almaktaydı. Mazlumların zalimlere karşı
mücadele etmesinin önemini anlatmaktaydı. Fakat yine
de Şaik; meselelere Türklük penceresinden bakmış, Türk
felsefesini yeniden ifade etme hissi her zaman ön planda
olmuştur.

KAYNAKLAR

- Ağayev Müstəqil; "Azərbaycan Demokratik Fikrində İnsan Konsepsiyası", Bakü, "Nurlan", 2009.
- Ağamirov M. M.; *Abdulla Şaiq'in Dünya Görüşü*, Bakü, Maarif, 1983.
- Aşırılı Akif; "'Türk Ocağı' Azərbaycanda", Bakü, 2015.
- Azərbaycan Mətbuat Tarixi Antologiyası (1. Cilt)*, Bakü, "Elm və Təhsil", 2010.
- Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası (I. Cilt)*, Bakü, "Liderneşriyyəti", 2004.
- "Azərbaycan Tarixi", VI. Cilt, (1900-1920), Bakü, "Elm", 2007.
- Cabbarov Fərhad (Tertib Eden); "Müasirləri Hacı Zeynalabdin Tağıyev Haqqında", Bakü, "Ziya" NPM, 2013.
- Ələkbərli Faiq; "Azərbaycan Türk Fəlsəfi və İctimai Fikir Tarixi (XIX-XX əsrlər)", II hissə, Bakü, Elm və Təhsil, 2020.
- Əsədli M.; "Yusif Ziya Talıbzadənin Həyatı və Mühiti", Bakü, "Nurlan", 2005.
- Məmmədov M.; "Azərbaycan Ədəbi Təngidi. Müntəxəbat", Bakü, "Tural-E" NPM, 2002.
- Şaiq Abdulla; *Seçilmiş Əsərləri*, II. Cilt, Bakü, "Avrasiya Press", 2005.
- Şaiq Abdulla; *Əsərləri*, I. Cilt, Bakü, "Azərneşr", 1974.
- Şaiq Abdulla; *Əsərləri*, III. Cilt, Bakü, "Azərneşr", 1976.
- Talıbzadə Y. Z.; "Həqiqəti-İslam", "İrşad" gəz., Sayı: 263, Bakü, 1906.
- Talıbzadə Y. Z.; "İzhari-bütlan", Bakü, "Füyuzat 2, Nu: 16, 29 Nisan, 1907.
- Talıbzadə Y. Z.; "Cəmiyyəti-əqvam", Bakü, *Azərbaycan* gazetesi, 1919-cu il, Nu: 348.
- Yeni Füyuzat* gazetesi, Nu: 10, 1910.

ABDULLAH ŞAIK'İN ŞİİRLERİ

VATAN

Ey çeşmimin önünde mücessem vatan, vatan!
 Kalbim gibi elemlere hemdem vatan, vatan!
 Fikrim sarayını dolaşırsın zaman zaman,
 Kanlı kefenle, dert ile toem vatan, vatan!
 Baktıkça hasret ile o solgun cemaline,
 Çeşmimde tar görünür âlem, vatan, vatan!
 Akşam sabah o gül yüzünü ıslatan nedir?
 Gözyaşların mı yoksa ki, şebnem? vatan, vatan!
 Dehşet içinde cismi şerifin donup durur,
 Nolmuş vücut pakine bilmem, vatan, vatan!
 Baktıkça gül-çiçekli o gülgün çimenlere,
 Mihnet evi sanır onu âdem, vatan, vatan!
 Sensin sebep beka-yi dil-ü can-i natevan,
 Canım gibi nolar seni sevsem, vatan, vatan!
 Gördükçe derdini erir cismi natevan,
 Ney tek sızılar dil-i pürkem, vatan, vatan!
 Karşımda dert, mateme batmış güzel melek
 Sesler hazin seda ile her dem: vatan, vatan!
 Ey hak-i pak, söndü mü parlak ziyaların?
 Oldun mu zulme, mihnete hem dem, vatan, vatan?
 Evlat-i nahalef mi seni saldı bugüne?
 Ey vah, bu dert, mihnete dözmem, vatan, vatan!
 Aç, aç o gamlı göğsünü, ey mekzen-i melal,
 Bas bağına bu Şaik'i muhkem, vatan, vatan!

BİR KUŞ

Oturmuş nağme zarında hazin feryat eder bir kuş!
Alır gül yaprağından aşk dersin, dad eder bir kuş!
Şu aşkın mektebinde şarkiler inşat eder bir kuş!
Bırakmaz ah-ü zarı, gönlümü naşat eder bir kuş!

Niçin ol kuşçağaz kalbim gibi meftun-i mihnettir?!
Yürek çirpindiran her nalesi bir dağı-hasrettir.
Onun her nağmesi hicran elinden bir şikâyettir.
Muhabbet ehlini rehber gibi irşat eder bir kuş!

Dalar âlem sükûta eyledikçe kem feza feryat,
Nedendir reksyahında oturmaz bir zaman dilşat?
Kazanın zülüm, cevrenden değil bir lahza o azat,
Hazin öttükçe her an kalbimi berbat eder bir kuş!

Seda-yi dilfribi eyliyor vicdanımı bidar,
İlahilindir, inmiş semadan san peri göftar,
Büyük bir musiki üstadıdır ki keşfeder esrar,
Benim viran olan bu gönlümü abat eder bir kuş!

Sedası pek derin tesir eder efkâre, vicdane,
Duyurmakta pek ince duygular bir şair insane,
Değil efsane feryadı, cefadan gelmiş afgane,
Lisani-halile eyyam-i vesl-i yâd eder bir kuş!

Bu kuş da ben gibi dünyada hissiyata maliktir,
Muhabbetten vurur dem, şairahi aşka saliktir.
Cihanda aşk rahı, Şaik'a, nemelmesaliktir!
Benim feryad-i mahzunamemi bünyat eder bir kuş.

NİYE UÇTU?

Uçtu meleğim, kaldı bana derdü melali,
 Feryat! Yine kaplıyor etrafımı zulmet!
 Hep gonca-yi ümitlerim solmada, heyhat!
 Şu eski cihanda göremem hüsnü meali,
 Sevmem daha asayışı, uymam şu cihane.
 Söndü niye vicdanımı tenvir eden amal?
 Oldu niye ümitlerim cevirle pamal?
 Ey hiyleger iblis, nedir şimdi bahane?
 Baktıkça şu âlemler eder gönlümü dilgir.
 Keste yüreğim aldı derinden yine yara,
 Doktor! Yeter, el çek, olamaz derdime çara.
 Olmazsa muradınca şu elemliilere tağyir!
 Durma daha, ey ebrü muzaffer! Yeter imdat!
 Ey barikeler, gürleyiniz siz de şitaban.
 Ey badi zafer, kopar dalgalı tufan!
 Şu eski cihan ta ola bir lahzada berbat.

1907

EKİN NAĞMESİ

Çek, şumla yeri, durma daha, kaşka kelim, çek!
 Tirmiklayarak tohumları ben de sepim, çek!

Besler, a kelim, daneleri yer kucağında,
 Kalkar yeşil otlar, gökerer her bucağında,
 Bir az geçerek, sümbüteleler bar verir onda,
 Derya gibi, san, dalgalanır hep o zamanda,

Alkışlıyorum zahmetini, ey kömeyim, çek!
 Mahsul ola bol, olmaya nabut emeyim, çek!
 İşte biçinin vakti yeter, onda oraklar
 Kalkıp inerek tarlada şimşek gibi parlar.
 Ben onda başaklar arasında uyuyup şad,
 Rahat olurum zevkle, gam-güsseden azat.

Çek, şumla yeri, durma daha, kaşka kelim, çek!
 Şimdi sana yem, su veririm, durma, kelim, çek!

1907

GÖÇ

Mayıs olcağın el göçer yaylalara,
Ses-küy düşer meşelere, dağlara.
Atlar kişner, koyun-kuzu meleşir,
Kara mallar birbiriler sesleşir.

Kız-gelinler düzenlikte çapır at,
«Hey» vurunca at, açar kol-kanat.
Yollar dağdır ya meşe ya düzenlik
Her tarafı basmış büyük bir şentlik.
Bir çay kenarında düşerler akşam,
Sefalı bir yerde olurlar aram.
Od kalayıp kızlar suya giderler,
Kocalar yığışıp sohbet ederler.
Rahat eder civanlar malı, atı,
Çoban tütek çalar, okur bayatı.
Bir tarafta sürü, nakır otlaşır,
Bir tarafta çolma çocuk oynar.
Gece olur, başlarını atarlar,
Arabalar arkasında yatarlar.
Mehtap gece. Gökte yıldızlar akar,
Seyrek bulutlar arkasından bakar.
Meşe, dağ, taş sükût içinde inler,
Yalnız hürür orda burda köpekler.

1907

PARÇALAR

Berk-i eşarım saçar etrafa ateşpareler,
Şulelenmiş ateş-i şerimle seng-i kareler,
Od tutup sizler bütün dağ, taş, dere, seyyareler,
Bes niçin bu taş yürek cahillere etmez eser?

İnanın, dostlarım, bana inanın!
Bir zaman mahvolur bu istibdat!
Kalır ancak bu züllümden bir ad!
Utanın, indi züllümden utanın!

Sanma bu derd-ü gussamın sebebi
Olmamaktır bu dünya kaminca,
Kalbimi yandıran budur ancak:
Vatanı görmedim meramımca.

1908

YİRMİNCİ ASRA HİTAP

Mazlumların ümidisin, ey asr-i pürketer!
 İzler büyük adımlarını bir sürü beşer!
 Devr-ü zamaneden ne getirdin bize haber?
 Hiddetli berk, saikelerden ne var eser?
 Tufanlı yıldırımlarının kahr, hiddeti
 Kofü ümit ile yaşadır cümle milleti.
 Kaldır bulutlu perdeleri, anlasın cihan,
 Sönmez güneş mi, ya kara bir gölgedir doğan
 Var mı ümit bir daha feyz-ü saadete?
 Ya çekmede bizi yine girdab-i zillete?
 Bu kırmızı şafaklar içinde nihan nihan
 Doğmaz mı nur, mehir, muhabbet cihan, cihan?!
 Ey vah!.. En garip bu emvac-i kibriya,
 Bir sahile sefinemizi zevk eder mi ya?

Duydum, bu üstümüzde bulutlardır oynasır.
 Müşrik denizleri kabarıp, yükselir, coşar.
 Bilmem, bu dağlar, bu mehabetli fırtına
 Öksüz bu milleti çıkarır mı o bir yana?

1908

HÜRRİYET PERİSİNE

Söndün ne çabuk, ruhuma kuvvet veren ey nur,
 Ümit-i visalınla senin ben yaşayandım,
 Şevkinle o taşkın derelerden hem aşırdım,
 Hicrin beni, ah, etti yine kestev-ü rencur.

Oynatmadadır kalbimi ateşli bir ahenk,
 Volkan gibi püskürmede etrafa şerare,
 Nolmuş ki, yakarsan beni sen, ey dili-pare?
 Etmiş mi hayatı bu muhitin seni de tenk?

Muzlim gece, etrafı bulut, çen bürüyürken,
 Gözyaşlarımın beslediği ey güzel ümit,
 Karşımda tecessüm ederek ver bana teyit,
 Bu zulmet ile şüphe keder ta vuruşum ben.

1908

YÂD ET

Vekta ki güler bahar-i amal,
Her yerde yeşillenir çimenler,
Vekta ki olur müsait ikbal,
Bülbüller öter, susar zeğenler,
Parlak bir ışık alır fezanı,
Dünyanın yüzü döner cinane,
Gezdikçe o âlem-i ziyanı,
Baktıkça o gülşen-i cihane,
Yâd et beni – şairane yâd et!

Vekta ki, gelir sevimli atı,
Bir daireye girer hekayik,
Nuru bürüyür bütün ciheti,
Yıldızlar ile yanar meşarık,
Vekta ki bulut, duman görünmez,
Kalmaz daha zülmden nişane,
Yerlerde beşer yüzü sürünmez,
Kurt-kuş sığınır bir aşiyane,
Yâd et beni – Şaik'ane yâd et!

Ateşli, münir emellerimle,
Bir gün düşerim soğuk mezare.
Eşar-i teraneperverimle
Bir gün susarım dönüp gübare*.
Vekta ki bu şair-i vatandan

Dünyada ne iz kalır ne bir nam,
Üzdükçe saadet içre şen şen,
Sürdükçe demadem ömrü hoşkam,
Yâd et beni – gaipane yâd et!

1908

* Gübare, toprak anlamında.

NİŞANLI KIZ

Zulmet gecede nişanlı bir kız
 Bir hüznün, keder içinde yalnız,
 Ateşli düşüncelerle inler,
 Bahtından uzun şikâyet eyler.
 Hasretle kucaklayıp dizini,
 Yakut yüzüğe dikip gözünü,
 En haklı bir itirazla ağlar,
 Feryadı bu kâinatı dağlar.
 Söyler: «Bu yüzük bana nişandır,
 Gönlüm tek onun da bekti kandır,
 Layık midir, ey hayat, - söyler,-
 Bir dev ola bir periyle hemser?
 Hayvan gibi servete satıldım,
 Suçlu gibi zindana atıldım.
 Ey taliyim, etme gel bana naz,
 Kan kusmağa neyerim kızıl tas?
 Ben yalgızım, ah, yok müinim,
 Dağ-taşları sızlatır eninim.
 Söndürdü atam çırağımı, ah!
 Bir gonca, dikenle oldu hemrah».

1908

BAHAR

Haydi, bu baranlı kış da bitti,
 Alkışladığım bahar yetişti.
 Kızdı güneş, esti isti yeller,
 Karlar eridi, akıştı seller.
 Çöller, dereeler tamam oyandı,
 Her yan yeni renk ile boyandı.
 Oldu yine yemyeşil ağaçlar,
 Dağlar, tepeler, bütün yamaçlar.
 Gülşende menekşeler açıldı,
 Sahralara laleler saçıldı.
 Kuşlar kayıdı okur terane,
 Şaklarda dikerler aşiyane.
 Her şeyde ferah, sevinç, taravet,
 Artık uyanıp, güler tabiat,
 Görcek bunu kalmaz ihtiyarım,
 Tebrik ederim, güzel baharım!

1908

DAĞLAR

Çeşmeli yeşil dağlar,
 Yazdır, gül, açıl, dağlar.
 Başın ottur, çiçektir,
 İtirin etek etektir.
 Havan koş, suyun serin –
 Arın, kelebeklerin.
 Budak budak uçar şen,
 Bal, mum tutar güllerden.
 Çöreğim pişir sacda,
 Sürüm otlar yamaçta.

1908

ŞİKÂyetLERİM

Yine her yanda hükme eder zulmet!
 Yine söndü o nazenin ülker!
 Gece gündüz tapındığım dilber,
 Yine kaldık visalına hasret.

Yine dilsiz sükût içinde bütün
 Karır nur saçan düşüncelerim.
 Yüreğimde söner o kuvvelerim,
 Yine her şey kara, cihan küskün.

Yenice uçmağa kanatlandım,
 Onu zülüm ile kırdı bir seyyad.
 Sızlarım, indi eylerim feryat!
 Ne keder sade idim, aldandım!

Bu karanlıkları seven baykuş
 Ruhumu pençesiyle cırmaklar.
 Yüreğim hasret ateşinde yanar,
 Döze bilmez bele hayata vühuş.

Sözümü dinle, dinle, ey kahhar!
 Bu kışı ya güzel bahar eyle,
 Ya beni gözsüz eyle, kar eyle,
 Ya ki azade bir diyara çıkar!

1908

LEVHAYİ – GURUB

Dağın döşünde güzel kent, bütün ağaçla muhat,
 Uzakta dağlar ucundan güneş saçır lemeat.
 Uçur bulutlar ufuklarda toplanır elvan,
 Alırdı başka letafet dere, tepe, orman.
 Çiçekler ile döşenmiş çayır, bayır, gülşen,
 Guruba karşı okur, kuşlar eyleyip şiven.
 Uzakta karlar içinde şafak vurur Kazbek,
 İlan gibi eteğinden akar köpüklü Terek.
 Metin kayalara hiddetle çarparak çağlar,
 Seda verir iki yandan, kaya, meşe, dağlar.
 Kanatların kayaya çarparak uçar kartal,
 Dikip yere gözünü ov için bakar, derhal
 Yığıp kanatlarını yıldırım gibi şığıyar,
 Çivildi ile uçup kuşlar ormana sığınar.
 Kovar yamaçta bir ahu-yi seyt için seyyad,
 Hazin-hazin bakışır yavrular eder feryat.
 Döner, göçer obaya ilhı mal-kara meleşir,
 Çoban köpekleri herdem hafif hafif hürüşer.
 Ener suya, dereye kızlar ellerinde sehenk,
 Dudaklarında güzel nağme, tatlı bir ahenk.

1908

CEHALETLE MÜCADELE

Noldunuz, ey vatan kayırkçıları!
 Kaldı derya yüzünde yelkeniniz.
 Sustunuz, yok seda-vü şiveniniz,
 Ey elin şanlı haykırıkçıları

Kalbinizde tükendi mi cüret?
 Fırtına, dalga, çen mi yollarınız?
 Yoksa güçten mi kaldı kollarınız?
 Ne çabuk söndü ateşi-himmet?

Elde etmek için büyük emeli
 Korkmayın, hep yiğitçe kalkışınız.
 Fırtına, dalgalarla çarpışınız,
 İleri, arkadaşlarım, ileri.

Şafak altında, ya ki tek erken,
 İnanın sahile demir atarız,
 Şu karanlık dumanları yutarız,
 Sizi alkışlar muhiti vatan!

1908

VATANA KAYIDARKEN

Ey bulanık Kür, dere, sahra, çimen!
 Bu görünen sen misin, ah, ey vatan!
 Gönlüm açıldı yine gördüm seni,
 Ey ulu ecdadımızın metfeni!
 Çoktan idi hasret idim vesline,
 Aç kolunu, aç, sana geldim yine.
 Ömrümün ilk şerbetini, ey vatan,
 Seve seve sen bana içtirmişin.
 Ben uşak iken hele, ey şuh melek,
 Dağ çimeninden yığar idim çiçek.
 Dayem idi şu dere, dağlar benim,
 Oynağım olmuş idi bağlar benim.
 Kür çayının fırtınası, nağmesi,
 Sellerinin vahşi, fakat hoş sesi,
 Ninni okurdu bana, ah, ey vatan!
 Ben beşiğimde hele yavru iken,
 Ah, çocukluk nereye gittin, ah!
 Ah, saadet ne çabuk bittin, ah!
 Duymaz idim onda bu zilletleri,
 Çekmez idim bunca sefaletleri.
 Şefkat-i maderle o dem şad idim,
 Türlü oyuncaklara mutat idim.
 Anlamaz idim ki, nedir kem, mihen,
 Ah, vatanım, söyle şu hüznün neden?

Kaplamış etrafını zulmet, duman,
 Saffetini bozmuş o zalim kezan.
 Gamlarına, yasına dözmem de ben,
 Aç bana aguşunu aç, aç, vatan!
 Kollarını aç, a gökler dilberi,
 Çünkü çocuk melça eder maderi.

1909

KÖY DÜĞÜNÜ

Açılıp tan yeri, güneş doğmuş,
 Onu lakin duman, bulut boğmuş.
 Arkasınca bulutların kaçıyor,
 Ölgün ölgün ziya, şafak saçıyor.
 Derelerden yavaş-yavaş lerzan,
 Kalkıyor parça-parça pembe duman.
 Kapayıp sisli dağların başını,
 O dumanlar içinde yoldaşını
 Kaybetmiş yaralı bir turna
 Uçuyor Şark'a doğru tek-tenha.
 Pörtehser, yetişmeyi-hicran,
 Duruyor çöl, çimen, çayır, orman.
 O sönüklük içinde bir şuriş,
 Karışık bir gürültü, bir cümbüş
 Kaplamıştır köyü kaval, zurna,
 Çalınır, asuman hoş mina.
 "Üzerinde ağır ağır uçuşan
 Kargalar, hep kanatları lerzan
 Duruyor, gözlerin yere dikerek.
 Dinliyor ol gürültüyü gevezek.
 Bir bağırtıyla sonra dalgalanır,
 İşte şiddetle hem düğün çalınır:
 Kargalar gökyüzünde kat karışık,
 Uçuyorlar, koparmada çığlık.
 Emiraslan beyin güzel, yüksek
 Köşkü şenlik içinde pek yüğrük.
 Tırmanır köy çocukları ağaca,
 Akseder ses, gürültü dağ, yamaca.
 Akışır köylüler bir azca uzak
 Yüce yerde bütün halay vurarak,
 Bakıyorlar, düğünde germ oluyor.
 Kız kadınlarla dam baca doluyor.

Borçalı beyleri o ner-ü beşer,
 Her biri bir yiğit, cesur, dilber.
 Kızıla gark olup, güya akıyor,
 Gözleri yıldırım gibi çakıyor.
 Azıcık geçmemişti koptu seda,
 Haydi, geldi Muğanlı Sefter ağa.
 Çıktı beyler o dem bağa, derhal
 Sefter'i ettiler de istikbal.
 İşte attan düşünce Sefter ağa,

Önüne çektiler bir adlı boğa.
 "Olmadı, üzr istedi ne kadar,
 Kemesin çekti geyzle Sefter.
 Göz ucu izdihamı bir süzdü,
 Boğanın boynunu vurup üzdü.
 Koptu bir şen bağırıtı, her yerden:
 -Aferin, aferin, beyim, ahsen!
 Kaval, zurna çalındı, kızdı düğün,
 Bu büyük hürmet idi Sefter için.
 Adlı beylerle doldu sol ve sağı,
 Aldılar köşke muhterem konağı.
 Hepsi şen şen diyer, güler, yalnız,
 O düğünde görünmezdi Oğuz.
 Atlılarla çölün düzü dolmuş,
 Sanki meşher günü kıyam olmuş.
 Taşdemir bey hazırlanıp çadıra,
 Bir komandan gibi beş-on tabura,
 Atlını bulmuş hep at çaparak,
 Birbirinden cıdırları kaparak.
 Yıldırım suretile kentlilerin,
 Sokuyor karnı altına atının.
 Cenk makbule oldu pek sonra,
 Aldılar birkaç yiğit cıdırda yara.
 Eydiler baş, cıdır bitince baya,
 Sonra hepsi düzüldüler sıraya.
 Bir başa yıldırım gibi koyarak,
 Köy içine yetiştiler çaparak.
 Kaplamıştı köyü hazin bir ses,
 Konuşurdu yavaş-yavaş her kes:
 "Götürüp kaçırmıştır Oğuz gelini"

HER ŞEY KÖHNE

Doğar mı bir yenilik bu hilalin altında?..
 Bu yer, bu gök, bu güneş köhne, bu hayat köhne!
 İdare köhne, beşer köhne, kâinat köhne!
 Cihan yaşar mı bu müthiş zevalin altında?

Akıp gider bulanık çay gibi kara devran.
 Zavallı milletimin hakkı olmada pama!
 Yetiş, yetiş daha sen, ey ümit-i istikbal!
 Bu zillet ile geçinsin mi böyle kanlı zaman?

Sönük sitareler ile gecem yanar, heyhat,
 Ne oldu tatlı o peymanlar, adl, ünsiyet?
 Bulutlara bürünen ey güneşli hürriyet!
 Bitir bu zulümleri, ver cihana şanlı hayat!

VEREMLİ HAYAT

Esir doğuldum, esir gittim, ah, genç iken,
Verem ciğerlerimi deldi, ömrümü biçti.
Bahar içinde hayatım bulut gibi geçti.
Bütün ümidimi kırdı o rüzgâr-ı mihen.
Gömüldü, soldu içimde şıkufe-yi emelim,
Bana teselli için şimdi sen yetiş, ecelim!

Vatan, vatan! Bana oldun mezar-i yes, neden
Soğuk damarlarımı, ah, ısıtmadı güneşin.
Emel çiçeklerimi hiç bitirmedi yağışın,
Dudaklarımdaki al-kırmızı nedir görünen?
Yaralı kalbimin, ey vah, aks-i mihnetidir
Veya ki, ömrümün amal-i dağ-i hasretidir.

Çiçeklenip dudağımda emellerim, heyhat!
Bakın, bakın ne keder pürmelal, pürşiven.
Bana yetişti şu solgun çiçek bir ümmetten
Yirmi beş senelik bir hayat için sovkat.
Onu tepikledi mazi, mezara gömdü bu hal,
Fakat nasıl bakacaktırsa, bilmem, istikbal.

1909

İKİ KIRLANGIÇ

Bir serin, saf seher, güzelce hava,
Bürünüp yemyeşil çibana sahra.
Dağ, yamaçlar sükût içinde tamam,
Derelerden akardı çay aram.
Dağ başından güneş saçardı ziya,
Kızarırdı şafaklarıyla feza.
İki pür zevk, neşe kırlangıç,
Bir budakta okurdular: vic, vic!..
"Ben de gelmelerin edip tebrik,
Oldum onlarla zevk şevke şerik".
Okuyun, kuşçuğazlarım, son son,
Kalbim olsun çiçekli bir gülşen.
Okuyun, kuşçuğazlarım, azat!
Eyleyin nağmenizle kalbimi şad!
Çok uzun sürdü ayrılık ve sefer,
Oralardan getirdiniz ne haber?
Çok zaman eylemişiniz ki, sefer.
Şu vatandan getirdiniz ne haber?

1909

ŞEKLİNDE

Üzümde gerd-i tekeddür hicap şeklinde,
 Gözümde eski teessür hübab şeklinde.
 Peyimde heykel-i mâzi ve hal bir kâbus,
 Önümde servet-i atî ikap şeklinde.
 Başımda fövc-i hayalet akın akın dolaşır,
 Ufukta parçalanan bir sehâp şeklinde.
 Cefayla kalbimi delmekte tiğ-i istibdat,
 Alevlere yakılır dil kebab şeklinde.
 Uzakta dalgalanan, parlayan geniş kumsal
 Görünmede gözüme bir şarap şeklinde.
 Ümit, yas arasında yuvarlanan gönlüm
 Sızılıyor sınık bir rübab şeklinde.

1909

BU DA BİR ŞİİR-İ FANİY-İ DİĞER

Çiçek altında bir küçük kelebek
 Düşüp efsürde, çirpınır biper.
 Kızınır son güneşte titreyerek,
 Ecele pençe fırlatır bifer.
 Çekilince güneş hayatı söner,
 Sabaha kalmaz artık ondan eser,
 Bu da bir şiir-i fani-yi diğer.

Ya ki mahsullü, koskoca bir ağaç
 Devrilip çölde sernigun olmuş.
 Şakların yolcular eder taraç,
 Yoluk, efsürde kalbi kun olmuş.
 Saralı yaprağı zebun olmuş,
 Güneşi sönmüş, ömrü dun olmuş.
 Bu da bir şiir-i fani-yi diğer.

Bir koyun çölde ayrılıp sürüden
 Dolaşır yol arar, zavallı meler.
 Önüne bir ayı çıkar birden,
 Ürkerek korkudan durup titrer.
 Ayının pençesinde hey inler,
 İztirabat-i kalbini dinler.
 Bu da ahabba navek-i diğër,

Bürüyüp kâinatı sis ve duman,
 Nagehan sim siyah olur âlem,
 Kopar isyan kılıklı bir tufan.
 Gürler hem arkasınca berg-i kerem,
 Çekilir sis duman, olur berhem,
 Açır izhar, güneş doğar hürrem.
 Bu da bir şiir-i fani-yi diğër.

1909

BİR YILDIZA

Yormuştu bütün ruhumu, efkârımı âlem,
 Bir dağ eteğinde düşünürdüm tek-ü tenha.
 Karşımda mücessem duruyordu sef-i evham,
 Kalbim gibi küskün görünürdü bütün eşya.

Fikrim gibi sevdalar içimde uyuyordu,
 Kasvetle cihan dalmış idi semt, sükûna.
 Baktıkça o sahne bana dehşet veriyordu,
 Varmıştı bu volkanlı denizler de cünuna.

Nefretle çevirdim yüzümü göklere nagh,
 Cezbetti benim ruhumu tez seyr-i kevakip.
 Binlerce semada uçuşurlardı o dem, gâh
 Titrer gibi birden sönerék olmada gaip.

Yıldızlar içinde gözüme değdi bir akter,
 Meftun olarak sevdim onu, hayrete daldım.
 Aydan daha parlak, daha ince, daha dilber.
 Fersiz gözümü diktim ona, hem bakakaldım.
 Zulmet gecelerde saçarak nurini, sensiz
 Azmışlara hey gösterir o doğru sirati.
 Dinle beni, ol rehberim, ey sevgili yıldız,
 Olmaz mı bana gösteresin rah-i nicati?

1909

LAYLAY

Laylay meleğim, sevdiceğim, yavrucuğum, yat!
 Bir de ola düşmez bu çocukluk demi, heyhat!
 Türk oğlusun, ecdadın ulu, şanlı, serefraz,
 İşte vatanındır, a kuzum, şanlı bu Kafkas
 Şimdi çocuk iken uyu gehvarede rahat,
 Bak, bak, bürüyor dağ taşı sis, fırtına, zulmet.
 Gittikçe coşup, taşlara Kür kendini çarpar,
 Saçtıkça köpük dalgalanır, hiddeti artır.
 Muzlim gece, etrafı bulutlar bürüyüp, ah!
 Baykuşlar ötür dehşet ile artırır ikrah.
 Yavrum, uyu şimdi, sabah erte uyananda,
 Parlak güneş işte seni alkışlar onda.

1909

KIŞ GECESİ

Etraf zülüm içinde yekser,
 Göklerde görünmüyor bir ahter.
 Hiddet ile rüzgâr gurlar,
 Kar parçaların semaya fırlar.
 Damda bacada hazin gürültü.
 Sahraları kaplıyor uğultu.
 Artık kapı pencere kapanmış.
 Etraf dumanla çulgalanmış.
 Kurt-kuş deki girmiş aşiyane,
 Bir semt-sükûn çöker cihana,
 Bir yanda ne bir seda, ne bir kes,
 Bir dahmada ne ziya, ne bir ses.
 Rahet uyuyor köy ehli mesrur,
 Bağ tarlaları kar ile mestur.
 Ancak o zülüm içinde mehcur
 Bir dahmada görünür sönük nur.
 Evladını bir zavallı mader,
 Koklar kucuyar da ninni söyler.
 Ağlar, uyumaz şu tifli nalan,
 Ölgün zaniyip olur hirasın.
 Madar ederek şu tifle şefkat,
 Pestan verip eyliyor muhabbet,
 Almaz memeni çocuk dehane,
 Hiddet ile başlıyor figana.
 Bir yas, ümit içinde yalnız,
 Eyler beşik eli ile tehviz.
 Yavru heyecan içinde gayet,
 Dalgın gözünü kapar nihayet.
 Kızdırma içinde zar, yoklar,
 İmler, hem ara-sıra sayıklar.
 Duydukça onu zavallı mader,
 Ağlar, çocuğa bakar mükedder.

Gehvareye söykeyip başın zar,
 Ateşli düşüncelerle yuktar,
 Hülyada görür yetimi nakah,
 "Bir ak kefene bürünmüş, ey vah!
 Bir dar, küçücük mezar içinde".
 Kalkar o dem ıztırar içinde.
 Evladını ses eder hirasın,
 Görcek uyuyor çocuk, şu nalan.
 Ağlar daha için-için eder ah!
 -Şu yavruma sen şifa ver, Allah!

1909

GELECEK KORKUSU

Çulgalanıp çen ve dumanla bayır,
 Mürgüler dağ-dere, orman, çayır.
 Git-gede etrafı sükût sarsıyor,
 Kentliler asude, feraket uyur.
 Bir küçücük dahmada ancak çıra,
 Saçmada etrafını ölgün ziya.
 Tüyleri karışık, beti-benzi soluk,
 Sarılmış yorgana yatar bir çocuk.
 Babası da hastalıktan inler,
 Soluk-soluk nefes alır ara bir.
 Ecel tozu kucaklayıp yüzünü,
 Hasret ile dolandırır gözünü.
 Baş ucunda kadını ağlıyor,
 Tırmıklıyor yüz-gözünü dağlıyor.
 Yazık kadın kucaklıyor dizlerin,
 Önlüğü ile silerek gözlerin,
 "Allah'im imdat!" - diye yalvarır,
 "Çok küçüktür uşağım", - ağlar:
 Rehm eyle, bu yavrumu koyma yetim
 Kıyma bu masum çocuğa, ey rahim!
 Kim ona ahir atalık eyleyer?
 Şiltağına, gaygısına kim dözer?
 Kim verip kel tarlasını hişlayar?
 Kim güneş altında yanar, işliyer?
 Kim korur mal-karasın, kim güder?
 Bunlara kim katlanır, ah, kim eder?
 Arpasını, buğdayını kim biçer?
 Derz vurup, hırmanını kim döver?
 Kim biçer ot? Kim kurutup toplar?
 Kim tayaya vurur otu, bağlar?
 Kim meşeye kışta odunçün gider?
 Bunlara kim katlanır, ah, kim eder?

Hastaya baktıkça olur bağıri kan,
Vıyıldar damda, bayırda boran.

1910

HEPİMİZ BİR GÜNEŞİN ZERRESİYİZ

Asırlardan beri zulme alışan,
Kan kusan, kan kusan, ey şer insan!
Aldı mı kalbinizi kisvet-i sum?
Yaktı mı ruhunuzu bad-i semum?
Geliyor mu size hoş kanlı hayat?
Unutulmuş beşeriyet, heyhat!
İşte tarihi açıp bir bakınız!
Fitneyi, zulmü, nifakı yakınız!
Hepimiz bir yuva perverdesiyiz!
Hepimiz bir güneşin zerresiyiz!
Ayıramaz bizleri tağyiri- lisan,
Ayıramaz bizleri tebdili-mekân.
Ayıramaz bizleri İncil, Kuran,
Ayıramaz bizleri serhatti-şehan.
Ayıramaz bizleri umman, muhit,
Ayıramaz bizleri sahrayı-basit.
Ayıramaz bizleri haşmetli cibâl,
Ayıramaz Şark, Cenup, Garp, Şimal.
Yetişir kin-ü küduret taşımak?!
Kokumuş mezbelelerde yaşamak?!
Uzatın dest-i ühüvet, sıkalım
Rişeyi-zulmü, nifakı yikalım!
Kalbimizde yaşasın mihr, sefa,
Uzadık birbirine dest-i vefa.

1910

SÜKÛTUMDAN ŞİKÂYETÇİ BİR KADINA

Soruşursan: - Nedir bu ecz-ü sükût?
Meni hüsnündür eyleyen mebhut,
Ey benim kalbimi çalan afet!
Hem hayat, hem şuur veren fitret!
Her kese nutk, hem beyan vermiş,
Şaire başka bir nişan vermiş.
Bir sükût ile indirir gözünü,
Duyurur aşinasına sözünü.
O sükûtimde öyle sözler var,
Kelimesinden beş-on kitap yazılar.

1910

SONBAHAR

Noldu rengi çiçeklerin, a çimen?!
Güllerinden demet yapaydım ben.
Niye solgun bakarsın, ah! Öyle..
Soldu mu hep çiçeklerin? Söyle..
Sustu bülbüllerin neden? Orman?!
Bozdu mu ittifakını şu hazan?
Niye solgun durur şu eşçarin?
Hep kapanmış dumanlı kühsarın!
Şu hazandan mı oldunuz berbat?
Sabredin, ah, etmeyin feryat.
"Ağlamazsa bulut, güler mi çimen?
Ağlamazsa çocuk, bulur mu leben?"
Hep metanetle bir zaman dayanın,
İnanın, siz de ben gibi inanın.
Mahvolur kar, boran, güneş de doğar,
Yetişir kırmızı, sevimli bahar
Ah, ben sonbaharı çok severim,
Severim, sonbaharı çok severim.

1910

KİŞ

Parça parça düşüyor kuşbaşı gökten yere kar,
Sarılr ağ mitile, san, dere, sahra, dağlar.
Sarıyor gökyüzünü tar uçuşan karlı duman,
Savurur gökyüzüne karları birden burağan.
Topluyor bir yere gâh karları bir dağ gibi,
Kazıyor, püskürüyor damları debbağ gibi
Çayları don tutarak, ormanı bir hüzün alıyor,
Terk edip kuşlar onu, kemli sükûta datıyor.
San, kocalmıştı tabiat ağarıp muy-i seri,
Kartlar altında uyur çölleri, kuhsareleri.
Dayanın, kar-borana, fırtınaya bir gün olur,
Kış biter, yaz yetişir, gamlı bulutlar da uçar.

1910

DAĞLAR SULTANI

Dan atınca horoz beçeler banlar,
Çen-dumanken dere, tepe, ormanlar,
Sürüsünü yayar dağa çobanlar,
Tabiatın zevkini onlar alır.

Bu yerlerin sultanıdır çobanlar,
Hem beyidir, hem hanıdır çobanlar.

Güzel olur bu yerlerin seheri,
Bence, vardır dünyalarca değeri,
Kuşlar okur, saba açar gülleri,
Alır başka bir letafet her yeri.

Bu yerlerin sultanıdır çobanlar,
Hem beyidir, hem hanıdır çobanlar.

Güneş yakın dağın ucundan doğar,
Bulutları güzel renklerle boyar,
Dumanları dağlara doğru kovar,
Her tarafı bir güzellik kucaklar,

Bu yerlerin sultanıdır çobanlar,
Hem beyidir, hem hanıdır çobanlar.

Güzel olur bizim elin yaylağı,
Gül-çiçektir bu yerlerin otlağı,
Bir behište benziyor her bucağı,
Turnagözü gibi vardır bulağı.

Bu yerlerin sultanıdır çobanlar,
Hem beyidir, hem hanıdır çobanlar.

Mal kapıya gelende akşam-seher,
İnek meler, buzağı meler, dağ meler,
Sese küye düşer, köpekler hürür,
Dere, dağ, taş hazin-hazin ses verir.

Bu yerlerin sultanıdır çobanlar,
Hem beyidir, hem hanıdır çobanlar.

Hara baksan – çöle, yamaca, dağa,
Çoban görürsen söykenip çomağa,
Koymaz gözden sürüsünü ırağa,
Bu sürüye hem nökerdir, hem ağa.

Bu yerlerin sultanıdır çobanlar,
Hem beyidir, hem hanıdır çobanlar.

Çomak elde dolaşır dağı-taşı,
Koyun-kuzu, köpek, tütek yoldaşı,
Azıcıktır aşu, ağrımaz başu,
Bu hoşbahta her ne desen yaraşı.

Bu yerlerin sultanıdır çobanlar,
Hem beyidir, hem hanıdır çobanlar.

Serin-serin bulaklardan su içer,
Keser, yer, kök kuzulardan seçer,
Ömrü bele güzel yerlerde geçer,
Ot-çiçekler solan zamanda geçer.

Bu yerlerin sultanıdır çobanlar,
Hem beyidir, hem hanıdır çobanlar.

Varı-yoku var sicimi, çatısı,
Patavası, çuhası, hem gartısı,
Bir de nehre çalan güzel Fatı'sı,
Okudukça yürek deler bayatısı.

Bu yerlerin sultanıdır çobanlar,
Hem beyidir, hem hanıdır çobanlar.

ALDANMA

Aldanma zahide, sanma uludur.
 Kalbi hile, riya ile doludur.
 Haset ona sarılmış örken gibi,
 Fitne-fesat onun tirme çuludur.
 Bu gidişle yetişmezsen bir yana,
 Zahit, bu yol, bence, çok korkuludur.
 Haset, gurur her bir insanda olsa,
 Köpekçe saymasan, bence, yoludur.
 O keste ki, yoktur böyle sıfatlar,
 Şaik onun satın alma kuludur.

1912

IŞIK MENBEYİ

Karanlıktır vatanın her bucağı,
 Sönmüş ata-babamızın ocağı.
 Babalarımız çalıştı ad kazandı,
 Himmetle koydular dağ üste dağı.
 Yaramaz bir evlat kalırsa yurttta,
 Söner babasının yanar çırağı.
 Hiçbir zaman bir nev ile geçinmez,
 Her bir esrin var bir terakki çağı.
 Terakki etmeye lazımdır ancak,
 Terbiyeli anaların kucağı.
 Kadınla her millet eyler terakki,
 Kadındır milletin şamı, çırağı.
 Yıkar bir milleti, bütün mahveder
 Kadınların terbiyesiz kalmağı.
 Yaşa, adın dünya durunca kalsın,
 Millet vatan ile birge yücelsin!

1912

EKİNCİ VE HAN

Rehm eyle, terehhüm çağıdır, kan, sana kurban,
Koyma bizi gel biserü saman, sana kurban.

Geldim boş el ile kapına, kovma, dahilim,
Yoksul, yüzü kara, emeği puç ve sefilim,
Kalbi kırığım, boynu bükük, hasta, elilim.

Gel eyle benim derdime derman, sana kurban,
Haksız, kuru, muzdurca bu hayvan sana kurban.

Esti kara yel, çeltiği, bostanı savurdu,
Bu fakir ve zillet nice yıldır bizi yordu,
Yağmadı yağış, yandı takıl, cümle kül oldu.

Bir dane ele gelmedi hiç, han, sana kurban,
Ne darı, ne çeltik, ne de bostan, sana kurban.

Aldı dolu, billah, serü samanımı elden,
Salmış iki ildir bu çekirge bizi dilden,
Ar eylerim böyle geçinmekliğe elden.

Gitti geçen yıl borcuma yorgan, sana kurban,
Bu başı belalı canım her an sana kurban.

Bundan daha artık hiç olur muydu çalışmak?
Her yılda kabuk koydum yılan tek, her yıl ancak
Kaldım kuru yerde, yine muhtaç, yine çıplak.

Gülmez bize bu çark, bu devran, sana kurban,
Sabrım tükenip, bağrım olup kan, sana kurban.

Evde meleşir, valla, acından uşak, avrat,
Kaçmış beti-benzi, hamısı bir kuru suret,
Olmuş ne ise bunca musibet bize kısmet.

Bir tavr eyle, çek bizlere saman, sana kurban,
Rehm eyle, terehhüm çağıdır, han, sana kurban.

Evde yiyecek ne darı kalmış, ne de buğday,
Bu il bize gel vergini rehm eyle, bağışla,
Bestir bizi tirmıkladığı yırtıcı dünya.

Dahmamdaki beş aç-yalavaç can sana kurban,
Et-yağ yüzüne hasretiz her an, sana kurban.

BİRİ SENSİN MELEKÇİĞİM, BİRİ BEN

Komşuda karşı-karşıya görünen,
İri camlı, genişçe pencereden
İki baş daima çıkar dışarı,
Bir-birine bakar, güler, şen-şen...
Bir patırtı bozar o neşelerin.
Seyt, seyyad ürkerek birden,
Suret ile çekerse başlarını,
O bakışlardaki teessürden
Çırpınır hey iki yürek, iki ruh,
Şad, mahzun iki vücut, iki ten.
O iki çirpınan, hazin düşünen
Biri sensin, melekçiğim, biri ben.

Yemyeşil gül-çiçekli bir bahçe,
Döşenip sanki yerlere kalça.
Seherin hoş nesimine karşı
Açılırken gülümsüyor gonca.
Okuyor şahesinde bir bülbül,
Sesi mahzun, değerli, hem ince,
Dolanır goncanın müdam başına.
Ona bülbül muhabbet ettikçe,
Görünür gonca mest, pürneşe.
Bülbülün bağrını delirse tiken,
O iki mest, mustarip görünen
Biri sensin, melekçiğim, biri ben.
Bir ağaçlık... akar önünden ab,
Sakit akşamdı, nur saçar mehtap.
Cöke altında baş-başa oturup
İki sevdalı genç elinde kitap,
Danışır saf, temiz muhabbetten,
Bu görüş hem sevinç verir, hem azap.
Nazenin kız gibi süzerdü ay,
Üstüne gölge salmış idi sehap.
Her şeye hükmedir sükût, yalnız
Titriyor ortalıkta bus-i dehan.
O iki bahtiyar - gülen, sevişen
Biri sensin, melekçiğim, biri ben.

FİDAN

Kütüklerin arasında ulu, sağlam bir kütük,
Ağır, keskin baltalarla kol-kanadı kırılmış,
Tufanlarla çarpışarak galip gelmiş, yorulmuş,
Yüce, sağlam ve gölgeli dalları kalmış tek-tük.

O dalların damarında, suyundaki asalet,
Şanlı geçmiş tarihini anlatıyor; her yaprak
Bayrak gibi gölgesinde beslemiştir bir oymak,
Şimdi artık kocalmış, kalmamış eski kuvvet.

Koca kütük geçmişiyile asla mağrur değildir,
Raşesinden sormuş olan birçok sağlam pöhrene!
Mağrur bakışlarla bakar, fahr eder artık yine
Geleceğe şanlı ümit, şanlı tarik doğurur.

Bu pöhrenler hepsi sağlam bir kütükten cücermiş,
Bir damardan ayrılmış, hep bir toprağın fidanı,
Bir dölden, bir yataktandır, hepsinin birdir kanı,
Bir çeşmeden su içmişler, bir bağdan becermiş.

Uca, sağlam ve gölgeli ağaç olur bir zaman,
Gölgesinde birçok insan ömür sürür asude,
Fırtınadan, tufanlardan sen bunları esirge,
Ey mihriban ulu tanrı, ey sevimli yaradan.

1914

¹ Filizine.

İLERİ

Geçmişleri unut, kuzum, artık ona el vurma!
O dumanlı perdeleri üzerinden kaldırma!
Ora bin bir merdivenli kuyu olmuş her zaman,
Her merdivende uyuklar bir ejderha, bir ilan.
Sakın, açma, açma, kuzum, o kuyunun ağzını,
Çalma artık geçmişlerin ruh inleyen sazını.
Burak, onlar o karanlık mezarlığa atılsın,
Razı olma genç ömrüne, gülüm, zehir katılsın.
İleriye doğru yürü, yersiz arkana bakma!
Geleceği düşün daim, onu gözden bırakma!
Unutma ki, o alnının altında nurlu gözler
İleriye görmek için verilmiştir, yol izler.
Sen o parlak yol izleyen gözlerini daima
İleriye dik her zaman, yürü, yürü ve durma.
O dumanlı, fırtınalı geçmişlerden uzaklaş!
Odlu, metin adımlarla yürü, yürü, durma, arş!
İleride, inan ki, bir cennet gibi cihan var,
Sabah güneş orda doğar, saadet orda parlar.

1914

DAN YILDIZI

Ot-afatsız bir çöl idi, korkunç, dehşetli zulmet
 Kapamıştı her tarafı, hükmederdi felaket.
 Civan, koca, kişi, arvad o çölde heyran-heyran,
 Sefil-sefil dolaşırdı boynu bükük perişan.
 Bürümüştü o sahranı gürültülü ses-semir,
 Sanki vahşi yırtıcılar birbirini kemirir.
 Sağda açmıştır ağzını uçurumlu bir dere,
 Kızları, aç nehenk gibi, yutar göz göre göre.
 Solda ise yürek açan, yeşil, sevimli çimen,
 Çiçek açmış zambak, menekşe, kızılıgül, yasemin.
 Güneş kızıl tellerini o çimene saçmıştı,
 Tabiat bin çeşit canlı manzaralar açmıştı.
 Sağ elinde güzel bir kız tutmuş idi al bayrak,
 Gözlerini o karanlık çöle dikmişti ancak.
 Kız bayrağı sallayarak uca sesle bağırdı,
 Sahradaki insanları o çimene çağırırdı.
 Hamı sanki kar olmuştu, yok idi bir işiten,
 Ona yalnız öz sesiydi cevap veren dereden.
 Yavaş yavaş o dereden aydın bir nur parladı,
 Zulmet saçan o çölleri güneşe ismarladı.
 Büyük küçük aydınlığa akıştı birden bire,
 Yollarını kesti ancak uçurumlu o dere.
 Dere ucundan hasretle bakırdılar çimene,
 Güzel sesli bülbüllere, zambağa, yasemine,
 Sonra ne oldu, bilmedim, bir az eyledim dikkat,
 Çimenliye doğru, gördüm, akışırdı cemaat.
 Nura boyanmış güzel kız uzatarak elini,
 O karanlık uçurumdan kurtarır kız gelini.
 Dikkat ile bir de baktım, görünce nurlu kıızı,
 Sevdim onu, bir de ona ad koydum "Dan Yıldızı".

1914

SİMURG KUŞU

Anacığım, bak o uca, sarp dağa,
 Kem yurdudur sanki baştan-ayağa,
 Dikkatle men ora baksam ne zaman,
 Tepeleri kış-yaz dumandır, duman.
 Niçin duman eksilmiyor o dağdan?
 Ora güneş doğmuyor mı, anacan?
 Oğlum, o dağ inleyen Kaf Dağıdır,
 Simurg kuşu daim orda yaşıyor.
 Yaşar, bilmem, çok asırlardan beri,
 Ne izi var, ne tozu, ne eseri.
 Onu gören, yerin bilen yok, oğlum,
 İnsanlar ki kan döker, eyler zülüm,
 O kuş kanatların acıkla çırpar,
 Uşak gibi bitmez tükenmez ağlar.
 Gözyaşları döner gökte dumana,
 Katar katar yayılır her bir yana.
 Ah, anladım, ondandır ki, her zaman
 Gökyüzünü alır her gün çen, duman.
 Yüreğimi sıkar daim bu zulmet,
 Hiç doğmuyor güneş. Soğuk, rutubet
 Kemiğime, iliğime işliyor,
 Bir kurt gibi sanki meni dişliyor.
 Üstümüzde, bak, ne kara bulut var...
 Kuş ağlıyor, demek, bulut da ağlar.
 İşitmişim, oğlum, merhum babandan:
 Çok çekmemiş yetiyecek bir zaman,
 Sevinecek o kuş, şen şen gülecek,
 Kalbimizden derdi, gamı silecek.
 O gün sanki başka güneş doğacak,
 Bu karanlık bulutları boğacak.
 İnecektir onda yere saadet,
 Yaşayacak hamı asude, rahat.

Ah, o güneş, ana, haçan doğacak?
 Haçan o kuş gülecek, şadlanacak?
 O al güneş gerek bugün doğaydı,
 Üstümüze nur, saadet yağıydı.
 Karanlığa düşmanım ben, anacan!
 Haçan doğar güneş?
 Yok bilen insan.
 Söylüyordu baban ki, Kaf Dağında
 Uçurumlu dere var sol sağında
 Yiğitlerin ruhu ora toplanır,
 Karanlıkta çırak gibi hey yanar.
 O dereler bir gün ruh ile taşar,
 Kaf dağının tepelerinden aşar.
 Onda, oğlum, güneş doğar, kuş güler,
 Gökten yere nur ve saadet iner.
 (Çocuk derin derin fikre büründü,
 Kaf Dağına baktı, baktı, düşündü).
 Bir söz desem, ağlamazsın ki, anam?
 Sen söyle, oğlum, söyle, ben ağlamam.
 Babamdan söz söylenende ara bir
 Ağlıyorsan, hem gözlerin kızarır.
 Hoşlanmam ağlamaktan, doğrusu.
 Ağlamam, söyle, aslan yavrusu.
 O gün babam ki gelmişti yaralı
 Kan içinde yüzüyordu... Ahvali
 Korkuluydu. Sen eyliyordun şiven,
 Ağlıyordun, sızlıyordun... Amma men
 Ses semirsiz durmuş idim yanında,
 Nur tek bir şey parlıyordu alnında.
 Baktım, baktım, men yanında oturdum,
 Kanlı başın dizim üste götürdüm.
 Kollarını açtı, beni kucadı,
 Gözlerinden yaş döküldü, ağladı.
 Hiç ağlayan görmemişim babamı,

Derdi: "Tufan kopsa, erkek ağlar mı?"
 Gözlerimi dikmiş idim yüzüne,
 Bakırdım hasretle yaşlı gözüne.
 Çapaladı dizimde birden bire,
 Men çok korktum, başı düşürdü yere.
 Gözlerini yine dikti üzüme,
 Ben dayadım başın yine dizime.
 Ağzını bir iki açtı, kapadı,
 Kuş şeklinde bir nur ağzından çıktı.
 Dahmamızı bir dakika dolaştı,
 Kanatlanıp birden uçtu, uzaştı.
 Gitti, gitti, baktım, o dağ semtine,
 Korkmuş idim, söylemedim hiç sana.
 O nur, oğlum, ruhu imiş atanın,
 Uçup o ruhlara karıştı yekin.
 Yiğit ruhlar ki, Kaf Dağın aşacak.
 Sonra onlar, ana, hara kayıdacak?
 Sonra, oğlum, o yiğit ruhlar yine
 Şen, bahtiyar kayıdacak evine.
 Babam da mı?
 Baban da sağ selamet
 Gelecektir...
 Ah, ne büyük saadet!
 Hiç evimizin lezzeti yok babamsız,
 Boş dahmada bir men, bir sensin yalnız.
 (Bu kelimeler kadıncığı ağlattı,
 Beş on damla yanağını ıslattı.
 Sonra kırık kesik bir sesle dedi:)
 Oğlum, baban başka bir insan idi,
 Onun başın hiç bir yiğit bükmedi,
 Haksız yere ömründe kan dökmedi.
 Hürmetini, namusunu severdi,
 Hak yolunda candan-baştan geçirdi.
 Kurumadı niçin o hain eller?!

Sabret, anam, Kaf Dağında dereler
 Dolup taşar, hain eller kuruyor,
 Simurg kuşu güler, güneş de doğar.
 Gökten yere ener sevgi, saadet,
 O gün atam yine gelir selamet.

1914

ASRİMIZA HİTAB

Bilmem şu kanlı sahne asrı memnuiyet
 İzhar-i nefret etmeli, yainki tehniyet.
 Dehşetli yıldırımlarının kahir, heybeti
 Hof ümitle yaşadır şanlı milleti.
 Kaldır dumanlı perdeleri, olsun aşikâr
 Ak gün mü, ya yine kara gün mü ileride var.
 Şu kırmızı alevler içinde nihan, nihan
 Doğmaz mı mihr-i muhabbet cihan cihan!
 Var mı ümit bir daha föz-i saadete?
 Ya çekmede bizi yine girdab-i zillete?
 Şu dalgalar, şu fırtınalar ki, eder seda,
 Şu sahile sefinemizi şevk eder mi ya?
 Bak üstümüzde kanlı bulutlardır oynasır,
 Maşrık denizleri kabarır, yükselir, coşar.
 Bilmem şu teleğeler, şu mehabetli fırtına
 İtlafe sevk eder bizi, yainki mümine.

1915.

İKİ MÜCAHİT

Sen, ey ateş vücutlu, oynak atım!
 Ey yıldırım bakışlı kol kanadım!
 Biz Türklere saldıracı babamız
 İki ağır miras bırakmış yalnız.
 Biri demir silah, birisi attır,
 Biz Türklere bunlar iki kanattır.
 Bunlar ile yükseklere uçarız,
 Üç dünyanın tilsimlerini açarız.
 Kovunca biz yürüyün üstüne,
 Keyser'lerin, Kesri'lerin tahtına
 Sahip olan fatih devri alırız,
 Arslandan, kartaldan tüy saldırarız.
 Kederli, şen nümeyişli günümüzde
 Ayrılmaz arkadaşsınız hep siz de.
 Bulduğumuz kavgalarda ne kadar
 Nakşettin kalbime hoş hatıralar.
 Uzaklardan görünce hep düşmanı
 Çiğniyordu celavenin gamını.
 Kulağını kırpar, yeri eşerdin,
 Yıldırımli bulut gibi kişnerdin.
 Üzengine ayağımı basınca
 Cilan gibi sıçardın, göz açınca.
 Şahin gibi hem kol-kanat açardın,
 Dört ayakla hava ile uçardın.
 Ben düşmanı kılıcımla, kurşunla,
 Sen çiğnerdin tırnağınla, dişinle.
 Duyulunca sonra her yanda zafer,
 Ona katardın düşmanı seraser.
 Şen ve muzaffer bir sima alırdın,
 Cephelerde kişner, meydan sulardın.
 Fakat şimdi neden oynak dik başın
 Dalgın durur yıldırımli bakışın?

Şimdi neden aşağıya dikilmiş?
 Kara yallı temiz boynun bükülmüş?
 O narıncı, parlak atlas tüylerin,
 Diken gibi kabarmış kirpiklerin.
 Bir top sivri iğne gibi dizilmiş,
 Yıldırım, kara gözler süzölmüş.
 Yara almış kartal gibi bakarsın,
 Gözlerinle sönük şimşek çakarsın.
 Atlıları anan cilan gözlerin,
 Süslü ayakların, ince dizlerin
 Yorgun argın, ölgün gibi duruyor,
 Bu hallerin ümitler mi kırıyor.
 Bilmem ki kaç tarihi hatıralar
 Hiddetli son bakışlarında titrer.
 İnanmazdım ki, bir çelik, bir kurşun
 O ateşli vücudunu soldursun.
 Son nefeste koy başını dizime,
 Okşayayım, sürteyim üz-gözüm.
 Ben mersiye koşup sana ağlamam!
 Diyeceğim son sözümüdür, vessalam!
 Vazifeni pek namusla bitirdin,
 Bir bahtiyar şehit gibi can verdin.
 Lakin göreler hala hücum topları,
 Bizimkiler tırmanır dağ yukarı.
 Vicdan sesi gibi bu ses de titrer,
 Beni de şüphesiz hücumla sesler.
 Helal eyle, arkadaşım, bağışla!
 Gitmeliyim, yoldaşını alkışla!
 Vazifemdir bu yoldan yoktur dönüm,
 Şanlı zafer... ya şerefli bir ölüm!..

TÜRK ADEM-İ MERKEZİYET FIRKASI "MÜSAVAT" A İTHAF (MARŞ)

Birleşelim, Türk oğlu, bu yol millet yoludur,
Ünle, zaferte, şanla tarihimiz doludur.
Yürüyelim ireli, haydi millet askeri,
Geçmişimiz şan, zafer, durmayalım biz geri.
Yıldırımli gözünüz kan ağıladır düşmana.
Korkak, alçak, hainin bu meydanda işi ne?!
Deniz gibi coşalım, dalga gibi koşalım,
Altın ordu, ireli! Dağlar taşlar aşalım!
Türk kafasında korku yuvalamaz, düşmanım!
Hep demirden yapılmış ruhum, kalbim, bedenim.
Süngümüzün ucundan damar katre katre kan,
Hürriyetten, vatandan ölünce geçmem, düşman.
Dalgaları üstümde şanlı Turan bayrağı,
Alevlenir kalbimde "Ergenekon" ocağı.
Haydi, yola çıkalım, haksızlığı yıkalım,
Turanda gün doğunca zulmetle çarpışalım!
Arş ireli, ileride cennet gibi cihan var.
Güneş orda hep doğar, saadet orda parlar!
Türk fırkası "Müsavat",
Açalım kuş tek kanat.
Sarılıp hürriyete,
Bulalım şanlı hayat.

1918

NIÇİN BÖYLE GECİKTİN? (İNTİZAR KARŞISINDA)

Sensiz kalbim kırık, sönük, çiğnenmiş, hırpalanmış,
Ömür şişem taşa değmiş, hayatım parçalanmış.
Kırık bir saz gibi sızlar kanlı, yorgun telleri,
Yakılar da, yakar bütün kaygı vurmuş elleri.
Şu vatanın öksüzleri, gelinleri, dulları,
Gözyaşıyla sulanmış hep geçtiğiniz yolları.
Yolunuzu beklemekten benizleri sararmış,
Hiç gelmedin. O şen, güler yürekleri gam almış.
Son gelmesen, dolumsanmış yürekler hiç şad olmaz,
Sen gelmesen, harabeye dönen kalp abat olmaz.
Sen gelmesen, güneş doğmaz, ümit gülüm açılmaz,
Dudaklarım gülmez, sönük bahtıma nur saçılmaz.
Başkasını istemem de, ey Türk, çabuk sen gel, sen,
Beklemekten yoruldu, eh, işte geç kaldın, neden?
Yollarına taş mı kalanmış? Ya azgin kuldurlar
Bırakmıyor? Taş demir, ya polat olsa da onlar,
Yüreğinde şulenenen metin, kızgın ateşle
Yak onları, erit, söndür, çiğne, boş, ez, hırpala!
Hain, alçak düşmanlere kol gücünü hep göster,
Aç yolları, çabuk gel ki, kalbim seni pek ister.

1918

VATANIN YANKILI SESİ

Uca, karlı dağlarımın başından
Altaylara bakar, bakar, dururdum.
Çimeninden, çölünden, dağ taşından
Kızgın yürekle sizleri sorardım.

Kıskanırdım sizi her bir toprağa,
Zira sizde vatan aşkı var idi.

Baktıkça o dokuz tuğlu bayrağa
Gönlüm sevgi, teselliyle dolardı.

O gün tufan gibi İlhan ordusu
Ki, "Güç" diye kımıldandı yerinden.
O tufanı selamlamak duygusu,
Eksilmiyor, azalmıyordu benden.

Yürüyordu sarsılmaz altın ordu,
Yürüyordu lekesiz bayrağıyla.
Yürüyordu güneşe, Şark'a doğru,
Altın oku, kargısı, mızrağıyla.

Yürüyordu, çirpınan bir yürekle,
Ön, şan, zafer arkasına düşerek.
Yürüyordu o, bükölmez bilekle,
"Altın Ordu" Türküsü söyleyerek.

Eğilirdi karşısında sert dağlar,
Bir düzen yer onlar için dağ, dere.
Kıvrılırdı deniz, nehir, ırmaklar,
Ezilirdi, ayak bassa, her yere.

Altın ordu ilerledi bu karar,
Şarka, Garbe, Cenuba yol açıldı.
Büküldü hep zalim ve mağrur başlar,
Her ökeye feyz, rahmet saçıldı.

Alp, Himalaya ve Karpat hep şenlendi,
Çobanları tatlı Türkü çağırdı.
Irmakları coştı, dağlar güllendi,
Bülbülleri "sevgi" - diye bağırdı.

Ben uzaktan seyredince hasretle
Talihime küstüm, sarardım, soldum.
Ana kalbinde çırpınan şefkatle
Altın ordu ferağında saç yoldum.

Bağırđım ki, ey delikanlı erler!
Sizler için kollarımı açmışım.
Oralardan eksik mi ya bu yerler?
Yolunuzda menekşeler saçmışım.

En sonunda çiçeklendi dileyim,
Hatırımdan hiç silinmez o günler.
Ey yaradan, puç olmasın emeyim,
Yasa batsın şimdi bana gülenler.
Hatırlarım, yaz idi, hep dağ taşım
Taze gelin gibi pek süslenmişti.
Sevincimden göğe değıyordu başım,
Üzerimde dilek kanatlanmıştı.

Elde keskin saldırcı kılıçla
Üç dünyanı tiril-tiril titreten,
Kalpte iman, ümit, sevgi, sevinçle
Düşmanları intikamla inleten.

Yüzü dönmez, korku duymaz erlerin
Sesleri yıldırım gibi gürledi.
Hak için çırpınan bahadırların
Gözleri hep şimşek gibi parladı.

Tırmanırdı onlar hep dağ taşım,
O küvetle dolmuştu her bir yerim.
Altından taç takınmıştı başım,
Uçmuştu hep tasalarım, kederim.

Başlarına gül serperdi dağlarım,
Ağaçlarım salam için durmuştu.
Şen-şen akardı coşkun ırmaklarım,
Bülbüllerim keyif meclisi kurmuştu.

Kırlarımda biten pembe çiçekler
Ellerini öpmek için açardı.
Altın kanat bezekli kelebekler
Onlar için daldan-dala uçardı.
O acıklı Türkülerin dinlerken,
Kırlangıçlar yeni diller söylerdi.
Kuzuları yamacımda melerken,
Otlaklarım yeşerirdi, gülerdi.

Ulu, eski, ruhsuz, hissiz yazık ben
Artık yeni ruh ile canlanırdım.
Alkış size diyordum yüz bin benden,
Güvenirdim, gururla şadlanırdım.

Şifasınız, derdim, her ağrıma
Yüreğimde alev saçan ateşle.
Evlat, diye, bastım hepsin bağırıma,
Sevincimden gözlerim dolu yaşla.

Toprağımın kartallı dağ taşına
"Uğurlar olsun!"- dediler, kondular.
Ak alınla yeni yurdun aşkına
Köpüklü ve tatlı kıımız sundular.

Dualı kılıçları öperek,
Ettiler de dayanıklı bir yemin.
Vatan, diye, hepsi dize çökerek,
Dediler ki: Anneciğimiz, ol emin!

Aramızda yoktur alçak ve korkak,
Bundan sonra götürmesin neslimiz.
İşte şahit başta gezen şu bayrak,
Şan, zaferdir tarihimiz, aslimiz.
Haram olsun kanımızı taşıyan
O evlada ki hor baka vatana.
Hiç uğurlar bulmasın da, kussun kan,
Yurdumuzu terk ederse düşmana.

Şimdi, siz ey Altayları andıran
Demir yürekli bir neslin evladı.
Ey kalbinde iman, zafer taşıyan
Oğuzların, Elhanların ahfadı!

Ananız, bak, sürüklenir yerlerde,
Her yanına hançer, neşter, saplanmış.
Düşmüş de pek tehlikeli bir derde,
Sızlar, ağlar, bağırarak, hırpalanmış.

Babanızdan üzümlünce ellerim
Gözlerimi size dikmişim yalnız.
"Bu kan da o kandan süzülmüş" - derdim,
"Yaman günümde imdadım olursunuz".

Neden şimdi feryadıma kaygısız,
Değişti mi damarınızda eski kan?
Neden oldu dertlerime duygusuz,
Kalbinizde söndü mü sevgi, iman?

Babalarınız ettiği bir yemine,
Yok mudur ya sizde hürmet, riayet?
Onlardaki şana, imana, dine,
Çarpıyor mu kalbinizde muhabbet?
Reva midir o bahtiyar günlerim,
O debdebem, o şevketim alınsın?!
Al duvaklı, şen, parlak düğünlerim
Yasa batsın, başına kara bağlasın?

O kahraman ata-baba yurduna da
Yazık, kalsa sizin gibi evlada
Taşısın bin felaketi, ardında
Başlamasın çirpinmağa, feryada.

Didinmesin, zulümleri boğmasın,
O arslanlar yurdu olan toprağım.
Böyle namussuz evladı doğmasın,
Kararmasın başta gezen bayrağım.

O şen, o bahtiyar gönlüm dolu kan,
Böyle sefaleti artık çekemem!
Sönmez bende eski sevgi ve iman,
Uca başımı alçaklara eğemem!

Yıldırımlar gurlasın!
Bulutlarım hazırlansın tufana!
Dağım taşım boyansın hep al kana,
Şimşeklerim parlansın!

Anacığım, kanımız hep eski kan,
Elhan nesli her bir zaman haleftir.
Yüreğimizde hep o duygu, o iman,
Talihimiz ün, zaferdir, şereftir.
Şu vatanın dağlarında taşında
Kurtarıcı kahramanlar az değil!
Her obanın, her ocağın başında
Bin kahraman fırsat bekler, emin ol!

Beş dünyanın vahşileri toplansa,
 "Ölüm" diye, "Vatan" diye koşarız.
 Bu topraklar kanımızla boyansa,
 Nefesimiz kalınca oç alınız.

O eller ki, bugün seni kurtarmaz,
 O diller ki, seni bugünde anmaz,

O yürek ki, senin için çarpamaz,
 O ayak ki, "Vatan" diyerek koşmaz,
 Al kana boyansın!
 Sevdiği başı ucunda yas kursun!
 Anaları ağı desin, saç yolsun!
 Senin gibi ağlasın!

1918

ARAZ'DAN TURAN'A

Bin göl eteklerinden coşkun Araz akarak,
 Yıldırımli, kartallı kayalara çarparak,
 Kaplan gibi kükreyip, deniz gibi kabardı,
 Memleketler aşarak, dalga gibi yol aldı,
 Turan-İran dolaştı, döndü Kafkas eline.
 Yaklaşınca o taşkın, acıklı Kür nehrine
 Haykırdı: «Oh, kardeşim, dinte beni bir zaman!
 İstiraplar içinde çirpınır şimdi Turan.
 Girmiş sihirli devler kızıl elma bağına,
 Kara kuzgun üşüşmüş soluna ve sağına.
 Derler, dünya güzelinin dizinde yad başlar var,
 Süzgün, baygın gözünde kan köpüren yaşlar var.
 Berelinmiş gül gibi günden-güne soluyor,
 Kara, gür saçlarını elleriyle yoluyor.
 Gülümserken ağzından güller saçan o güzel
 Şimdi ağlar, gözünden inci damlar. Hain el
 Girmiş masum koynuna, yaralıyor göğsünü,
 İler: Yok mu Turan'da kurtaracak er beni?
 Nerde o Türk nişanlım, o koç yiğit, kahraman?
 Yolunu pek özledim, yol ver ona, yaradan!
 Yel atına binsin de, gelsin seni kurtarsın!
 Yağı olan bu hain başları hep koparsın,
 Şu sihirli tilsimi kırsın namus aşkına.
 Kuruntulu bir keder çökmüş Turan yurduna,
 "Kızıl ırmak", "Süt Gölü" bu anda kan köpürür,
 Koç yiğitler Turan'da bıyık çiğneyip de durur.
 Beni daim inleyen, bak, şu acı duygudur,
 Çağlayanlar dağımda köpüklü kan kusturur".
 Coşkun Araz sözünü hıçkırıkla bitirdi,
 Kür nehrini bu haber helecana getirdi.
 Evet, kara bulutlar almış yurdu, kardeşim,
 Ne yaşıyoruz, ne güler çimenlerim, dağ taşım.

Büyük Türkün sevdiği yekta dünya güzeli
 Kan ağlasın, koynuna girsin yabancı eli.
 Turanda yüz milyonluk Türklük buna kızmaz mı?
 Kızmazsa, bu hain el yaşamızı bozmaz mı?
 Gel, kardeşim, boynuna geçireyim kolumu,
 Annemiz "Kuzgun Deniz" bekler benim yolumu.
 Gedelim, derdimi annemize açalım,
 Eski yurduna yıldırımlar saçalım.

Kür ve Araz coşarak birbirine karıştı,
 Sahilleri çiğneyip, iki âşık kovuştu.
 Akın-akın akarak, fırtınalı denize
 Dökülünce anlattı her ikisi diz-dize:
 Anne, Turan elinden kuruntulu bir haber
 Getirmişiz şu tasa, yüreğimizi hep deler.
 Girmiş sihirli devler kızıl alma bağına,
 Kara kuzgun üşüşmüş soluna ve sağına,
 Derler, dünya güzelinin dizinde yad başlar var.
 Süzgün, baygın gözünde kan köpüren yaşlar var.
 Berelinmiş gül gibi günden-güne soluyor,
 Kara, gür saçlarını elleriyle yoluyor.
 Gülümserken ağzından güller saçan o güzel
 Şimdi ağlar, gözünden inci damlar. Hain el
 Girmiş masum koynuna, yaralıyor göğsünü.
 İnter: Yok mu Turanda kurtaracak er beni?
 Nerde o Türk nişanlım, o koç yiğit? Yol alsın!
 Şu sihirli tilsimi kırsın, beni kurtarsın!

"Kuzgun Deniz" bu kara haberleri dintedi,
 Yara almış dişi bir arslan gibi inledi.
 Bastı Kürü, Arazı dalgaların seline,
 Birden bire köpürdü, taştı Turan eline.
 O dağ gibi yükselen dalgaları yürüdü,
 Yüz milyonluk Turanı baştan-başa bürüdü.
 Her küçücük dalgasında bir yıldırım patladı,
 Elmas kirpiklerinde birer şimşek oynadı.
 Her bir öksüz bucakta koşturdu yeni bir tufan,
 Coşkun seller kaldırdı engelleri aradan.
 Artık sihirli devler yediğini hep kusturdu,
 Sonra Turan da sustu, deniz de gök de sustu.

Yine dalgacıklarla oynar "Kuzgun Denizi",
 Güzgu gibi parıldar ay yıldızlı benzi.
 Göbeğinde görünür yeşil zümrüt bir ada,
 Altın kerpiçli bir köşk adanın ortasında.

Köşkün karşı tarafı kızıl alma bağıdır,
 Ayak bassa, taş olur, her kes ona yağıdır.
 Kızıl alma bağında gezer dünya güzeli,
 Güter coşkun sevinçle Türkün elinde eli.

YENİ AY DOĞARKEN...

(Türk hanımları kıyafetindeki alicenap bir kadın,
oğlu Yavuz'a yeni doğan Ay'ı göstererek)

Kadın:

Oğlum, Yavuz, o alaca bulutlardan az uzak,
Gül yanaklı, ağ benizli, yeni doğan Aya bak.
Elmas kirpikli gözlerin nasıl dikmiş yüzüne,
Nur saçaklı saçlarını dağıtmış üz gözüne.
Adaklı bir gelin gibi süslü, sevimli, dilber,
Bak, ne kadar yakışmış da yanında yedi ülker.

Yavuz:

Anneciyim, ben Güneşi Aydan, yedi ülkerden
Çok severim, lakin bilmem, şu Aya ben bakarken
Niçin eski dileklerim dalgalansın gözümde?
Niçin tatlı, uğurlu bir duygu doğar özümde?
Niçin bu Ay ruhuma pek uygun, munis görünür?
İçim, dışım Güneş gibi niçin nura bürünür?
Niçin bu Ay gözümde bir dilek kadar sevimli?
O eski Ay bunca parlak, şık bakışlı değildi,
Söyle, o Ay, anneciyim, noldu, nere uğradı?

Kadın:

Yavrum, onu melekler hep yıldız-yıldız doğradı,
Bak, o Ayın bölüğüdür parlak, o yedi ülker.
Her birisi bir Ay kadar, Güneş kadar nur serper,
O ülkerin her birisi bir yiğidin yıldızı.

Yavuz:

Ya, benimki hangisidir?

Kadın:

Pek parlak, o kırmızı!

Yavuz:

O ölkeler, anneciğim, bak, ne kadar ufaktır,
Işıkları pek sönük, hem bir-birinden uzaktır.
Ben isterim yedi ölkeler kovuşsun bir-birine,
Üzerimizde Güneş gibi doğsun ölkeler yerine.
Şu Güneş hep doğsun da hak aşkına, hiç sönmesin!
Şen-şen yurtlar bir karanlık mezarlığa dönmesin!
Ben isterim ki, şu Güneş yıldızları dinletsin!
Ufuklara çöken kara bulutları inletsin!
Ben isterim şu Güneşe bütün yer, gök tapınsın!
Kurt-kuzu hep bir otlasın, bir yatağa sığınsın!
Şu Güneşten volkan gibi hayat coşsun, kaynasın!
Dört yanımda hep yıldırım çaksın, şimşek oynasın!
O Güneştir, işte benim talihimin ölkeleri!

Kadın:

Öyle ise, anlı oğlum, o ayı, yıldızları,
Birbirine bitiştirip uğurlu bir Güneş yap!

1919

ÖLKER

Sorucu gözünde sevda uçarken,
Ey koş gölgesinde sefalandığım.
O gonca dudağın bir sır açarken,
Uçan nağmesiyle havalandığım.
Yolcu yol ararken düşer izine,
Kurtulur baş koyan sıcak dizine.
Men çoktan vurgunum o şık gözüne,
Ey oynak nurile ziyalandığım.
Ruhumda çırpınan deli isyan var,
Kalbimde kaynayan zehirli kan var,
Beynimde bir çılgın sesli volkan var,
Yanarım, görünmez oda yandığım.
Sanadır ümidim, ey parlak ölkeler,
Ben de bir yolcuyum itkin, derbeder.
Kurtuluş yolunu bana de göster,
Melekten, felekten uca sandığım!

1919

O, SEN İDİN...

Men bir güzellik heykeli, dilber, afet bir peri
 Hayalimde tasvir eder, dururdum çoktan beri.
 Yakışıklı, sevimli bir endam ölçer biçerdim,
 Yanağına, dudağına gülden renkler seçerdim.
 Hayalimde yarattığım o güzellik perisi,
 Kalbime çok uygun, munis görünmüştü, doğrusu
 O levhayı yüreğimin özeğine nakşettim,
 Sevdim onu, bir mum gibi aşkında söndüm, bittim.
 Ara sıra hayalimde canlanırken o afet,
 Önümde sanki titriyordu canlı bir hakikat.
 Nurdan yaranmış elini sallayarak diyordu:
 «Git, ara bu hakikati, taparsan» - söylüyordu.
 Bir serseri Mecnun gibi men de düştüm çöllere,
 Bu gizli sırrı söyledim dağa, taşta, ellere.
 Birçok ressam sergisini dolaştım ülkelerde,
 Ben o canlı hakikati tapmadım hiç bir yerde.
 Her güzeli görünce men o levhayı anardım,
 Gündüz günleri, ayları, gece yıldız sanırdım.
 Aylar, iller geçti, ancak, o resme benzer afet
 Tapılmadı. «Yaranmamış böylesi - derdim - elbet».
 Yüreğimde, lakin o bir güneş gibi parlıyor,
 Kızgın sevgi, parlak ümit, kartal kuvvetli inam
 Seslenirdi: «Ümidini kırma, haydi, git, ara!»
 Ben de muhkem itikatla arıyordum daima.

Ok, meleğim, o uğurlu saatte en nihayet,
 Parladı bir güneş gibi izlediğim hakikat.
 Şaşkın şaşkın hey bakardım, ey kalbimin emeli,
 O hakikat sen idin, sen, ey güzellik heykeli!

1919

HAYAT, SEVMEKTİR

Kurumlu bir ocak gibi fikrime his çökmüştü,
 Kanatlanan ümidimi kırıp yere dökmüştü,
 Çırpınırdım burağanlı fırtınalar içinde.
 İsteklerim, dileklerim hepsi gözüm önünde
 Yaralanmış bir kuş gibi yerde sürüklenirdi,
 Yıldırımli bulutlar da fikrimle eyleneirdi.
 Gölgem gibi arkam sıra koşan kara günlerim
 Bir an menden ayrılmazdı, taşıyordu kederim.
 «Hayatımdır - bu, diyordum, - gönül buna darılır».
 İnsan niçin bu yılanı dilek kadar sarılır?
 Yokluk, ölüm şerefli bir böyle çirkin hayattan,
 Kertenkele, solucan mı - yerde sürünsün insan?»
 Vücudumda isyan etmiş kuvvelerim söndükçe,
 Hayatımın o yıpranmış yaprakları döndükçe,
 Ezilirdim, sönüyordum, nefret derdim hayata.
 Göz kapamak isterken bu zindanlı kâinata
 Birden bire kirpiğime latif bir şey dokundu,
 Kulağımın ucunda pek tatlı nağme okundu.
 İçimde bir güneş doğdu, kalbime nur saçıldı,
 Karşımda hep başka dünya, başka cennet açıldı.
 O cennette sen göründün, elinde gonca çiçek,
 Ufak ufak adımlarla ilerledin, güterek,
 O çiçeği bana verdin, bilmem ne söyledin sen,
 Birdenbire peri gibi kayboldun gözlerimden.
 Sen kayboldun, evet, ben de kendimi kaybetmişim,
 Hayaline dalmış, bilmem, nerelere gitmişim.
 Ayıldım da, o verdiğin goncacığı kokladım,
 Hayat nedir, duydum, onu pek yakından yokladım.
 Hayat sevmek, periciğim, senin için yaşamak
 Gece gündüz çalışarak, sana kavuşmak ancak.
 Bak, bu tatlı hakikati hep sen bana anlattın,
 Acı, sönük hayatıma ışık saçtın, bal kattın.

Sen seviyordun, o öğrenip çiğnediğim hayatı,
 Gözümde sen şirinlettin bu isli kâinatı.
 Bana yeni hayat veren, güneş veren, sensin, sen!
 Sevmek - işte yaşamaktır, yaşamıyor sevmeyen!

1919

UNUTULMUŞ PARÇALAR

Bağırımı kan eylemiş ay yüzlü bir gülyanak,
Ben ölmesem, visalı nasibim olmayacak.
Belki, dudak dudağa öpüşeydim onunla,
Kuzeler toprağımdan yapsaydı taze bardak.

Ben her zaman denizlerin taşkın, coşkun sularında,
Öğreniyorum çarpışmağı yeni hayat yollarında.
Gösterdiğim hüner, kuvvet az mı şeydir? Sanma kolay,
İnan, korkmam, dünya bana karşı çıksa alay alay.

Bilirim ki, iradem var,
Azmim her kuvveti yıkar!

Ben asabi dalgayım ki, yükselirim bir dağ gibi,
En sarsılmaz kuvvetleri oynatırım yaprak gibi.
Dalgalardan baş alırım, azmim bana baş eğinde
Martı gibi yükselirim fırtınalar göbeğinde.

1919

SEVGİ HÂKİM OLMALI

Nerde ışık bir ülke var, orasını şenleten
Hep aşktır, muhabbettir, hep şerle şairdir.
Haksızlığı hâkim eden adaletsiz kuvvettir,
İnsanlığı odur her an öksüz gibi inleyen.
Kuvvet hâkim olan yerde çiçeklenmez muhabbet,
Yürek, o bir nur ocağı, karanlıktan hoşlanmaz.
Ruh ki söner, hayat چراğıdır - o yerde yanmaz,
Zulmetle nur bir araya girmez - bu bir hakikat!..
İnsanlığa kuvvet değil, sevgi hâkim olmalı,
«Kuvvet» sözü insanlığın içinden hep kovulsun.
Hatta bütün kamuslardan silinmeli büsbütün,
İnsanlığın kalbi, ruhu sevgi ile dolmalı...

1919

ŞARK GÜZELİNE

Şafaklar sökerken öpüşlerinden
 Yaranmış al, ince yanağın senin!
 Çiçekler açarken gülüşlerinden
 Doğmuştur o gonca dudağın senin!
 Göklerde yıldızlar oynar, uçarken,
 Yamaçta ceylanlar ürküp kaçarken,
 Karanlık geceler sevda saçarken,
 Doğmuş zülfün, gözün, bukağın senin!
 Her seher saçını nesimler derer,
 Yüzünü, gözünü şafaklar yıkar,
 Alnımı aydınlık öperek okşar,
 Güzellik suyudur bulağın senin.
 Perilerden sordum - çiçek, dediler,
 Çiçeklerden sordum - melek, dediler,
 Ay, yıldız, ülkendir gerek - dediler,
 Nesin, hiç veren yok sorağın senin!
 Çocukken eşittim, koca neneler,
 Aşıklar, yiğitler, yaşlı dedeler,
 Odlu diller döküp nakleder, söyler:
 Devlerin dizleri otlağın senin!
 Bir zaman olmuşsun Şarkın esiri
 Şimdi çiğner seni Garbin zinciri,
 Ey adaklısına hasretli peri,
 Kalk, getir, nerde al duvağın senin!

Hasretli kalbinde kinter beslenir,
 Göğsünde intikam odu seslenir
 Kiyam et, hazırlan, nişanlın gelir,
 Al duvağın - şanlı bayrağın senin!
 Kalk, kıyam eyle, ey Şarkın güzeli,
 Kır seni inleyen o kirli eli.
 Çoktandır seni men şen görmeyeli,
 Parlasın o kızgın ocağın senin!

1921

İSYAN ET

Ey eski boş dünya, yıkıl, parçalan!
Yediğın kemiktir, içtiğın hep kan.

O alçak hırsların, tuğyanlarınla,
O demir pençeli kaplanlarınla,
Seraplar dolduran boş şanlarınla,
Heykeli zulüm olan sultanlarınla,
Ey mağrur loş dünya, yıkıl, parçalan!
Yediğın kemiktir, içtiğın hep kan.

Volkanla patlasın o baykuş gözün,
Yerlerde sürünsün o mağrur yüzün,
Ne gölgen, hayalin kalsın, ne izin,
Tarihten silinsin bilmerre izin.
Ey eski loş dünya, yıkıl, parçalan!
Yediğın kemiktir, içtiğın hep kan.

Tufanlar köpürsün, yıldırım çaksın,
Riyakâr köklerin yerlere aksın.
Bütün eskiliğı çevirsin, yaksın,
Ne iniş, ne yokuş bir iz bıraksın
Yıkıl ki, insantlık sevinsin, gülsün!

Gözümüz bahtiyar bir dünya görsün!
Adalet her yerde hükmünü sürsün!
Başına bir zafer çelengi örsün!

Bizimlen olalım, dünya cennetimiz,
Şen-şen yaşayalım-son niyetimiz.

GENÇLİK MARŞI

(Ali Pedagoji Enstitüsü talebelerine)

Biziz bilgi, şan ordusu, Azerbaycan ordusu,
Karanlıklarla çarpışan ilim, irfan ordusu.
Köhne, çürük kuvveleri parçalayıp yıkan biz,
Şimşek gibi parıldayan, yıldırım tek çakan biz,
Taşkın, coşkun seller gibi her tarafa akan biz,
Biziz nurlu âlem kuran azat insan ordusu.
Sevgi, ateş ocağıdır Azerbaycan ülkemiz,
Şarka, Garbe ışık saçan, ateş yakan biziz, biz.
Yiğitlikte, her sanatta ad çıkarmış neslimiz,
Biziz bilgi arkasınca geden ön, şan ordusu.
Üstümüzde dalgalanır nur saçaklı bayrağımız,
İlimsizlik, istibdattır bizim büyük yağımız.
Yorulmadan çarpışsak ki, parlasın ocağımız,
Biziz karanlığı kovan, nur saçan dan ordusu.

1921

SAVAŞ

(Göçebe hayatından)

Yine sessiz, cansız yurtlar kol atmıştı her yana,
Alaçıklar boncuk gibi düzülmüştü yan yana.
Gökyüzünde şık yıldızlar şen şen oynar, akardı,
Verem almış gelin gibi ay da solgun bakardı.
Sağılmıştı sürü, nahır, çatılmıştı ocaklar,
Süt pişirdi, ses-semir yok, hayvan güden uşaklar
Bir tepenin eteğinde od kalayıp ısınır.
Kara koçtan, boz boğadan, tepel kelden ara bir
Söz açarak her birini över onlardan biri,
Sonra şenlik, oyun sesi bürüyor o çölleri.
Ağıllarda kuzu, oğlak, buzağı kemli meleşir,
Orda burda yorgun itler yarımağız hürüşür.
Alaçığın arkasında halka vurmuş kentliler
Toplanarak her biri öz gençliğinden bahseder.
Kız gelinler lale gibi kızarır bir tepede,
Onlardaki keyif, neşeden yıldızlar düşmüş derde,
Gizli gizli birbirine gözlerini kırparlar,
Gipta eder gibi gökten yeryüzüne bakarlar.
Yeşil yurda sanki gökten periler nur sağardı,
Fezalarda eriyerek damcı damcı yağardı.
Dağ ve meşe çiçekleri onu emer gibiydi,
Tabiatın gizli, derin esrarına bak imdi.
Ortalığa açacakmış sanki bir ulvi kudret,
Her taraf göz-kulak olmuş, her şeyi almış hayret.
Ele bu vakit alaçıkta bir boz gölge fırladı:
Kuduz deşmiş, itil!- dedi. «Şırak» - bir ses gürtledi.
Sonra ise bir köpekçik zingildeyip bağırdı,
Sanki bütün yurt halkını imdadına çağırdı.
- Ok, Alabaş! Kimdir vuran?
- Süt içirdi, vurdum ben!

- Sen mi vurdun? İt vurulmaz! - «Şırak» - Git bir de öğren!
 Ses-küy koptu, bir-birine değdi titrek gölgeler,
 Biraz sonra o ortalık kesilmişti bir mahşer.
 Çırak, şırak... çomak sesi, şille, yumruk, ah, şiven,
 Tabiat de şaşırılmıştı bu dehşetli ses küyden
 Yerden, gökten çomak, mızrak üst üstünden yağirdi,
 İnsanların yaşadığı ilk devri andırırdı.
 Köpek sesi, insan sesi karışmış bir-birine.
 Bir az sonra tabiata sükût çökmüştü yine.
 Dalgın dalgın uyuklardı her yan, yalnız ara bir
 Çadırlardan acı, hazin iniltiler yükselir.
 Gökyüzünde şık yıldızlar yine şen şen akardı,
 Gözlerine uyku girmiş hasta ay da bakırdı:
 Uzakta bir tütek sesi yana yana inlerdi,
 Mürgüleyen tabiata gamlı layla söylerdi.

1921

BİZİMDİR

Bu gördüğün şen şen eller bizimdir!
 Karlı dağlar, coşkun seller bizimdir!

Bizimdir bu engin, atlas ovalar,
 Koynunda kartal besleyen kayalar,
 Şık seslerle dolu isti yuvalar,
 Taşkın çaylar, durgun göller bizimdir!

Uçurumlu gök dereler, ormanlar.
 Yamacında tütek çalan çobanlar,
 Eteğinde dalgalanan hayvanlar,
 Yıldırımli dağlar, çöller bizimdir!

Rüzgâr oynar deresinde, dağında,
 Kuşlar öter çimeninde, bağında,
 Gonca güller açar her budağında,
 Şen bülbüller, tatlı diller bizimdir!

Lale yüzlü kızlar, canlı çiçekler,
 Şık gelinler, sevgi doğan gerdekler,
 Şen balalar, dağ gövdeli erkekler,
 Sade, temiz, saf gönüller bizimdir!

1922

HER ŞEY VAR

Bu ülkede neler yoktur görene?
Her yan, her şey bir-birinden güzeldir.
O kartallı dağlara sor, ne diyor:
Yüz bin bahar gördüm, gencim, bak, yine.

Baksanız o belî çökmüş yamaca,
Sinesinde şen kuzular beslenir.
Çoban okur, çalar, dağlar seslenir,
Ne anladır o keklikler turaca?

Gök yamacın eteğinde kentciğez,
Dört yanında dalgalanır tarlalar.
Etir saçan çöl çimenler, ovalar,
Yeşil bir atlasır - ucu görünmez.
Bağlarında, bak, gül-gülü çağırır,
Etek-etek nogul serper her ağaç.
Dağ başından güneş bakınca kıygac,
Kuşlar durmaz, sersem gibi bağırır.

1923

Gerdanı ak kuğu gibi,
İnce belî mu gibi,
Dehri araştırmışım
Yok o semenbu gibi.
Munis ona her deni,
Sevmede her rahzeni,
Gördü mü ancak meni,
Ürküyor ahu gibi.
Geçti bahar günlerim,
Geldi kezan inlerim,
Bu gedişi dinlerim,
Ömür akıyor su gibi.
Her şeyim olmuş talan,
Kalbimi yoktur alan,
Hatıralardır kalan
Hep bana uyku gibi.

1925

GÖZLER

Kıvırcık saçının şık tellerinde
 Ülker tek parlayıp akan a gözler!
 Dumanlı ömrümün boz çöllerinde
 Şimşek tek oynayıp çakan a gözler!
 O gözde ince bir sır var, bilinmez,
 O nece bakıştır, izi silinmez!
 Ah, ona hiçbir göz karşı gelinmez.
 Nedendir doymaz her bakan, a gözler!
 O gözde çok derin bir ulviyet var,
 İnce minyatürlük, yüce sanat var,
 Hayat var, ziya var, hem hararet var,
 Ruhumda bir çırak yakan, a gözler!
 O gözü tanırım küçük yaşından,
 Uzun kirpiğinden, kalem kaşından,
 Görünce vuruldum yürek başından,
 Bir günde gel etme bin kan, a gözler!

1926

HIRÇIN KIZ

Diyordu ki, mesut olmak benim büyük dileyim,
 Yaşamaktan yalnız budur son gayem, son isteyim.
 Bir gün yakalasam onu, ayrılmazdım ölünce,
 Ruhum titrer başkalarda o afeti görünce.
 Bilsem-harda, kavuşmakçün dağ, denizler aşardım
 Hatta korkunç, ölüm yüzlü kutuplara koşardım.
 Sürünerek ilan gibi sarıldım boynuna,
 Güle konmuş bir şeh gibi atlardım koynuna.
 Artık hayat nedir - anlar, mesut yaşardım bir az,
 - Ey genç kız, dur! Bahtiyarlık uzaklarda aranmaz!
 Onu git öz evinde tap, aktar doğma yurdunda,
 Çalış, çalış, emek serf et saadetin uğrunda.
 O da seher güneşle şık yüzüne gülümser,
 O samimi bir dost gibi sana anladır neler:
 "Ay kız, bana sarıl, diyor, yaşayak gel birlikte,
 İncelikler anladım ta bu saf, sade dirlikte.
 Bak bir yanda tarla, tezgâh, emekten damlayan ter,
 Bir yanda hem şen aile, çocuk, ana, şık sesler".
 - Yok, yok, bunlar bir misaldir, benim hayat hakkında
 Nazarım lap bam-başkadır, bu fikrinden sakın da!
 Ben isterim hülya gibi geçsin bütün günlerim,
 Bir adilik duyulunca asi olur, interim.
 Hayat nedir? Bir gagesiz hülya, rüya... o bence,
 Vur patlasın, çal oynasın, her gün, her an eğlence.
 - Hayat hülya değil, kuzum, o şuuru adımla
 Bir gayeye doğru yürür, onu izler daima.
 Yaşamak, hem yaşatmaktır.
 - Bu fikir çoktan belli,
 O şuursuz bir gayedir, gagesiz bir teselli...
 Doğru, hayat yaşatmaktır fakat yalnız özünü,
 Her gün teze libas giyip, bezemek üz-gözünü.
 Sadelikten hiç hoşlanmam, adilikten zevk almam,

Başkalıktan haz alırım, ayyaşlıktan yorulmam,
 Men isterim büyük küçük yalnız beni dinlesin,
 Bana baksın, meni sevsin, benim için inlesin,
 Ben de zevk âlemine, eyşe, gurura dalım,
 Doya doya ömür sürüp ondan şirin kam alım.
 - Nefret senin genç ömrüne ağı katan ellere!
 Nefret senin saf ruhunu bulandıran dillere!
 Nefret, nefret kadınlığın o uğursuz kurduna!
 Yazık olsun insanlığın peri görmez yurduna!

1926

GENÇ KALEMLERE

Güçler yenen, fezaları da sarsıdan sesin
 Ben isterim ki, ruhumun üstünde titresin.
 Sübhün ufuklarındaki taşkın şafak gibi
 İham veren o sesle kurulsun gönül simi.
 Olsun o ses Ayım, Güneşim, asumanlarım,
 Şimşeklerim, kasırgalarım, kehkeşanlarım.
 Sübhün bahar nefeslerini andıran o sese
 Her okşadıkça ruhumu, aldıkça her nefes,
 Sarsın bütün vücutlumu sönmez bir ihtizaz,
 Göğsümde saz gibi bu gönül oynasın bir az
 Karşımda bir yeni, ebediyetle parlayan
 Şık levhalar açılsın. O şimşekli, gurlayan
 Seslerle oynasın üreyin ince telleri.
 Kimdir çalan, bu hangi füsunkârın elleri?
 Ey benliğim, emel güneşim, fecrim, ülkerim,
 Keskin sesinle canlanır artık şerlerim.
 Aşkınla bu teneffüs eden sanatım sakın,
 Ayrılmasın o sestem aman! Fecre en yakın
 Yıldızlı bir sema gibi üstümde titresin!
 İlhamımın hazinesi olsun o genç sesin!

1930

O BAKIŞLAR

O hararetle sevdiğim gözünü
Yine üç dört gün oldu görmeyeli.
Görürüm her çiçekte men izini,
Kalbimin ey sevimli şah emeli!

Kim bilir, yollarında, ey rana,
Yüzler ile boyun bükenler var.
Ah, o göz diktiğim bakışlarına
Niçe bin başka göz dikenler var.

Kim bilir, her gün öptüğüm bakışın
Ne keder ruha saptanıp kalmış.
O nesim, o hava gibi akışın,
Kim bilir, sevgilim, neler çalmış?

Sende ince, sevimli, cazibedar
Bir bakış var ki, az güler yüzüme.
Hem de şimşek gibi bir an parlar,
Söner artık gelince ben özüme.

O bakışlarda çirpınan yüreğim
Diliyor gözlerinden hey imdat.
Kalbimi aç, görürsen, ey dileğim,
Sızlıyor her telinde bin feryat.

O bakışlarda sübhden parlak
Bir ziya var, billurdan daha saf.
O bakışlarda dalgadan oynak
Bir şefkat var ki, nurdan şeffaf.

Ele bir ince şersen ki, sana
Yüreğim ilk bakışta avlandı.
Şaire can veren bakışlarına,
Baksana, sanatım de bağlandı.

ŞAİRİN ŞAİRE TESELLİSİ

Ey gönüller mühendisi şair,
 Kalemın öyle ince bir sahir
 Ki yüzünden akan o renk, ziya
 Yaradır her zaman yenidünya.
 Bir güneştir büyük dehan, hünerin,
 Bir bedia sevimli her eserin.
 Onda ağlar, güler tülü, kurup,
 Onu okşar saba edince hübup.
 Onda coşkun şelaleler çağlar,
 Bazen ırmak gibi hazin ağlar.
 Ya ufuklarda parlayan yakut,
 Lal, elmas, şafaklı ince bulut
 Ki ziya, renk kaynıyor ve taşır,
 Levhalar şerh eder ki göz kamaşır.
 Onda şık kızların düğünleri var,
 Bazen akşam gamı gibi sızlar.
 Sanatında lirizmdir hep esas,
 Yazdığın her eser birer elmas.
 Pembe fecrin şafaklarından şen,
 Canlı, renkli, çiçekli bir gülşen.
 Yüce sanat feleklerinde eğer
 Söndü ise ışıklı bir ahter,
 Sen yaşa, sey, himmetin yaşasın!
 O dehan, canlı sanatın yaşasın!
 Yaşasın kalbine ışık serpen
 Dişi aslan yürekli Şükriye'n.
 Tukay, Aydın, Niyazi, bak, bunlar
 Yaşasın sayesinde berhudar.
 Yaşasın sanatın, dehan, hünerin,
 Yaşasın kalbi coşturan eserin.
 Şairin şaire tesellisi,
 Hüzünü, matemle çirpınan bu sesi,

Yüreğinden silerse hüznün, keder,
 Yaradır firçanız düğünlü seher.
 O düğünlü seher payın, hissen,
 Sana gam hiç yaraşmıyor, ol şen!

1934

BAŞLANGIÇ

Siz ey geçen aylar yıllar, uzaklaşan zamanlar,
Genç ömrümün isteğiyle kucaklaşan zamanlar,
Nerdesiniz, ah, noldunuz, hangi unsurdansınız?
Anlatınız, varlık mıdır yokluk mu meskeniniz?
Vücudunuz zihinlerde yaşayan bir hayal mi?
Ya güneşler arkasınca sürünen bir zülal mı?
Ya dumanlı geçmişleri sayıklayan rüyadır?
Yoksa sular gibi akan zamanda bir dünyadır?
Evet, aklım, duygum seni bugün bir varlık sanır,
Yaşattığın muhit gibi seni hürmetle anır.
Sen ne hayal, ne rüyasın, ne de yokluk gölgesi,
Sensin tarihi akseden varlıkların gür sesi!
Yaşadığım bu muhitte bele derin izin var,
Her yenilik, her başkalık hep eskilikten doğar.
Hep senindir bu yenilik, senindir bu depreniş,
Tekâmül ve inkılapla öz şeklini değiştirmiş.
Doğurmaktır, değiştirmektir tabiatın kanunu,
Zamanlar da bu kanuna eğmiştir öz boynunu.
Demek, sensin bu tarihi, geleceği yaradan,
Yaşadığım bu muhite tesirin var, ey zaman!
Odur ki, ben gözlerimden kaçırmadım yarını,
Sana saçtım baharımın oynak yıldızlarını.
Bütün esrarımı açtım gece ve gündüzlere,
Senin seyyar kucağına gömdüm birçok hatıra.
Bazıları unutulmuş, hayal olmuş birçoğu,
Bir kısmı da gözlerimde mürgüleyen bir uyku.

1937

HALK DÜŞMANINA

Dayan, dayan, cahil mimar, bina, otak eğridir,
Çünkü o el, o göz, kulak, o baş, ayak eğridir.
Beceriksiz bir mimarsan yeni bina kurmakta,
Ancak maharetin vardır dağıtmakta, kırmakta.
Riyasete imtihan var, budur seni kudurtan,
Bu rütbeye bir tesadüf attı seni çukurdan.
Yoksa sende ne bilgi var, ne şuur, ne becerik,
Niye, rütbeperestliğin verdi sana kohalık.
Sen de bunu duyduğunçun tuttun yanlış bu yolu,
Dost adına kırdın, yıktın, taladın sağı solu.
Reyasette kalmak için yürüttüğün siyaset
Her adımda, her sınavda verdi bin bir felaket.
Tarik bunu gösterecek, neler, neler yaptın sen!..
Ülkemizde kulak battı acı matem sesinden.
Cahil, mağrur insanlarda ne yürek, ne vicdan var,
Tabii, boş tabillerin sesi şiddetle gurlar.
Yakın uzak her bir devri aktardım tarih boyu,
Her kanlı taç, her sancağı, her bir soyu, her soppu.
Böyle vahşi bir katile tesadüf etmedim ben,
Halkın bilgili oğlunu mahvediyorsun kökünden...
Dayan, yeter, cahil sarhoş, zulmün de ölçüsü var,
Uçurumdan sıçramazlar, onun da köprüsü var.
Hakanlarda görünmemiş bu benemlik, bu benlik,
Kalkın kanlı gözyaşları sana oldu toy, şenlik.
Cehaletten, dayazlıktan doğar gurur ve inat,
Boz dalgalar sahillerde açar ancak kol kanat.
Şahin yerin tutmak için çirpindin, ey yapalak,
İstiyordun boş baş ile tarihte ad kazanmak.
Bunu senin her adımın, hareketin gösterdi,
Tarlasında diken eken ne zaman sümbül derdi?
Gözyaşıyla suvarıldı bu gök tarla, bu kırman,
Yetimlerin ahı ile işledi her değirmen.

Ziyafetsiz, mey mezesiz bir günün varmaz başa,
Sür şuursuz eşeğini her inişe-yokuşa.
Kahkahayla güler sana kadehlere akan mey,
Devlet nedir, millet nedir senin gibi sarhoşa.

1937

BU GURURLU BOYUN

Bu gururlu boyun burulmaz mı?
Bu bulanık sular durulmaz mı?
Söyle, ey kinli, kan içen hain,
Zulme, sabra nihayet olmaz mı?
Şam ki, pervaneni yakar, özü de
Öz odunda yanıp kül olmaz mı?
Ey arı, sende yok laçın kanadı,
Bu fezalarda o yorulmaz mı?
Yüzcücü olmayan derin denize
Girse, ey, «kahraman», boğulmaz mı?
Kin ile çaptığın zülüm atına
Bir cidarlı yüyen vurulmaz mı?
Gece-gündüz akan bu al kanlar
Deniz olsa, yine sorulmaz mı?
Bir zaman hak-hesap çekerken el
Bu cinayetlerin sorulmaz mı?
Verdiğin bu cezalara karşı
Sana de mahkeme kurulmaz mı?
Bu koyun cildine giren kurdun
Fitnesi, hilesi duyulmaz mı?
Bu kadar leş yiyen dere, uçurum
İntikam neresiyle dolmaz mı?
Kim yitirmiş benim yitirdiği mi?
Bu hazan yoldu her bitirdiğimi.

1937

GEMİRİK

Hâkimdi yere-göge karanlık!
 Kurmuştu boran-kasırğa kanıklı..
 İnerdi hayat ile tabiat,
 Oynardı ölüm, zülüm, felaket.
 Her yan uçurum-soğuk, ayaz, don,
 Vermişti hayata sanki bir son.
 Yollar kapalı, gelen-geden yok.
 Bu dehşete karşı emir eden yok.
 Canlar da sönük nefesti ancak,
 Ruhlar da kuru kafesti ancak.
 Zulmet denizi coşup taşarken,
 Kin ile felaket oynasırken,
 Her yerde ve her geçit başında,
 Uçkun derelerde, dağ taşında,
 Yalnız acı ruzigar uğuldar,
 Guldurluk eder acıklı kurtlar
 Sarhoş sürücü elinde gemler
 Aç atlara yağdırır sitemler.
 Kırbaçlar o her iniş-yokuşta,
 Taşlıkta, düzende, berkte-boşta.
 Köhne araba içinde yükle,
 Yağma malı, kul, keniz, beşikle
 Taşlıklara çarpar şırak şırak,
 Sınmış tekeri sürükler ancak.
 Salmış çöle, dağ taşa gürültü,
 Her bir üreye, başa gürültü.
 Dur, ey sürücü! Yükün ağırdır,
 Hayvanlarının beli yağır.
 Yollar uçurum, soğuk, boran, kar,
 Çekmez yükünü bu yorgun atlar.
 Sürme, düşün, ey koca, telesme,
 Serseri gibi toz koparma, esme!

Köhne araba, teker kızışmış,
 Yağ sürtmeden işler o yaz-kış.
 Atlar gece-gündüz işler aç,
 Yorgun ata vurma kamçı, kırbaç!
 Sürme, koca, menzilin uzaktır,
 Her bir geçidin başı tuzaktır
 Azdın yolu! Her taraf borandır,
 Mahvoldu miniklerin, amandır!
 Simanı tabiatın kemirmiş,
 Ne göz görünür, ne yüz, burun, diş.
 Dur, ey kemirik, çekil bu yoldan,
 Rehberlik eder mi gözsüz insan?
 Saptın yolu, gittiğin çığırdır,
 Kırbaçlama, atların yağır.
 Kış geldi, savuştu gördüğün yaz,
 Bu yol telesik başa çıkılmaz.
 Dağdır, deredir, iniş-yokuştur,
 Sürme, emeğin bu yolda boştur.
 Al kanla pişer mi kam dilekler?
 Aşk ile güler mi boş yürekler?
 Söz yok, bu dilek büyük dilektir,
 Ancak ona başka baş gerektir.
 Azdır mı senin inat, gururun,
 Çatmaz o yere senin şuurun.
 Elde edemez onu çürük baş,
 Saf sevgiye hiç kavuşmaz oynas.
 Efsaneye döndü o hakikat,
 Bir gün başına açar felaket.
 Yüksek ideal onunla söndü,
 Gözlerden uzak hayale döndü..
 Hey ihanetle oynayan gölge
 Dolaşır şüpheli kıyafetle.
 Sürünür izlerinde kanlı leke,
 Oynuyor en sevimli afetle,

Dağıdır her yana ölüm rengi,
Gök de taklit eder bu ahengi.

Yine dehşetle sarsılır afak,
Mihverinden mi oynamış bu cihan?!
Yine kan fışkırır deniz, toprak,
Bağıdır dil, fikir, kalem, vicdan.
Damgalanmış akıl, düşünce, yürek,
Sihir, tılsımla oynuyor, bu felek.

Yine her yanda korku, kin, heyecan,
Yine tahkimcilik, yine zincir.
Yine kırım, talan, soğuk zindan,
Söyle bu macera, bu fitne nedir?
Hem de bu hasletinle sen kimsin?
Ki, bu azade yurda hâkimsin?

Saçma kin tohumunu bu toprak da,
Ey inatla gurur satan sarhoş.
Ne hüner var yıkıp dağıtmakta?
Sende insan tabiatı yokmuş.
Vatanım inliyor o pençende,
Yırtıcı iştihası var sende.

1937

VATAN NAĞMESİ

Ey dünyaya aydınlık saçan Odlar Diyarı!
Sen ey sönmez güneşin hazan görmez baharı!
Ey şerefli tarikin, ey halkımın vugarı!
Ata-baba irsidir kalbimizde akan kan!
Esirgemez evladın senden can, Azerbaycan!

Düşmanların gözü var toprağında, taşında,
Yıldırımlar patlamış eğilmeyen başında,
Süngü, kılıç oynatmış babalarım karşında.
Koymamıştır koynuna girsin amansız düşman,
Esirgemez evladın senden can, Azerbaycan!

Hakiki bir cennettir her bir güzel bucağın,
En sevimli beşiktir bize ana kucağın,
Sönmeyen bir meşaledir şer, sanat ocağın.
Senden alır ilhamı her bir kuran, yaradan,
Esirgemez evladın senden can, Azerbaycan!

Şafak teki çağlayan seherlerin var senin,
Koroğlu, Babek, Nebi, Hecer'lerin var senin,
Tarih yazmış alnına zaferlerin var senin.
Kahramanlık yadigâr kalmış ata-babadan,
Esirgemez evladın senden can, Azerbaycan!

Ant olsun geçmişlere, geleceğe, bugüne!
Ant olsun emdiğimiz temiz ana sütüne!
Ant olsun sevgilimin o mübarek göğsüne!
Ayak bassa amansız düşmanların her zaman,
Esirgemez evladın senden can, Azerbaycan!

1943

ANA

Ana, ana – bu kelimecik her körpenin en ilkin
Öğrendiği bir kelimedir, emdiği süttten şirin.
Ana, ana – bu kelimedede saf, doğma bir duygu var,
O duygudan kuvvet alıp canlanır bu insanlar.
O duygunun aşkıdır bu yüreklerde kaynayan,
O duygudan dolar kalbe sevgi, ümit ve inam.
Ana kalbi saf göklerde şefkat saçan seherdir,
Gönül çalan gözlerinden ana daha dilberdir.
Analarla ışıklanır vatanın her bucağı,
En sevimli bir beşiktir anaların kuağı.
Ata ağıl, şuur ise, ana – coşkun yürektir,
Sevgilerin kaynağıdır, en büyük bir dilektir.
Analardır her bir halkın bilgi, ahlak ölçüsü!
Hiç sönmeyen meşaledir anaların sevgisi!

1945

ATA ÖĞÜDÜ

Ey oğul, büyüdün, kemale çattın,
 Çalıştın, seyinle bu hala çattın.
 Atıldın hayatın gen sahnesine,
 Kulağın uymasın her nağmesine.
 Sana bu hayattır en büyük mektep,
 O hem çok sadedir, hem de mürekkep.
 Aldanma, ağılnla her şeyi ölç biç!
 Yakşiyı benimse, yamandan vaz geç!
 Düşünen ağıln var, duyan üreyin,
 Bunlarla gülümser her bir dileyin.
 Aklın bir gözü var, yüreğın bin bir,
 Çalış ki, işte olsunlar elbir.
 Bu ona rehberlik etsin, o buna,
 Aydınlık saçsınlar hayat yoluna.
 Eğriye baş eğme, cesur ol, cesur!
 Hakka muhkem yapış, fikrinde berk dur!
 Her hisse kapılma, kalbini berkit!
 Doğrunu doğrular ağızından eşit.
 Düşünce, anlaktır ağıln kömeyi,
 Duygu ve hayaldir gönül bebeyi.
 En büyük hakikat hayalden doğar.
 Dolgun Ay ince hilalden doğar.
 Bunlarla şenlenir, canlanır hayat,
 Şahintek her yerde açar kol kanat.
 Yarımçık sürünme, dolmağa çalış.
 Bilgiyle kuvvetli olmaya çalış!..
 Yükset günden güne, bir boyda kalma,
 Işığı Ay gibi Güneşten alma!
 Öz zahmetin ile yarat her zaman,
 Olma her tarladan kesmik toplayan.
 Bir hüner göstersen ne gerek gurur,
 Gurura kapılmaz sağlam bir şuur.

Yağmurlu bulut ol, nur saçan Güneş,
 Yanmağa layıktır her kuru küleş.
 Özünü kemalden kemale yetir,
 Toprak ol, al elvan çiçekler bitir.
 Ektiler, sen biçtin, indi de sen ek,
 Mert olan borcunu ödesin gerek.
 Sana yüz vermişse bu ana toprak,
 Sen bin ver, ölçünü, hesabı bırak.
 Yalnız bir çiçekle açılmaz bahar,
 Bu elin kedersiz ihtiyacı var.
 Tek senin gücünle yaşamaz vatan,
 Özünden kuvvetli vatandaş görsen,
 Yürekten sev onu, her an hürmet et,
 Hayır vermesine sen de hizmet et.
 Kulağından haset sığıması asma,
 Elinden tutanın başından basma.
 O sana, halkına kömektir, oğul,
 Çay gibi bulanma, engin deniz ol!..
 Doğanaktan geçer her uzun örken,
 El büyüklerinin kadrini bil sen.
 Denize bir damcı bilgi çok azdır,
 Bu esrin, tarihin gözü doymazdır.
 Dehalar yaratmış bu şanlı toprak,
 Terakki biliye bağlıdır ancak.
 Yoluna nur saçan istikbalin var,
 Çok çekmez, her yerde bin güneş doğar.
 Bir maşrıık kesiler her yan, her bucak,
 Şenlikler içinde güler her ocak.
 Gittikçe daha da şenlenir ülke,
 Eriyor geçmişin kalığı leke.
 Yer güler, gök güler, hayat gülümser,
 Yüzüne yeni kâinat gülümser.
 Ey düşkün çağımında kalbim, kömeğim,
 Budur son isteyim, en son dileğim:

Bütün kuvvetinle silahlan, oğul,
 O büyük bayrama sen de hazır ol!
 O güne yüce bir dileyin olsun,
 Senin de bir damcı emeğın olsun!..

1945

BAHAR

Es, ey etirli dan yeli,
 Gönül açan bahar gelir.
 Menekşe, yan tara teli,
 Bağa sevimli yar gelir.
 Bulut, gecikme, düş yola,
 Çımenteri süpür, sula.
 Saadet ile kol kola
 Gönül açan nigar gelir.
 Muhabbetin çırağıdır,
 Yeri gönül bucağıdır.
 Sıkıntı, derdi dağıdır,
 Ele güne tutar gelir.
 Güneşle vermiş el ele,
 Yüzü şafak saçar güle.
 Görünce hüsnünü ele,
 Sevinç gelir, vugar gelir.
 Bakın kanatlanan göğe,
 Kırlangıca, kaz, ördeğe.
 Vatan, Vatan, Vatan, - diye
 Yine katar katar gelir.

1945

Tan yeri sökülür, her taraf rengin,
Şafaktan don geydi dağ, dere engin.
Saçıldı çöllere bin renk, bin boya,
Sonalar göllerde başvurdu suya.
Şehlerde yuyundu her ot, her çiçek,
Goncanın yüzünden açıldı örpek.
Tel, birçek ayırdı nergis, menekşe.
Tabiat özü de dondu bu işe.
Gül gülü çağırdı, bülbül bülbülü,
Sararttı bu sevda, derdi sümbülü.
Fezayı hem güneş, hem bulut almış,
Yolları suluyor, güneşli yağış.
Uzakta yıldırım şığıyır tek tek,
Göğün saf göğsünde oynuyor şimşek.
Meşeler bürünmüş elvan kumaşa,
Saçaklı fındıklar vurmuş baş başa.
Çınara tırmanmış vahşi meyneler,
Kararmış göğemler diyor: Beni der.
Zoğallı dereler bezinmiş elvan,
Boynuna takmıştır yakut ve mercan.
Bu bahar çağında güzeldir seher,
Al elvan renklerle göğe gülümser...
Seni çok seviyorum, ancak, ey bahar,
Senden de sevimli bir sevgilim var.
O da öz elimdir, bir da Vatanım,
Kalbimin özeği bunlardır benim.

1945

ÖLÜME HİCİV

Ey ölüm, oy, ne yaman siman var:
Kaş kabaklı, kara, çirkin, yassar.
Gözünün her biri bir alma derer,
Dişlerin it gibi cemdek kemirir.
Alnın dar, saçların ifrite gibi,
Gövden ise kara yelkenli gemi.
Kolların şil ve çolaktır ayağın,
Yer süpürmekte o murdar dudağın,
Eğridir baş kulağın, her ezan,
O güzel suretine sen kurban.
Böyle çirkin sıfatınla, de görüm,
Ne diyorsun bana, ey hain ölüm?
Uzağım ben ki, o çirkinlerden,
Şaire, sanata sensin düşman!
Durma karşımda, bir azca uzak ol!
Korkmuyorum kanlı bıçak, ya çanak ol!
Öz başında sinacaktır çanağın,
Sen uzaktan ne diyorsun, azgın?
Kıcıyıp dişlerini tez tez sen,
İштиha ile bakırsın genden.
Dikilir gözlerimiz birbirine,
Bu şuurum ki gelir öz yerine.
Toplayıp kırğı gibi tez özümü,
Ben bereltince uzaktan gözümü,
Tez girersin kaçarak bir deliğe,
Ey sıçan, ben dönerim bir pişiye.
Nice iğrenç, ne kadar çirkinsin!
Hem de korkak, hem ezik, miskinsin!
Korku duymaz yüreğim var, bunu bil!
Kork sana ben kesitem Azrail.
Karşıma çıkma, bir elli yıkarım,
Gözüne, ağızına pamuk tıkarım.

Deme ki, o kocadır, ben gencim,
Şahlara «mat» okuyan şatrancım.
Koca olsam da, iradem vardır,
Bana kalbimdeki iman vardır.

Beni dindirme ki vaktim yoktur,
Kaleme almağa fikrim çoktur
Yüzüne bakmaya nefret ederim,
Git ki, ilham ile sohbet ederim.

1946

VATANIM

Ey vatan, ey güzellerin güzeli!
Kalbimin ey sevimli şah emeli!
Sel gibi hey coşar taşar gönlüm,
Seni azat, bahtiyar görelî.

Sendedir mızrabı gönül sazımın,
Çala bilmez onu yabancı eli.
Hüsnünün şöhreti yaman artır
Teline al çiçekleri düzeli.

Azeriler yolunda can koymuş,
Basmışsın bağına sevimli eli.
Unutur mı seni bu mert eller,
Ey vatan, ey güzellerin güzeli!

1947

SENDEN DE HOŞTUR

Bezekli gelindir yine her ağaç,
 Dereler, çimenler geymiş al elvan.
 Yeşile bürünmüş çöl, çayır, yamaç,
 Bir şenlik meclisi kurmuş her orman.
 Bin renge boyanmış her budak, her gül
 Hayata vermekte yaraşık, ziynet.
 Her yana baktıkça açılır gönül,
 İnsana can verir güzel tabiat.
 Güzeldir baharın ılık nefesi,
 Güzeldir göllerin kazı, ördeği.
 Güzeldir bülbülün şakrak nağmesi,
 Güzeldir dağların elvan çiçeği.

Ey bahar, bağından dermişim salkım,
 Her meyven tatlıdır, şirin, meyhoştur.
 Ancak bu şen ülkem, bu azat halkım,
 Senden de şirindir, senden de koştur!

Ele bir gelintek bezinmiş her yan,
 Yeşil don geyinmiş dağ, dere, yamaç
 Çimenler, dereler bezinmiş elvan,
 Bir tabak noğuldur çiçekli ağaç.

1947

TEBRİZ

Ben çoktan hasretim visala, Tebriz,
 O ceylan bakışlı cemale, Tebriz.
 Kalbimin içinde teller sızlıyor,
 Ara bir geldikçe hayale Tebriz.
 Bir zaman gülerdin, çiçeklenirdin,
 Benzerdin meyveli nihale, Tebriz.
 Azade yurdunun saf göklerinde
 Okşardın bir yeni hilale, Tebriz.
 Öz dilin, biliğin, öz idrakinle,
 Gittikçe dolardın kemale, Tebriz.
 Âşıktım o azat, gülen sesine,
 Vurgundum o hüsne, cemale, Tebriz.
 Uzaktan aşkınla, taşkın sevinçle
 Kaldırdık ne kadar piyale, Tebriz.
 Diyordum: Güneşli bahar hayatın
 Hazandan gelmesin zevale, Tebriz.
 Geç açtı, tez soldu al çiçeklerin,
 Kurudu o coşkun şelale, Tebriz.
 Biz yine yüzeriz şenlik içinde,
 Sen niçin düşmüşsün bu hale, Tebriz?
 Hazar'a akarken birleşmiş Araz,
 O taydan getirir ah nale, Tebriz.
 Her yanı bürümüş zulmün alevi,
 Kalbindir dağ görmüş bir lale, Tebriz.
 O şirin ömrüne kim kattı zehir?
 Cevap ver bu haklı suale, Tebriz.
 Nefretler o Tahran cellatlarına,
 Kevam'e, Truban'a, Çörçil'e, Tebriz.
 Senin gül bahçeni solduranları
 Et benim şiirime havale, Tebriz.
 Dileyin azatlık ve saadettir,
 Yüzünü tut azat şimale, Tebriz.

1949

LAYLA

Layla deyim, yat ciğerim parası,
Ağlama çok, ey gözümün karası.
Olma yemek içmeyin avarası.
Layla, kuzum, Layla, gözüm yatgilen,
Rahat olup bir azca boy atgilen.

Büyü biraz, yedi yaşa yetgilen,
Seher tezden dur mektebe gitgilen.
Ders okuyup yazmaya sey etgilen.
Layla kuzum, Layla gözüm yatgilen,
Rahat olup bir azca boy atgilen.

Temiz giyip dolangilen gül gibi,
Her gün oku dersini bülbül gibi.
Gezme küçelerde gedip veyl gibi.
Layla kuzum, Layla gözüm yatgilen,
Rahat olup bir azca boy atgilen.

Sen de çalış ilim ile şöhret kazan,
Kalma cehalette, olursun yaman.
İlimle abat oluptur cihan.
Layla kuzum, Layla gözüm yatgilen,
Rahat olup bir azca boy atgilen.

GAZELLER

Bu nakşı ki sen ol gül-i ruhsare çekersin,
Bütlan hattını safha-yı gülzare çekersin.

Ol mest gözün yâdına ey serv-i kıyamet,
Bu keste dili hane-yi hummare çekersin.

Zincir gibi zülfünü boynuma salmışsın,
Divane gibi küçeye, pazara çekersin.

Bimare ölüm müjdesi verme, hele can var,
Çeşmim baka baka yüzüne kare çekersin.

Yok mehr-ü vefanın, a gülüm, sende nişanı,
Ol dağ ki, bu Şaik'i gamhare çekersin.

Göresen ah bu güzel, hangi gönül hanesidir?
Hangi bir bahtaverin sevgili cananesidir?

Olmasın uzak lehimden o şeker tal-lebi,
Bahtaver başına her kimse ki, peymanesidir.

Yandı pervane gibi şem-i rükünde bu gönül,
Söyleyin hangi gönül o yüzün pervanesidir?

Mah-ı taban gibi o nur saçan zöhrecebin,
Hangi şaik gönlün gövher-i yektanesidir?

Her taraftan ki verirler ona efsun, göresin,
Cezbeden kalbini, ya rab, gibin efsanesidir?

Söyledim: Şaik'i divane-dil etti hüsnün,
Dedi: git, sen gibi birçokları divanesidir!

Bülbülde yoktur aşk, o aşk ki, bende var!
Ateşte yok o suz ki, bu kelb-ü tende var!

Ben tek güzel yolunda eden canını feda,
Ne Keyst'e, Kerem'de, ne de Ehrimen'de var!

Senden yetişse her ne bela cana nuştur,
Çünkü gözüm senin gibi simin-bedende var!
Şair o gül dudağını yakuta benzedir,
Haşa, bu rengü buy, ne lal Yemen'de var!

İtrı rühünü bazı da reyhane benzedir,
Reyhan nedir, bu itir ne müşk-i Küten'de var!

Keddin yanında servi-yi sehiler de alçalır,
Bir servi kametin gibi, haşa, çimende var!

Şaik, bu âlem içre sana göz dikip, gülüm.
Meyli ne akrabada ne şevk-i vatanda var!

Gönlüm etmiş o leb-ü laline, ey yar, heves,
Güzelim, çünkü konar şehd-ü şeker üste mekes.

Aşk deryasına cumdu bu gönül kafilesi,
Ah, kulağıma gelir nale-yi feryad-i ceres.

Yandı aşkında üzerlik gibi biçare gönül,
Olmadı yar hele bunca cefa âşik abes.

Razıyım her gamıma, harda senin insafın?
Etti hicrin beni, ah, bir kuru efsürde kafes.

Bent olup nakese el çekme bu Şaik'ten, aman!
Ne revadır tuta gevher yerini hariyle has.

Cigge-yi hüsnümü başımda bugün yan ederim!
Binerim naz atına, ersede cevlan ederim!

Gelirim daim o tavus gibi cilveye ben,
Turacı, keklği raftarıma hayran ederim!

Tir-i müjgânları bir bir koyarım peykane,
El atıp hançeri-bu hüsnümü üryan ederim!

Veririm hüsnüm ara kaş ile çeşme tekan
Zülf-i müşkinimi ruhsare perişan ederim!

Beydeki-hüsnü yüceltip felak-ül eflake,
Koyarım her yere pa, hak ile yeksan ederim!

Katarım birbirine büsbütün âşık larımı,
Hun-i gülgün ile bu âlemi umman ederim!

Yolun üstünde sala canını seccade bana,
Bütün âşıklara bu barede ferman ederim!

Karşıma çıksa benim Şaik'i dil hasta-vu zar,
Çevirip başıma ol hastayı kurban ederim!

Gün-ci meyhanede, eykeski, makamın vardır,
Ey hoş a, elde mey ile dolu camın vardır.

Ey eden zülf-i rüh-i yarla hemvare-güzar,
Fırsat olsun ki, bele sübh ile şamın vardır.

Ne ola senden eğer isteye bir kam garip,
Çün senin halk ara her şehirde namın vardır.

Halın, ey yar, acep maye-yi işretti senin,
Heyf, yanında cigersuzlu damın vardır.

Sen gerek mihnet elinden gül olaydın, ey dil
Leyk, çok şükr, senin derde devamın vardır.

İntizar üste oturmaktan olup kör gözüm,
Gel yetir yardan, ey bad, payamın vardır.

Şaik'in sübh duası sana bestir,
Ser-i kuyinde onun tek çü kulamın vardır.

Vuram ger zülf-i ruhsare hemin ziver, hemin şane,
Getirrem cümle dünyanı bu hüsnüm içre efgane.

Deyin âşıklara muhkem tuta ellerde imanı,
Vurur bu küfri-zülfüm rehne çün din ile imane.

Salırım dame bir tegyirle âşıkları yekser,
Düzem ger halımı bu halka-yı zülf-i perişane.

Dökerim bir bir üste her ne varsa âşık-i zarı,
Koyam ger tir tek müjgânları hunriz peykane.

Kadim mina, yüzüm hemra, özüm ziba, gözüm şehla,
Koşa ol aşığa, dikmiş gözünü böyle canane

Eğer naz ile dersem bir diken bu çeşm-i ebruya,
Salarım gör ne lerze berk tek erkân-i devrane.

Açıp ruhsarını dilber durup eyvan-i hüsnünde,
Ne olmuş bend-i tersaye, der gelsin o Senan'e

Gözüm fitne, özüm fitne, üzüm fitne, sözüm fitne,
Gelir bu fitnelerden âşık-i dil hasta nalane.

Bu fitne çeşmime âşık ara şahitti bu Şaik,
Dönuptur fitne çeşmim fitnesinden çün dili kane

Dilber beni bir buse ile yade salıptır,
Öz aşığını hatır-i şehzade salıptır.

Çok lütfu kerem eyleyip aram-i revanım,
Çün gönlüne ol servi-kad üftade salıptır.

Aya ne biliptir ki gönül her kademinde,
Can riştesini şevk ile seccade salıptır.

Dünyada bele yar-i dilara hiç olur mu,
Hangi kadimına dile dildade salıptır.

Virane dili eyleyip abat o sehikad,
Abat ola ol hüsn-i ki, abade salıptır.

Şaik, ser-i kuyinde gel et canuvi kurban,
Ger sorsa bu hale, de beni bade salıptır.

Yetir, ey bad-i saba, arzımı canane benim,
Söyle bu derdimi aheste o lokmane benim.

Her ne derdim ola, nuş eyleyem canıme, leyk
Yoktu tabim deki bu mihnet-i hicrane benim

Suz-i hicranı görüp bes ki gönül biperva,
Korkarım döndü de ol yare dilim kane benim.

Korkarım yetmeyem, ey serv-i sehi veslüve ben,
Korkarım canım eğer ateş olup yane benim.

Ey tabip, etme abes renç, başımdan ayıl,
Hacetim yoktu çü bu barede dermane benim.

Saki, ol bade senin, mey senin, ol şişe senin,
Bu gözüm eş ki benim, bu iki eymane benim

Bendi-zülfünden açıp gönlümü yar ile halas,
Ol kara zülf senin, bu dil-i divane benim.

Besti, zalim, bu kadar Şaik'e kıldın bu sitem,
Ahırnı hicride geldi bu dilim cane benim.

Nola başım üste bir dem sevgili yarım gele,
Ol yüzü hempa, o çeşm-i mest-ü humarım gele.

Ölmerim bu dertten billah, gele başım üste eğer,
Bade-yi naz ile mest olmuş o dildarım gele

Can edim kurban yetirse kimse veslin müjdesin,
Nola bir demde benim bu bahtım, ey tarım, gele.
Serser-i bad-i hazan etmiş perişan gönlümü,
Söyle, ey bad-i saba, bir gonca gülzarım gele.

Vermeye pazar-i ettare şikest, ol mahru,
Ol lebi şirin, o zülf-i mişk-i tatarım gele.

Hicr odu gözyaşımı hüşk etti seng harettek,
Ey gözüm, kıl gel medet aşk-ı hunbarım gele.

Bestir, ey mehpere, bu cevri ile zulmün Şaik'e
Ta ne vakitedek sana bu ah ile zarım gele.

Eşheb-i hüsni gerek ersede cevlane salam,
Daim uşşak işini ah ile efgane salam.

Ederim bağrını kan âşık-i dil hastaların.
Zülf-i mişkinimi ger ariz-i tabane salam.

Ebr tek ruyum ara zülfi gerek berhem edem
Rahne bu âlem ara din ile imane salam.

Veririm bad-i fenaye, alırım sebr-ü karar,
Bu meyalud gözü her kime mestane salam.

Vurarım birbirine aşık-i dil hastaları,
Türremi naz ile ruyimde eğer yane salam.

Gösterip ruyimi uşsake, edip mahv gerek,
Sonra divane gibi kuh-ü biyabane salam.

Rişte-yi canını berhem kılırım uşsakin,
Bu siyehz ülf-i perişane eğer şane salam.

Ser-i kuyimde eder bunca ki, âşık nale,
Korkarım âlemi ben kerke-yi tufane salam.

Gösterip ruyi gerek pencere-yi hüsnümden,
Tazeden din ile iman dil-i Senan'e salam.

Her kim eylerse temenna-yi visalimi gerek,
İşini daim onun zülf-i perişane salam.

Mest-i bimar gözümle onu bimar kılam,
Sonra bu işveme, bu gamzeme dermane salam.

Alırım canını, imanını bin şevkle ben,
Guşe-yi çeşmimi ger Şaik'i nalane salam.

Dilbera, halimi ol bad-i sabadan haber al,
Dil-i viranemi ol zülf-i beladen haber al.

Eyle gel bir dem eya servi kenarında karar,
Name-yi aşkımi bu kalb-i meladen haber al.

Ne sürersen bu kadar gamze yarın zülfünden,
Bir dem, ey servi sehi, mehr-ü vefadan haber al.

İstersen bilesen aşğının ahvalin,
Ellerimde o olan kanlı henadan haber al.

Geys-ü Ferhat'tan akdem bana mirastır aşk,
Bu sözün sıdkını git gal-ü beladan haber al.

O yüzün hüsnünü, eyşem-i şebistan-i çimen,
Mah-i rahşende-vü hurşit-i semadan haber al.

Ne bakarsan bu kadar ayinede gül yüzüve,
Gül üzün şerhini teb-i Huda'dan haber al.

Defter-i aşk-ı açıp muftini ol hüsnünden,
Aşığı zare yeten cevri-i cefadan haber al.

Sen de ol naz-i hedengin, sanama, harmanı gül,
Ben de bu hasta-vü virane binadan haber al.

Sen gidersen bu gönül nale eder ardınca,
Bircé dön nale-vü feryadı gefaden haber al.

Şaik'in rengine bak, suretine, kametine, rehme gel,
Sen de bu suz ile nevaden haber al.

İsterim görmeyi bir de seni ben,
Çağırıp halik-i subhanı, güzel.

Eyledim bu dili, bu canımı ben,
Canının sevkiyle kurbanı, güzel.

Değilim razı ki bir zerre kadar,
Görmeyim ol rüh-i tabanı, güzel.

Yetişe bir de elim damenüve,
Koymarım elden o damanı, güzel.

Leyk kütehdır elim, ben ne edim,
Ola virane bu devranı, güzel.

Yaraşır hicrin ara, ey yüzü gül,
Eyleyem çaki giribanı güzel.

Bu ferağın odu, ey tuti zeban,
Kül ediptir beni-nalanı, güzel.

Eyledi koş günümü hicr siyah,
Puç ola kaş bu hicranı, güzel.

Şaik'im, görmeye bir de yüzünü,
Ta ayağuva salam canı, güzel.

Nice yıldır ederim seyr bu dünyayı tamam,
Görmedim birce nefer ahtle peymanı tamam.

Yok vefanın eseri zerre gül yüzlülerin,
İmtihan eylemişim çün hamı cananı tamam.

Afet-i candı nigarın o sitemkare gözü,
Fitne-yi mehmdir ol zülf-i perişanı tamam.

Vardı bir yar-i giriftarım ol servi kadim,
Az kalıptır ede kemden beni-nalanı tamam.

Gâh dirildir, öldürür gamze-vü naz ile beni,
Eylemez bir kere asude bu kurbanı tamam.

Demiş idim bana bir buse verip can alasın,
Salma tekire, güzel, gel ele ihsanı tamam.

Resm-i- maşukalığı bilmedi bu yar hele,
Tifldir, eylemeyiptir hele Kuran'ı tamam.

Bakmaz Allah sözüne, öldürür âşıklarını,
Olmayıptır hele çün din ile imanı tamam.

Yüzleri güldü, gülüstandı lebi cu-yi revan,
Koymayır eylemeye seyr-i gülüstanı tamam.

Ey kameti tuba, sözü şeker, lebi ballı,
 Ey arizi allı.
 Gel koyma beni bir bu kadar dert-belalı,
 Ey kaşı hilallı.
 Bir bunca benim naz ile gel alma kararım,
 Ey gonca üzarım.
 Ey arizi gül, kâkülü sümbül, yüzü hallı,
 Ey huri cemallı.
 Tavus gibi naz ile eyvanda durarsın,
 Od cana vurursan.
 Bir rehm ele bu aşığıva, ey başı şallı,
 Ey hırdaca sallı.
 Gör bir nice aşkında olup fani bu canım,
 Ey serv-i revanım.
 Gel nutka, soruş halımı, ey tuti megallı,
 Ey kebk hisallı.
 Şerh eyleyelim aşk ile ta birbebir, ey yar,
 Derd-i dil-i- hunhar.
 Gör bir nece halım geçinir derdi kütallı,
 Ey akl-ü kemallı.
 Aya göresin var bu cihan içre seraser,
 Mecmue-yi kişver,
 Tiflis gibi bir bele, ahulu gezallı,
 Gamze-vü hayallı.

Gül tek o gül endamuvı her dem ki, bezersin,
 Naz ile gezersin.
 Reftarın eder Şaik'i divane misallı,
 Ey cah-celallı.

Gönül gönül ki derler, ufuksuz ummandır,
 Her odlu dalgası bir fırtına ve tufandır.
 İçinde bir sarayım var alevli yakuttan,
 O kasır içinde hayatımla aşk sultanıdır.
 Oku, seher kuşu, yazdır; bu şehli bahçe, çimen
 Köpüklü mey gibi hey mustarip ve handandır.
 Kanınla beslediğim son dilek çiçeklendi.
 Önünde cilvelenen, ey gönül, o canandır.
 Tahayyurun kucağında bu seyre göz kırpmak
 Muhabbet ehline uymaz, çekin, bu noksandır.
 Seher nesimi muhabbet çölünde estikçe,
 Bu sırlı daire gölgeler de hayrandır.
 Eğilse kaş, sakın, ancak o göz, o kirpikten,
 Şıkare puskuda durmuş bir avcı terlandır.
 Gazelle oynama, Şaik, sana esa yaraşır,
 Bu ordunun yeni serkerdesi Süleyman'dır!

Aldı kararımı senin ol kare gözlerin,
 Kesti ilacımı iki hummare gözlerin.

Sabrim evine verdi şikest oldu, ey nigara,
 Cadu tek etti ruyime nazzare gözlerin.

Dönderdi kana gönlümü, aldı kararımı,
 Etti esir-i mihnet o hunhare gözlerin.

Cadu gibi bakanda salır dame aşığı,
 Eyley duçar bin gama sehmare gözlerin.

Almış kararımı yine yok rehmi gönlüme,
 Bilmem nedir hayali o mekkâre gözlerin.

Bu Şaik'i bela okuna tuş kılmasın,
 Verdim kesem o Haydar-i Kerrar'e gözlerin.

Âşıklar için bir dil-i divane gerektir,
Çün Keys düşe kuh biyabane gerektir.

Her ne yete maşukadan etsin özüne tuş,
Aşk ehli bu âlemde çü merdane gerektir.

Maşuka ede cevr-ü cefa aşık daim,
Cevründe gele nale-vü efgane gerektir.

Tir-i nighile ola tel tel dil-i âşık,
Zülfünde döne ol yüreği kane gerektir.

Bu rişte-yi canım dolaşıp zülfüve, cana,
İslahına bir inci dişî şane gerektir.

Peymanevü mey âşık için leh-vü lebdir,
Âşık yüreği hem me-yü peymane gerektir.

Bu nahv ile ki aşk yolun Şaik eder teyy,
Telim oluna Keys ile Senan'e gerektir.

Nekş-i tezvîr yine bu dil-i şeydaye çeker,
Tazedden yar beni bir taze sevdaye çeker.

Zülfünü boynuma muhkem dolayıp mar gibi,
Beni Senan gibi bu şık kilisaye çeker.

Mustafa dinini benden alıp ol mah misal,
Tutuban dabenimi mezheb-i İsa'ye çeker.

Eline şane alıp zülflerin şane kılır,
Rişte-yi canı şeblik ile kevsaye çeker.

Hiç bilirsen niye kırmızı yüzü bu yarın,
Aşğın kanıdı kim, ol rüh-i gülnare çeker.

Ben Müslümanı, güzel, kovlama bu hüsn ile,
Şer-i Ehmed'de bu aşk ahırî rüsvaye çeker.

Var sevabı deyiri bakmayı ziba ruye,
Bana Kuran'dan o tersa nice bin aye çeker.

Şaik ister ki, çeke başına yar sayesini,
Birce bu yara bakın zülfü yüze saye çeker.

Huda eğerçi beni derde müptela yaratıp,
Hezar şükr yine leblerin şifa yaratıp.

Eğer zamanede bin derde müptela olsan,
Yokumdu bak, seni derdim deva yaratıp.

Birine dert verip ol birine dermanın,
Birine hüsn verip, serv-i hoşgeba yaratıp.

Birine kalp verip aşkla edip pamal,
Birine ruy verip "şems vezzeha" yaratıp.

Cefanı cümle verip âşık-ı dilefkara,
Cihan güzellerini cümle bivefa yaratıp.

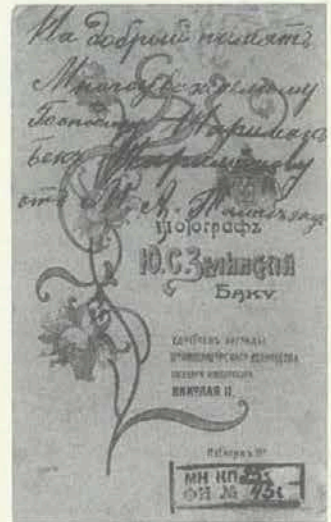
Odur ki od vurur âşıklara bu zalimler,
Güruh-i âşık-ı pürmiskinü bineva yaratıp.

Sen, ey gönül, ele bir lahza ol nigara nigah,
O naz gamzesini gör ne hoş eda yaratıp.

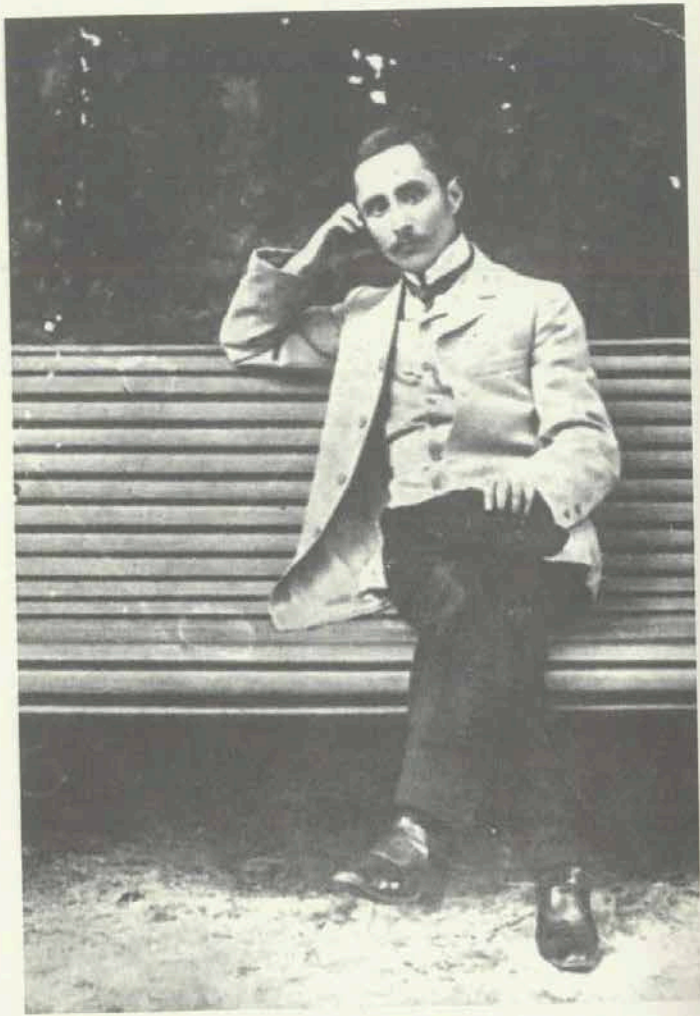
Terahhum et, bana bir bunca zulmü kılma reva,
Beni de, ey güzelim, sen gibi Huda yaratıp.

Cihanda eylemisin Şaik'in günün kara,
Deyim ki, talini "leylü-d düca" yaratıp.

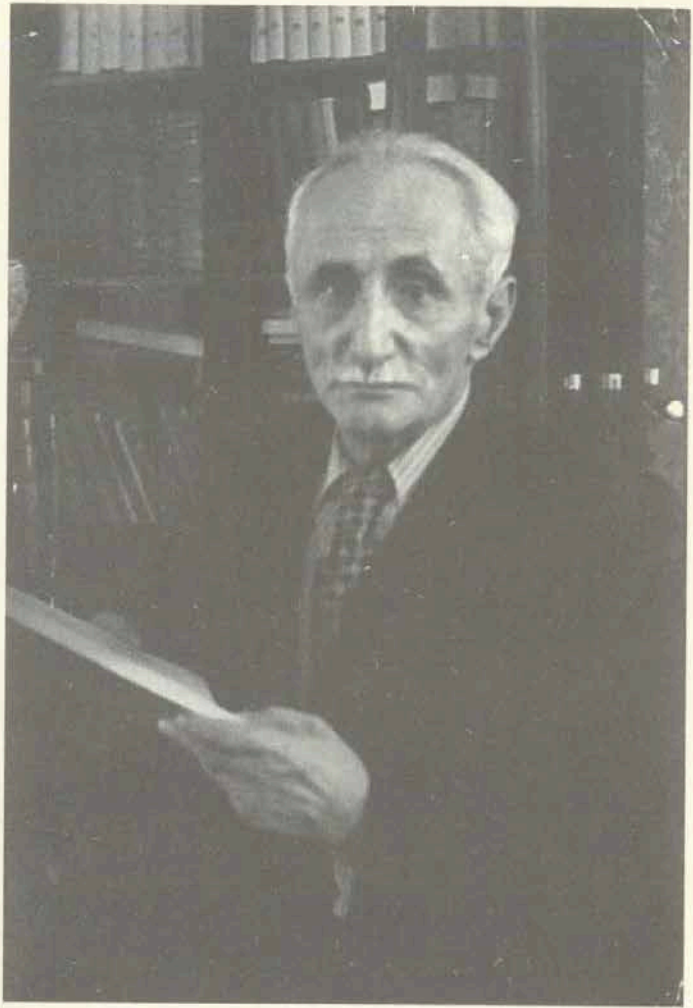
ABDULLAH ŞAİK EV MÜZESİ ORİJİNAL FOTOĞRAFLARINDAN SEÇMELER

Abdullah Şaik'in Neriman Nerimanov'a
hediye ettiği fotoğraf (1901, Bakü).

Abdullah Şaik'in gençlik yılları (1909, Slavuta'da).

Abdullah Şaik (1956, Bakü).

Abdullah Şaik'in gençlik yılları (1910-1911).

Abdullah Şaik, rehberlik ettiği Edebiyat Derneği üyeleri arasında.
Soldan itibaren: Atababa Musahanlı, Abdullah Şaik,
Şefiçe Efendizade ve diğerleri. (1927).

Abdullah Şaik; Mehdi Hüseyin, Nazım Hikmet,
Süleyman Rehimov, Bayram Bayramov ile. (1958, Bakü).

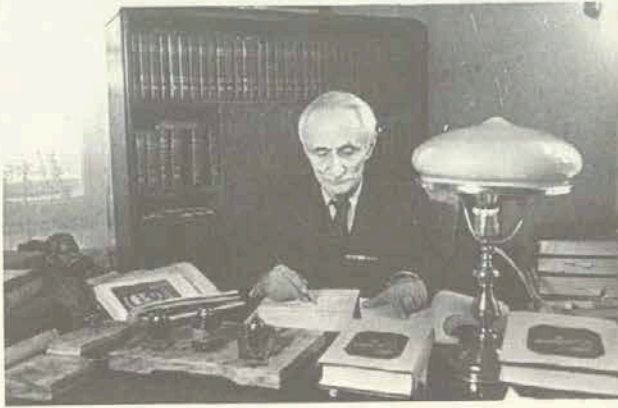
Abdullah Şaik ve öğretmen Zerbeli Samedov,
öğrenciler arasında (1956).

Abdullah Şaik, İsmail Hikmet ve Hüseyin Cavid (1926).

Abdullah Şaik, Transkafkasya Halklarının Medeni Birliği'nin aylık toplantısında bulunan Azerbaycan yazarları arasında. Oturanlar (soldan itibaren): C. Memmedguluzade, H. Cavid, E. Hagverdiyev, C. Efendizade, S. S. Ahundov, İ. Eminbeyli, H. K. Samli. Ayaktakiler (soldan itibaren): H. İbrahim, C. Cabbarlı, S. Hüseyin, S. Rüstem, M. Müşfik, A. Şaik, A. Cevad, M. Rahim (1929, Tiflis).

Abdullah Şaik (1958, Bakü).

Abdullah Şaik, ağabeyi Yusuf, eniştesi Mirze Tağı Rizayev (1903, Tiflis).

20. asr Azerbaycan edebiyatının en mühim isimlerinden olan Abdullah Şaik, Azerbaycan'da çocuk edebiyatı ve millî çocuk tiyatrosunu başlatan, çocuklar ve gençler için yazdığı eserleri hâlâ ders kitaplarında yer alan şair ve yazardır. O, bunların yanında hürriyet mücadelesi vermiş, Türk birliğine inanmış bir Turan sevdâlisidir. Bazı mısralarında, bütün Türk âlemini şanlı Turan bayrağı altında bir araya getirecek olan bir mücadeleden bahseder. Keza "Yeni Ay Doğarken" şiiri, Şaik'in Türk birliği idealinin sınırlara yansımalarıdır. Millî şuur konusundaki hassasiyetini mısralarına nakşetmiş, Türkçülüğün önemli sütunlarından birinin Türk dili ve edebiyatı olduğuna inanmıştır.

O, eserleriyle milletine rehberlik eden, her dönem ve şartta milletinin yanında duran bir şahsiyettir. "Bakınça dokuz tuğlu bayrağa/ Gönlüm sevgi, teselli ile dolardı." derken sadece Azerbaycan için değil, bütün Türk âlemi için ruhunda büyük bir hürriyet tutkusunu barındırır. "Araz'dan Turan'a" şiirinde, birbirinden kopmuş Türk kavimlerinin acısını yüreğinde taşıdığı anlaşılır.

A. Cevat, T. Nağzade, A. Kazımzade, V. Mikayılzade ve Azerbaycan'ın diğer millî aydınlarıyla birlikte Bakü'de, 1918 yılının eylül ayında Türk Ocağı'nı kurmuştur. Yine bu dönemde *Türk Çelengi* ve *Edebiyat Dersleri* adlı iki ders kitabı yayımlanmıştır.

Prof. Dr. Ganire Paşayeva ve Doç. Dr. Faik Ekberli tarafından hazırlanan bu çalışmada Abdullah Şaik'ten, onun faaliyetleri, sanatı ve millî aydınlanmadaki rolünden bahsedilmiş ve çalışmanın devamında da fikir ve gönül dünyasının yansımaları olan şiirlerine yer verilmiştir.

TÜRK EDEBİYATI | ŞİİR

9 786254 084379

